

گاج

از مجموعه کتاب‌های خط ویژه



مجله نشر

گاج

خط ویژه

ادبیات فارسی

[قرابت معنایی، زبان فارسی، آرایه‌های ادبی، نثر، انبلا، تاریخ ادبیات]

- بررسی سبک‌های آرایه‌های فارسی در سبک‌های مختلف و تاریخ آن
- بررسی سبک‌های آرایه‌های فارسی در سبک‌های مختلف و تاریخ آن
- بررسی سبک‌های آرایه‌های فارسی در سبک‌های مختلف و تاریخ آن
- بررسی سبک‌های آرایه‌های فارسی در سبک‌های مختلف و تاریخ آن

[تألیف: دکتر سید علی حسینی]

ادبیات فارسی

۰۲۱ ۶۴۲۰

اطلاع‌رسانی
و فروش

gaj_ir

gaj.ir

www.gaj.ir

درس اول

ما هم چنان ... / افلاک، حریم بارگاہت

درس‌نامه

- شخصیت‌های ادبی -

سعدی: گلستان (بیش از چهارصد جمله و بیت آن، در شمار امثال (ضرب‌المثل‌ها) و حکم (جملات حکمت‌آموز) درآمد. / دیباچه‌اش از بهترین نمونه‌های تحمیدیّه در ادب فارسی است.)

جمال‌الدین محمد عبدالرزاق اصفهانی: صاحب ترکیب‌بند مشهوری در نعت و ستایش پیامبر بزرگوار اسلام (ص) است.

- انواع نثر -

| | | |
|---------------|---------------|--|
| ادبیات کلاسیک | ساده و مرسوم | فاقد آرایه‌های لفظی و لغات و اصطلاحات پیچیده و دشوار نمونه‌ها: تاریخ بلعمی، قابوس‌نامه، سیاست‌نامه |
| | مسجع و فنی | شامل انواع سجع‌ها، مترادفات، تشبیهات، استعارات و توصیفات شاعرانه به صورت طبیعی و با رعایت اعتدال نمونه‌ها: مناجات‌های خواجه عبدالله انصاری، کلیله و دمنه و گلستان سعدی |
| | مصنوع و متکلف | شامل سجع‌های متوالی، لغات، ترکیبات و اصطلاحات دشوار و تکلفات فراوان به طور افراطی و خارج از حد اعتدال نمونه‌ها: تاریخ جهان‌گشای جوینی و مرزبان‌نامه |

واژه‌ها

- ❑ **اعراض:** روی برگرداندن
- ❑ **تتمه:** به جای مانده، باقی مانده‌ی چیزی
- ❑ **تضرع:** زاری کردن، التماس کردن
- ❑ **جیب:** گریبان، یقه
- ❑ **خلعت:** جامه‌ی دوخته که بزرگی به کسی بخشد.
- ❑ **رواق:** ایوانی که در طبقه‌ی دوم ساخته شود. سایبان، پیشگاه خانه
- ❑ **فراش:** فرش گستر، گسترده‌ی فرش
- ❑ **کاینات:** جمع کاینه، موجودات جهان
- ❑ **مجلس گفتن:** مجالس وعظ و پند که مشایخ صوفیه برگزار می‌کردند.
- ❑ **مفخر:** آن چه بدان فخر کنند.
- ❑ **خبر:** حدیث، سخنی که از پیامبر باشد.
- ❑ **کشف:** برطرف کردن، آشکار ساختن
- ❑ **الذّجی:** تاریکی‌ها
- ❑ **مراقبت:** محافظت، حفظ کردن / کشف و شهود
- ❑ **معاملت:** کار، اعمال عبادی
- ❑ **نعت:** ستایش، صفت، خصلت (بیش‌تر در مورد رسول خدا (ص))
- ❑ **عرش:** تخت، سریر، خیمه، سایبان، کاخ (در اصطلاح: فلک‌الافلاک، بالاترین نقطه‌ی آسمان، آسمان نهم)
- ❑ **سمنند:** اسب زردرنگ (در این درس، مطلق «اسب» مدنظر است.)

گزیده‌ی اشعار و عبارات

❖ از دست و زبان که برآید / کز عهده‌ی شکرش به درآید؟
هیچ کس نمی‌تواند با دست و زبان (با هیچ‌یک از اعضای خود) از عهده‌ی شکرگزاری از نعمت‌های خداوند بیرون بیاید.

❖ شفیع مَطَاعَ نَبِیِّ کریم / قَسیمِ جَسیمِ نَسیمِ و سیم
او شفاعت کننده، فرمانروا، پیام‌آور، بخشنده، صاحب جمال، خوش اندام، خوشبو و دارای نشان پیامبری است.

❖ هر گه که یکی از بندگان گنه‌کار پریشان روزگار، دستِ انابت به امید اجابت به درگاه حق - جَلَّ وَ عَلَا - بردارد ایزد تعالی در او نظر نکند.

هر وقت که یکی از بنده‌های گناه‌کار و آشفته حال، به امید قبولی توبه، دست به درگاه خداوند بزرگ و بلندقدر بلند کند. خداوند بلندمرتبه ابتدا به او توجهی نشان نمی‌دهد.

❖ ما عَبدُناک حَقَّ عِبَادَتِک.

تورا چنان که شایسته است، پرستش نکردیم.

❖ ما عَرَفناک حَقَّ مَعْرِفَتِک.

تورا چنان که سزاوار شناسایی توست نشناختیم.

❖ ای از بَر سِدره شاهرهات / وی قُتبه‌ی عرش تکیه‌گاهت

ای پیامبر که گذرگاه تو بر فراز بهشت و درخت بهشتی «سدره المنتهی» است و ای کسی که گنبد عرش الهی تکیه‌گاه توست.

❖ جبریل، مقیم آستانت / افلاک، حریم بارگاہت

فرشته‌ی وحی، جبرئیل، ساکن و خدمت‌گزار درگاه توست و آسمان‌ها محصور شده فرمانروایی تواند.

❖ ایزد که رقیب جان خرد کرد / نام تو ردیف نام خود کرد

خداوند که عقل را نگهبان جهان قرار داده، نام تورا در کنار نام خود آورده است.

سوالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعرو نثر -

❖ معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) درختان راقبایی سبزورق در بر گرفته و اطفال شاخ را کلاه شکوفه بر سر نهاده. (شهریور ۹۴)

ب) «خورده‌ست خدا ز روی تعظیم سوغند به روی هم چو ماهت» (دی ۹۴)

پ) وظیفه‌ی روزی به خطای منگر نبرد. (خرداد ۹۳)

ت) پرده‌ی ناموس بندگان به گناه فاحش ندرد. (شهریور ۹۳)

ث) هر نفسی که فرو می‌رود، مُمدّ حیات است و چون برمی‌آید، مُفَرِّج ذات. (شهریور ۹۲، ۸۹)

ج) مَنّت خدای را، عزّ و جَلّ که طاعتش موجبِ قربت است و به شکر اندرش مزیدِ نعمت. (دی ۹۲، ۹۱، ۹۰ / خرداد ۹۲، ۸۹)

چ) اطفال شاخ را به قُدم موسِم ربیع کلاه شکوفه بر سر نهاده. (خرداد ۹۰ / دی ۸۸ / شهریور ۸۷)

ح) واصفان حلیه‌ی جمالش در بحر مکاشفت مستغرق شده بودند. (خرداد ۸۸)

۱۳) کدام گزینه با آیهی «لَعَمْرُكَ أَنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ» ارتباط معنایی دارد؟ (خرداد ۸۸)

الف) ایزد که رقیبِ جان خرد کرد نام تو ردیف نام خود کرد
ب) خورده‌ست خداز روی تعظیم سوگند به روی هم‌چو ماهت

۱۴) در عبارت زیر، واژهی «مکاشفت» در اصطلاح «عرفانی» به چه معناست؟ (خرداد ۹۴)

الف) یکی از صاحب‌دلان سر بر جیب مراقبت فرو برده بود و در بحرِ مکاشفت مستغرق شده.

۱۵) منظور از واژهی «ظُزه» در بیت زیر چیست؟ (شهریور ۹۴)

«مه طاسکِ گردنِ سمندت / شبِ ظُزه‌ی پرچمِ سیاهت»

۱۶) هریک از عبارت‌های زیر به کدام صفت خداوند اشاره دارد؟ (شهریور ۹۵)

الف) پرده‌ی ناموس بندگان به گناه فاحش نذرَد.

ب) باران رحمت بی حسابش همه را رسیده.

→ تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۷) از بین عبارات زیر کدام گزینه درست است؟ (شهریور ۹۲ / دی ۹۰ / خرداد ۸۸)

الف) در نثر مصنوع و متکلف سجع‌های متوالی، لغات، ترکیبات و اصطلاحات دشوار به صورت طبیعی و با رعایت اعتدال به‌کار رفته‌اند.

ب) کتاب «کلیله و دمنه» نمونه‌ای از نثر مسجع و فنی است.

۱۸) کدام اثر دارای نثر مُرسل نیست؟ (دی ۹۳ / خرداد ۹۲ / شهریور ۸۸)

الف) تاریخ بلعمی

ب) گلستان سعدی

۱۹) کدام آثار دارای نثر مُرسل هستند؟ (دی ۹۱ / شهریور ۹۱ / خرداد ۸۹)

الف) قابوس‌نامه

ب) کلیله و دمنه

ج) مناجات‌های خواجه عبدالله

د) سیاست‌نامه

۲۰) کدام یک از آثار زیر دارای نثر مصنوع و متکلف است؟ (خرداد ۹۱ / دی ۸۷)

الف) کلیله و دمنه

ب) مرزبان‌نامه

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس اول

۱) الف) (خداوند) بردرختان، لباسی از برگ‌های سبز پوشانده و بر سر شاخه‌های کوچک درختان، شکوفه‌ها را مانند کلاهی قرار داده است.

ب) خداوند برای بزرگداشت مقام تو، به روی مانند ماه تو قسم خورده است.

پ) روزی و رزق مقرر آن‌ها را با وجود خطاکار بودن نشان قطع نمی‌کند.

ت) آبروی بندگان را با وجود گنهکاری آنان نمی‌ریزد.

ث) هر نفسی که می‌کشیم (دم) یاری رساننده‌ی زندگی است و زمانی که بیرون می‌آید (بازدم) شادی بخش وجود است.

ج) ستایش مخصوص خداوند توانا و عزیز و بزرگ است که فرمان بردن از او باعث نزدیکی به اوست و شکر او موجب افزایش نعمت است.

چ) بر سر شاخه‌های کوچک با فرارسیدن فصل بهار کلاهی از شکوفه گذاشته است.

ح) ستاینندگان زیورزیبایی خداوند در دریای (کشف) حقایق الهی غرق شده بودند.

خ) تصمیم داشتیم وقتی که به قرب الهی و معنویات می‌رسم به عنوان هدیه دامن برای یاران پرکنم؛ وقتی رسیدم لذات قرب الهی و معنویات چنان مرا از خود بی‌خود کرد که بی‌اختیار شدم.

خ) به خاطر داشتیم که چون به درخت گل رسم، دامن‌ی پرکنم هدیه‌ی اصحاب را. چون برسیدم، بوی گلم چنان مست کرد که دامنم از دست برفت. (شهریور ۸۸)

د) دایه‌ی ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات در مه‌ی زمین بپرورد. (خرداد ۸۷)

ذ) عاکفان کعبه‌ی جلالش به تقصیر عبادت معترف. (دی ۸۷)

ر) بار دیگر خدا را به تضرع و زاری بخواند، حق تعالی فرماید: دعوتش اجابت کردم و امیدش برآوردم که از بسیاری دعا و زاری بنده، همی شرم دارم. (شهریور ۹۵)

ز) عصاره‌ی تاکی به قدرت او شهید فایق شده. (خرداد ۹۵)

→ (ب) معنی واژه

۲) در عبارت‌های زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) خوان نعمت بی‌دریغش همه جا کشیده. (خرداد ۹۱)

ب) تخم خرمایی به تربیتش نخل باسق گشته. (شهریور ۹۱)

پ) عصاره‌ی تاکی به قدرت او شهید فایق شده. (خرداد ۹۰)

ت) مه طاسک گردن سمندت (دی ۸۸)

ث) در خبر است از صفوت آدمیان و تتمه‌ی دور زمان. (دی ۸۷ / خرداد ۸۷)

ج) واصفان حلیه‌ی جمالش به تحیر منسوب. (خرداد ۹۵)

→ (پ) خودآزمایی

۳) عبارت «پرده‌ی ناموس بندگان به گناه فاحش ندرد» بیانگر کدام صفت خداوند است؟ (دی ۹۴ / خرداد ۹۱ / شهریور ۸۹)

۴) عبارت زیر برگرفته از «گلستان سعدی» است؛ به چه علت نثر آن را مسجع می‌دانیم؟ (ذکر دو دلیل کافی است). (شهریور ۹۱)

«باران رحمت بی حسابش همه را رسیده و خوان نعمت بی دریغش همه جا کشیده.»

۵) در بیت «بنده همان به که ز تقصیر خویش / عذر به درگاه خدای آورد» منظور از «تقصیر» چیست؟ (شهریور ۹۰، ۸۷)

۶) مراد از «فرش زمردین» در عبارت «فراش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترده» چیست؟ (شهریور ۸۹)

۷) بیت «گفتم این شرط آدمیت نیست / مرغ تسبیح‌گوی و من خاموش» با کدام یک از ابیات زیر ارتباط معنایی دارد؟ (دی ۸۷)

الف) اگر کسی وصف او ز من پرسد / بی دل از بی نشان چه گوید باز؟

ب) همه از بهر تو سرگشته و فرمانبردار / شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری

۸) در عبارت «یکی از صاحب‌دلان سر به جیب مراقبت فرو برده بود و در بحر مکاشفت مستغرق شده.» منظور از «مکاشفت» چیست؟ و در اصطلاح عرفانی به چه معناست؟ (خرداد ۹۵)

→ (ت) درک مطلب

۹) مقصود شاعر از بیت «ای طاقِ نهم رواق بالا / بشکسته ز گوشه‌ی کلاهد» چیست؟ (دی ۹۳)

۱۰) بیت زیر به چه واقعه‌ای تلمیح دارد؟ (دی ۹۲ / شهریور ۹۱)

«ای از برِ سدره شاهرهات وی قبه‌ی عرش تکیه‌گاهت»

۱۱) در عبارت «تخم خرمایی به تربیتش نخل باسق گشته.» (شهریور ۸۸)

الف) منظور از «تربیت» چیست؟

ب) ضمیر «ش» به چه کسی برمی‌گردد؟

درس دوم

ادبیات حماسی / رزم رستم و اسفندیار

درس‌نامه

— حماسه —

شعری است داستانی روایی با زمینه‌ی قهرمانی و رنگ قومی و ملی که در آن حوادثی بیرون از حدود عادت جریان دارد.

— زمینه‌های حماسه —

- داستانی: هر حماسه‌ای در بستری از **حوادث** شکل می‌گیرد.
- قهرمانی: شاعر حماسه‌سرا با بهره‌گیری از واژگان و زبان حماسی، انسانی را به تصویر می‌کشد که از نظر توانایی‌های جسمی و روحی از دیگران **متمایز** باشد.
- ملّی: شاعر حماسه‌سرا اخلاق فردی و اجتماعی و عقاید فکری و مذهبی یک **ملّت** را در قالب حوادث قهرمانی و در بستری از واقعیات به نمایش می‌گذارد.
- خرق عادت: حوادث، انسان‌ها و موجوداتی که **با تجربه‌ی علمی هم‌سازی ندارند**: نظیر سیمرغ، دیو سپید، اسفندیار رویین تن.

— رزم رستم و اسفندیار —

درون‌مایه‌ی این داستان: برخورد آزادی و اسارت، پیری و جوانی و کهنه و نو

واژه‌ها

- بن‌نیزه: انتهای نیزه
- برگستوان: پوششی که جنگاوران قدیم به هنگام جنگ می‌پوشیدند، پوشش اسبان و فیل‌ها به هنگام جنگ
- پرخاشخو: پرخاشجو، جنگجو
- فر: شکوه
- گز (تیرگز): نوعی درخت
- گور: گور خر
- مجمر: آتشدان
- جوشن: زره، گبر، لباس جنگی، خفتان
- ترکش: تیردان، کیسه یا جعبه‌ای که در قدیم تیرهای کمان را در آن می‌گذاشتند و به پهلو خود آویزان می‌کردند.
- آویختن: جنگ و نبرد
- زخم: در این درس به معنای «ضربه» به کار رفته است.
- تگاور: تکاور، تندرو، تیزرو (صفت «اسب»)
- دُزست: در این مصراع یعنی «سالم و زنده»
- زِه: چله‌ی کمان، رشته‌ی باریک و محکم که به کمان می‌بندند.
- تهمتن: تنومند، قوی جُتّه، نیرومند، لقب رستم

گزیده‌ی اشعار و عبارات

اگر اسفندیار به ملایمت و مسالمت از کارزار برگردد
اگر اسفندیار با نرمی و خوش رفتاری از جنگ منصرف شد

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس اول

د) به ابربهارى فرمان داده تا هم‌چون دایه‌ای گیاهان را هم‌چون دخترانی در گهواره‌ی زمین بپروراند.

ذ) گوشه‌نشینان عابد کعبه‌ی بزرگی خداوند به کوتاهی در عبادت اعتراف می‌کنند.

ر) دوباره خداوند را با التماس صدا می‌کند، خداوند بلندمرتبه می‌فرماید: توبه (دعای) بنده‌ام را قبول کردم و آرزویش را برآورده ساختم زیرا از دعا و التماس زیاد او شرمندهم.

ز) افشهری انگور (آب انگور) با قدرت خداوند به شیرینی برگزیده‌ای تبدیل شده.

- ۲ الف) شُفره (ب) بلند
پ) برگزیده، برتر (ت) آویز طلا و نقره‌ی زینتی
ث) برگزیده و خالص از هر چیز
ج) سرگشته شدن / سرگردانی

- ۳ ستارالعیوب بودن یا عیب‌پوشی خداوند
۴ به دلیل استفاده از سجع، تشبیهات و توصیفات شاعرانه به صورت طبیعی و با رعایت اعتدال (دو مورد)

- ۵ کوتاهی در عبادت
۶ سبزه‌زار
۷ گزینه‌ی «ب»
۸ کشف کردن و آشکار ساختن و در اصطلاح عرفانی، پی بردن به حقایق

۹ [خطاب به وجود مبارک پیامبر اسلام (ص)]: ای کسی که سقف برترین آسمان هم، از شکوه و عظمت تو ترک برداشته و در برابر تو پست و بی‌قدر است. (ای کسی که ارزش وجودی‌ات از همه چیز برتر است.)

- ۱۰ معراج پیامبر اکرم (ص)
۱۱ الف) پرورش، توجه (ب) خداوند
۱۲ بیت (ب) / مفهوم مشترک آیه‌ی شریفه و بیت (ب): سوگند یاد کردن خداوند به نام مبارک پیامبر (ص)

- ۱۳ پی بردن به حقایق
۱۴ رشته‌های سیاه حاشیه‌ی پرچم
۱۵ الف) ستارالعیوب بودن خداوند
(ب) فراگیری رحمت و لطف الهی (بخشندگی خداوند)

۱۶ ب) کتاب «کلیله و دمنه» نمونه‌ای از نثر مسجّع و فنی است. خطای جمله‌ی (الف): در نثر مصنوع و متکلف، سجع‌های متوالی، لغات، ترکیبات و اصطلاحات دشوار به گونه‌ای افراطی و خارج از حدّ اعتدال به کار رفته‌اند.

- ۱۷ ب) گلستان سعدی: نثر مسجّع و فنی
۱۸ الف و د) قابوس‌نامه و سیاست‌نامه، نثر مرسل دارد. / کلیله و دمنه و مناجات‌های خواجه عبدالله انصاری، نثر مسجّع و فنی دارد.
۱۹ ب) مرزبان‌نامه / کلیله و دمنه، نثر مسجّع و فنی دارد.

❖ بکوئمت زین گونه امروز یال / کز این پس نبیند تو را زنده زال

امروز چنان گردن تو را خواهم کوفت (تو را شکست خواهم داد) که پس از این زال دیگر [هرگز] تو را زنده نبیند

❖ بترس از جهاندار بزدان پاک / خرد را مکن با دل اندر مَغاک

از خدای پاک که جهان هستی در پنجه‌ی قدرت اوست، بترس و عقل و احساس خود را تباه مکن (عقلت را به دست احساس مده، خود را خوار مکن).

❖ من امروز، نَزبهر جنگ آدمم / پی پوزش و نام و ننگ آدمم

امروز من برای نبرد [باتوا] [به میدان] نیامده‌ام، [بلکه] برای حفظ آبرو و عذرخواهی آمده‌ام.

سؤالات امتحان نهایی

— الف) معنی و مفهوم شعرو نشر

❶) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

- الف) شکسته شد آن تیغ‌های گران (شهریور ۹۴ / خرداد ۹۰ / دی ۸۷)
 ب) خود ایدر زمانی درنگ آوریم (خرداد ۹۴ / دی ۹۴)
 پ) نجنید یک شیر بر پشت زین (خرداد ۹۳ / ۸۷)
 ت) چو شد روز، رستم بپوشید گبر / نگهبان تن کرد بر گبر ببر (خرداد ۹۳ / دی ۹۳)
 ث) نهاد آن کلاه کی‌ای بر سرش (شهریور ۹۲ / دی ۸۹)
 ج) «خم آورد بالای سرو سهی / از او دور شد دانش و فرهی» (خرداد ۹۱ / ۸۷ / شهریور ۹۰)
 چ) «خروشید کای فرخ اسفندیار / هم‌آوردت آمد، برآرای کار» (شهریور ۹۱ / خرداد ۸۹)
 ح) گرفتند زان پس دوال کمر (دی ۹۱)
 خ) لابه‌ی رستم در اسفندیار کارگر نیفتاد. (شهریور ۹۰ / دی ۸۹)
 د) نخستین به نیزه برآویختند (دی ۹۰)
 ذ) «پراگنده گشتند زآوردگاه / غمی گشته اسپان و مردان تباه» (شهریور ۹۳ / خرداد ۸۸)
 ر) به باد آفره این گناهم مگیر (خرداد ۹۲ / دی ۸۸)
 ز) «ز نیرنگ زالی بدین سان دُرُست / وگرنه که پایت همی گور جُست» (شهریور ۹۲، ۸۸، ۸۷)
 ژ) «که چندین بییچم که اسفندیار / مگر سر بییچاند از کارزار» (شهریور ۹۱ / دی ۹۰، ۹۱ / خرداد ۸۹)
 س) ز نیرنگ زالی بدین سان دُرُست (شهریور ۹۵)
 ش) کمندی به فتراک زین بر بیست. (خرداد ۹۵)

— ب) معنی واژه

❷) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

- الف) فراموش کردی تو سگزی مگر / کمان و برِ مردِ پرخاشخَر (خرداد ۹۲)
 ب) کمندی به فتراک زین بر بیست / بر آن باره‌ی پیل‌پیکر نشست (دی ۹۲)
 پ) به بادآفره این گناهم مگیر (خرداد ۸۹)
 ت) رستم چند بار به الحاح از شاهزاده خواست. (شهریور ۸۷)

— پ) خودآزمایی

- ❸) در بیت زیر، مقصود فردوسی از «سگزی»، «بر» و «مرد پرخاشخَر» به ترتیب چه کسانی است؟ (خرداد ۹۴، ۹۲ / شهریور ۸۹)
 «فراموش کردی تو سگزی مگر / کمان و برِ مردِ پرخاشخَر»
 ❹) مصراع «همه دل پر از باد و لب پر ز پند» بیانگر چه حالت‌هایی است؟ (دی ۸۷)
 ❺) در بیت «ز نیروی مردان و زخم سران / شکسته شد آن تیغ‌های گران»، «زخم سران» چه مفهومی دارد؟ (خرداد ۹۵)

— ت) درک مطلب

- ❻) مصراع دوم بیت «که ایرانیان را به کشتن دهم / خود اندر جهان تاج بر سرنهم» بیانگر چه مفهومی است؟ (دی ۹۲)
 ❼) مصراع دوم بیت زیر بیانگر چه مفهومی است؟ (خرداد ۹۱)
 «همی‌راند تیر گز اندر کمان / سر خویش کرده سوی آسمان»
 ❽) در بیت «به بادآفره این گناهم مگیر / تویی آفریننده‌ی ماه و تیر» (دی ۹۰)
 الف) «ماه و تیر» مجاز از چیست؟
 ب) «گناهم مگیر» به چه معنایی است؟
 ❾) مفهوم کنایی مصراع دوم بیت زیر را بنویسید. (شهریور ۹۰)
 «تو با من به بیداد کوشی همی / دو چشم خرد را بیوشی همی»
 ❿) با توجه به ابیات زیر به سؤالات پاسخ دهید. (خرداد ۹۰)
 «ز نیرنگ زالی بدین سان دُرُست / وگرنه که پایت همی گور جُست ... کمان را به زه کرد و آن تیر گز / که پیکانش را داده بُد آبِ رَز»
 الف) مصراع دوم بیت اول بیانگر چه مفهومی است؟
 ب) «آب ز دادن به پیکان» به چه کاری اشاره دارد؟
 ⓫) با توجه به ابیات زیر:
 «چو بشنید اسفندیار این سخن / از آن شیر پرخاش جوی کهن
 بخندید و گفت: اینک آراستم / بدان گه که از خواب برخاستم»
 الف) منظور از «شیر پرخاش جوی کهن» کیست؟
 ب) شیوه‌ی بیان بیت دوم چگونه است؟
 ⓬) با توجه به بیت‌های زیر، اسفندیار چه کاری را شایسته نمی‌داند؟

- (شهریور ۸۸)
 «مبادا چنین هرگز آیین من / سزا نیست این کار در دین من
 که ایرانیان را به کشتن دهم / خود اندر جهان تاج بر سرنهم»

— ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

- ❸) مناسب‌ترین شیوه برای آفریدن صحنه‌های حماسی است. (شهریور ۹۳ / شهریور ۸۸)
 ❹) در کدام بیت، زمینه‌ی خرقِ عادت دیده می‌شود؟ (دی ۹۲)
 الف) همی‌راند تیر گز اندر کمان / سر خویش کرده سوی آسمان
 ب) تهمتن گز اندر کمان راند زود / بر آن سان که سیمرغ فرموده بود

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس دوم

- ۶ پادشاهی و کامرانی کنم.
- ۷ دعا و نیایش با خداوند
- ۸ الف) جهان آفرینش، همهی موجودات
ب) مرا مؤاخذه و مجازات نکن.
- ۹ برخلاف عقل رفتار می‌کنی.
- ۱۰ الف) مردن، می‌گوید: در غیر این صورت، مرده بودی!
ب) زهرآلود کردنِ نوکِ تیر
- ۱۱ الف) رستم ب) طنزآمیز
- ۱۲ به حکومت رسیدن در ازای کشته شدن ایرانیان

۱۳ اغراق

ب) وجود سیمرغ نشانه‌ی خرق عادت است.

۱۵ اغراق: خروش اسب پهلوانان آن قدر شدید بود که انگار دشت نبرد از هم شکافته شد.

۱۶ خرق عادت

۱۷ اغراق: شدت جنگ و تاخت و تاز اسب‌ها به حدی بود که انگار یکی از طبقات هفتگانه‌ی زمین جدا شد و به طبقات هفتگانه‌ی آسمان پیوست!

۱۸ قهرمانی

۱۵) در بیت زیر، کدام آرایه به کار رفته است؟ (خرداد و شهریور ۹۲)

«خروش آمد از باره‌ی هر دو مرد تو گفתי بدژید دشت نبرد»

الف) تلمیح ب) حسن‌تعلیل

پ) اغراق ت) متناقض‌نما

۱۶) وجود پدیده‌هایی نظیر «سیمرغ» و «دیو سفید» در شاهنامه‌ی فردوسی،

نمایانگر کدام‌یک از زمینه‌های اصلی حماسه است؟ (شهریور ۸۹)

۱۷) بارزترین آرایه‌ی بیت زیر چیست؟ (دی ۸۷)

«ز سَم ستوران در آن پهن دشت زمین شش شد و آسمان گشت هشت»

(شهریور ۹۳)

۱۸) وجود انسانی با توانایی‌های جسمی و روحی برجسته، بیانگر کدام‌یک

از زمینه‌های حماسه است؟ (خرداد ۸۸)

الف) ملی ب) خرق عادت

ج) داستانی د) قهرمانی

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس دوم

۱) الف) آن شمشیرهای سنگین (محکم) شکستند.

ب) خودمان اینجا می‌مانیم و تماشا می‌کنیم. (خودمان اینجا مدتی صبر می‌کنیم.)

پ) هیچ کدام از پهلوانان از جای خود (روی زمین) حرکت نکردند.

ت) وقتی روز شد رستم لباس جنگی خود (خفتان) را پوشید (بر تن کرد). رستم علاوه بر گبر (لباس جنگی، خفتان) ببریان (زره مخصوص) را نیز برای حفظ تن پوشید.

ث) آن کلاه پادشاهی را بر سرش گذاشت.

ج) قد بلند مانند سرو او (اسفندیار) خمیده شد. دانش و شکوه از او دور شد.

چ) [رستم] فریاد زد: ای اسفندیار خجسته حریف (هم نبرد) تو آمد. آماده‌ی نبرد باش.

ح) بعد از آن، کمربنده‌های یک‌دیگر را گرفتند.

خ) التماس (تواضع) رستم در اسفندیار اثر نکرد.

د) ابتدا با نیزه شروع به جنگ کردند.

ذ) (دو جنگجو) از میدان جنگ خارج شدند در حالی که اسب‌های آن‌ها خسته و خود زخمی شده بودند.

ر) به خاطر این گناهم مرا مجازات مکن.

ز) تو با مکرو حیل‌ی زال این گونه سالم و زنده مانده‌ای و گرنه باید تا به حال مرده باشی.

ژ) [خداوند] تو آگاهی که من چقدر تلاش می‌کنم تا اسفندیار را از جنگ منصرف کنم

س) با حیل (مکر) زال این گونه سالم و زنده هستی.

ش) ریسمانی به ترک بند زمین اسب بست.

۲) الف) پرخاشجو، جنگجو ب) اسب

پ) مجازات، کیفر ت) پافشاری، اصرار

۳) سگری: رستم / مرد پرخاشخز: اسفندیار / بز: قدرت بدنی

۴) آه و افسوس همراه با پند و نصیحت

۵) ضربیه‌های فرماندهان

درس سوم

کمال الملک

درس نامه

شخصیت های ادبی

علی حاتمی: هزارستان، دل شدگان، سلطان صاحبقران، مادر، کمال الملک، جهان پهلوان تختی
محمد غفاری (کمال الملک): تابلوهای تالار آینه، زرگر بغدادی و شاگردش، میدان کربلا و یهودی فال گیر بغدادی

واژه ها

- ❖ **صیانت:** نگهداری
- ❖ **کسوت:** لباس
- ❖ **حساب الامر:** طبق دستور
- ❖ **بُنُل:** عطا، گرم، بخشش
- ❖ **هفت خطه:** «هفت خط بودن» کنایه از «نهایت نیرنگ بازی» است. (توضیح آن که در گذشته جام شراب هفت خط داشته است و کسی که تا خط هفتم می نوشید، نشانگر توانایی خارق العاده ای او در این کار بود.)
- ❖ **عدلیه:** دادگستری
- ❖ **عافیت:** صحت، سلامتی
- ❖ **مرؤت:** جوان مردی و مردانگی
- ❖ **تشرّف:** شرف یاب شدن، حضور یافتن
- ❖ **وجاهت:** صاحب جاه شدن، خوب رویی، زیبایی
- ❖ **تمثال:** صورت نقاشی شده، تصویر
- ❖ **بدیع:** نو، تازه
- ❖ **صنایع مستظرفه:** یعنی هنرهای ظریف مانند نقاشی، مجسمه سازی و ...
- ❖ **کابینه:** هیئت دولت، هیئت وزیران
- ❖ **نظمیه:** معادل «نیروی انتظامی» امروز است.

گزیده اشعار و عبارات

- ❖ **گذاشتن این کلاه دمه‌ی سر بر باد ده، چه معنا دارد؟**
گذاشتن این کلاه از رونق افتاده‌ی مرگ آور، بی معنی و [نشانه‌ی سرکشی] است
- ❖ **گوشه‌ی شیشکه، اعلی حضرت.**
گوشه‌ی بزه‌ی یک ساله است عالی جناب
- ❖ **در برازندگی قامت و سیما، الحق ربّ النوع و جاهت اند.**
در تناسب قامت و [زیبایی] چهره، حقیقتاً خداوندگار زیبایی هستند
- ❖ **نشان حبس و تبعید را در سینه دارم. با حکم اعدام، دیگر سرافرازمان می فرمایند.**
علامت زندان و دوری از خان و مان را در سینه دارم (قبلاً کسب کرده‌ام). [بعد از حبس و تبعید، شاه] با کشتنم، دیگر باعث سربلندی من خواهد شد.

❖ **تو این سی کرور گره‌گوری، اصلاً ما چه قدر آدم با سواد داریم؟**
در میان این پانزده میلیون انسان [ناقص و] بدبخت، اصلاً مگر چه تعداد افراد با سواد [وارزشمند] وجود دارد؟

❖ **به امر مُطاع اعلی حضرت گردن نمی‌گذاره.**
از دستورِ اطاعت کردنی عالیجناب پیروی نمی‌کند.

❖ **آب و هوای تبعید، سیب رو هم رنجور می‌کنه.**
شرایط تبعید، [حتی] به [طراوت] سیب هم آسیب میزند.

سوالات امتحان نهایی

- ❖ **الف) معنی و مفهوم شعر و نثر**
 - ❶ **معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.**
(الف) به دست‌های صورتگر پیر، رعشه آورده. (خرداد ۹۱، ۸۹)
(ب) شما که با شاهان بیشتر محشور بوده‌اید. (شهریور ۸۹ / دی ۸۸)
(پ) همین نداشتن کلاه پهلوی سر خیلی‌ها رو بر باد داده. (دی ۸۸)
 - ❷ **معنی واژه**
 - ❶ **در عبارت‌های زیر، معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.**
(الف) امر می‌کنیم، استادِ صورتگر تمثالی نیم‌رخ از شمایل ما بسازه. (خرداد ۹۴ / دی ۹۱، ۹۳ / شهریور ۹۱، ۸۸)
(ب) به امرِ مُطاع اعلی حضرت گردن نمی‌گذاره. (شهریور ۹۳)
(پ) شما که پرده‌ها از صورت شاه شهید ساخته‌اید، یکی هم از این شاه زنده بسازید. (خرداد ۹۰)
 - ❷ **خط و خطایم با خودم بود.** (شهریور ۹۰)
 - ❸ **این قدر مُهمَل گفت که سررشته‌ی امور از دستمون رفت.** (دی ۸۹)
 - ❹ **از ما قدرت مدارانِ هفت خطِ بعید است.** (شهریور ۸۷)
 - ❺ **این رعشه مصلحتی است.** (شهریور ۹۵)
 - ❸ **با توجه به عبارت زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید.** (شهریور ۹۴، ۹۳، ۸۹)
«بعید از ما قدرت مداران هفت خطه که تو این بازی قهر و آشتی کوتاه ببایم. امروز تو این مملکت، امر، امر ماست. مجلس و عدلیه و دولت تعارفه.»
الف) عبارت بالا بیانگر کدام ویژگی رضاخان است؟
ب) منظور از «هفت خطه» چیست؟
 - ❹ **عبارت زیر بیانگر کدام ویژگی بارز شخصیت «تدین» است؟** (شهریور ۹۳)
«تدین - خواب شهریارانِ خجسته، پیوسته نیکوست. نکته‌ی دیگر، از خوش ذوقی خواب شاهانه که فقط افراد خوش منظر اجازه‌ی تشرّف به خواب ملوکانه دارند.»
 - ❺ **عبارت‌های زیر، هر کدام بیانگر کدام ویژگی دربار رضاخان هستند؟**
(الف) «رضا خان - اخطار می‌کنم قبل از جواب، به فکر عاقبت کارت باشی.» (خرداد ۹۲ / دی ۹۲)
(ب) «تدین - آدم‌های بی‌ریخت و بدقواره‌ای مثل جان‌نثار، اجازه‌ی شرف‌یابی به خواب همایونی ندارند.» (شهریور ۹۱ / دی ۹۱)
(پ) «تدین - عرض معذرت اعلی حضرت، عرض تعظیم، عرض عبودیت» (خرداد ۸۹)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس سوم

۱ الف) به دست‌های نقاش پیرلرزه آورده.

ب) شما که با شاهان بیشتر نشست و برخاست داشته‌اید.
(هم‌نشین بوده‌اید)

پ) همین نگذاشتن کلاه پهلوی باعث کشته شدن افراد زیادی شده است.

۲ الف) صورت یا چهره

ب) کسی که دیگری فرمان او می‌برد، اطاعت شده

پ) نقاشی، تابلو

ت) بی‌راه رفتن، کژ (کژ) رفتن

ث) کلام بی‌معنی و بیهوده

ج) نیرنگ‌باز، حقه‌باز، توانا در کاری

چ) لرزش

۳ الف) استبداد ب) نهایت نیرنگ بازی

۴ تملّق (چاپلوسی)

۵ الف) استبداد ب) تملّق، چاپلوسی

پ) چاپلوسی و تملّق درباری

ت) حکومت پهلوی قاطع و جدی است و با کسی تعارف و رودربایستی ندارد.

۶ رضاخان یک انسان عادی بود «بعد از برکناری از قدرت» دوباره به همان موقعیت بازگشت (موقتی بودن قدرت رضاخان).

۷ الف) فرش بافی

ب) به فرش‌های زیبای زیر پا افتاده توجه نکردم.

پ) تواضع، احترام به اهل هنر، علاقه به هنر

۸ استاد تقاضای ملاقات و ادای احترام دارند.

۹ شاه شهید: ناصرالدین شاه قاجار / شاه زنده: رضاخان پهلوی

۱۰ سرفرونی‌آوردن و تسلیم نشدن در برابر حاکمان و صاحبان قدرت

۱۱ اعدام

۱۲ بسیار مراقب هستیم. حواسمان کاملاً جمع است.

۱۳ هفت خط بودن: نهایت مکرو نیرنگ / بازی قهر و آشتی: سیاست و برخورد حکومت با مردم

۱۴ فرشته‌ی مرگ، عزرائیل

۱۵ الف) کمال‌الملک ب) نمی‌توانم نقاشی کنم.

۱۶ حس‌آمیزی: «بله قربان» شیرین (آمیختن دو حس شنوایی و چشایی)

۱۷ عبارت سؤال، معرّف علی حاتمی، سینماگرو فیلم‌نامه‌نویس برجسته‌ی سینمای ایران است.

۱۸ علی حاتمی

ت) «پهلوی از قماش شاه‌های قاجار نیست؛ پهلوی اهل من بمیرم و تو بمیری نیست.» (دی ۹۳ / شهریور ۸۸)

۹ منظوری از جمله‌ی «پس از عزیمت رضاشاه که قبلاً رضاخان بود و بعداً هم رضاخان شد.» چیست؟ (شهریور ۹۲)

— ت) درک مطلب —

۷ با توجه به عبارت «کمال‌الملک - استاد تویی؛ هنر، این فرشه؛ شاهکار این تابلوست. دریغ همه‌ی عمر یک نظر به زیرپا نینداختم. هنر، این ذوق گسترده‌ست؛ شاهکار، کار توست یار محمد، نه کار من.» (خرداد ۹۳ / دی ۸۶)

الف) ترکیب «ذوق گسترده» به چه هنری اشاره دارد؟

ب) جمله‌ی «یک نظر به زیرپا نینداختم» به چه معناست؟

پ) نویسنده چه ویژگی را برای شخصیت کمال‌الملک در نظر می‌گیرد؟

۸ جمله‌ی «استاد استدعای دست‌بوسی دارند.» از درس «کمال‌الملک» بیانگر چه مفهومی است؟ (شهریور ۹۲ / خرداد ۸۷)

۹ در متن زیر از درس کمال‌الملک منظور از «شاه شهید» و «شاه زنده» کیست؟ (شهریور ۹۱ / دی ۹۲)

«شما که پرده‌ها از صورت شاه شهید ساخته‌اید، یکی هم از این شاه زنده بسازید.»

۱۰ در عبارت زیر، کدام ویژگی اخلاقی به اهل هنرنسبت داده شده؟ (شهریور ۹۰)
«رضاخان - استاد، این چه سماجتیه که اهل هنر دارند در نبوسیدن دست قدرت؟ تکبر نیست؟»

۱۱ در عبارت «کمال‌الملک - هر سه مورد، امتیاز مخصوصی است که سلطنت به اهل هنرمی‌دهد. نشان حبس و تبعید را در سینه دارم. با حکم اعدام، دیگر سرافرازمان می‌فرمایند. گرچه این پیر، برحق، دل کسب این منصب را دارد.» منظور از «منصب» چیست؟ (خرداد ۹۰)

۱۲ مفهوم عبارت «ما سرمون هم از پشت چشم داره.» چیست؟ (خرداد ۹۰)

۱۳ در عبارت زیر، مفهوم کلی قسمت‌های مشخص شده را بنویسید. (دی ۸۹)

«رضاخان - بعید از ما قدرت‌مداران هفت خطه که تو این بازی قهر و آشتی کوتاه بیاییم.»

۱۴ در عبارت «حقاً رسم تازه‌ای است که ملوک، مددکار ملک‌الموت باشند.» منظور از «ملک‌الموت» چیست؟ (دی ۸۷)

۱۵ در جمله‌ی «گذشت ایام به دست‌های صورتگر پیر، رعشه آورده؛ توفیق خدمت‌گزاری ندارم.»:

الف) منظور از «صورتگر پیر» چیست؟

ب) مفهوم عبارت «توفیق خدمت‌گزاری ندارم.» را بنویسید.

— ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی —

۱۶ در عبارت زیر، کدام آرایه به کار رفته است؟ (خرداد ۹۱)

«حالا امر می‌کنیم استاد یک «بله قربان» شیرین بگه.

الف) جناس ب) تلمیح

پ) تشبیه ت) حس‌آمیزی

۱۷ عبارت زیر، معرّف کدام شخصیت است؟ (شهریور ۸۹)

«از سینماگران و فیلم‌نامه‌نویسان برجسته‌ی تاریخ سی‌ساله‌ی سینمای ایران است. «دل‌شدگان» از مهم‌ترین فیلم‌نامه‌های اوست.»

۱۸ نویسنده‌ی «فیلم‌نامه‌ی کمال‌الملک» کیست؟ (شهریور ۸۸)

درس چهارم

ادبیات داستانی / گاو

درس نامه

عناصر داستان

- ۱- شخصیت و قهرمان: کسانی که با رفتار و گفتار خود داستان را به وجود می آورند: الف) ثابت: از آغاز تا پایان داستان ثابت می ماند: خسرو در داستان «خسرو» ب) متغیر: در طول داستان، تغییر و تحول می یابد: «ثم» در رمان کلبه‌ی عموئم
- ۲- راوی داستان یا زاویه‌ی دید: شخصی که داستان را روایت می کند.

| شبه‌های روایت | اول شخص: نویسنده یکی از شخصیت‌های داستان و گاهی قهرمان اصلی است. | روایت داستان «کباب‌غاز» |
|---------------|--|------------------------------|
| | سوم شخص (دانای کل): نویسنده بیرون از داستان قرار دارد و اعمال شخصیت‌ها و قهرمانان را گزارش می دهد. | روایت داستان «هدیه‌ی سال نو» |

- ۳- هسته یا طرح داستان: پیوستگی منظم اعمال و حوادث داستان که مبتنی بر رابطه‌ی علت و معلولی است و به سلسله حوادث داستان، وحدت هنری می بخشد و آن را از آشفتگی می رهند. (مثلاً طرح داستان «گیله‌مرد»، ظلم و ستم بر رعیت و عکس العمل نسبت به این ظلم و ستم است.)

- ۴- درون‌مایه: فکر اصلی و مسلط بر هر اثر که جهت فکری و ادراکی نویسنده را نشان می دهد و آن را از اعمال و گفتار شخصیت‌های داستان - به ویژه شخصیت اول (قهرمان) - می توان دریافت. (مثلاً درون‌مایه‌ی «سووشون» ظلم ستیزی است که از لحن شخصیت‌ها دریافت می شود.)

- ۵- لحن: ایجاد فضا در کلام است. شخصیت‌ها خود را به وسیله‌ی زبان معرفی می کنند و به خواننده می شناساند؛ پس «لحن» با «سبک» ارتباطی نزدیک دارد. شخصیت‌ها را از طریق لحن آنان می شناسیم. لحن می تواند رسمی، غیررسمی، صمیمانه، جدی، طنز و ... باشد. (مثلاً لحن داستان کباب‌غاز، طنز گونه است.)

شخصیت‌های ادبی

- غلامحسین ساعدی (گوهر مراد): چوب به دست‌های وززیل، آی باکلاه، آی بی‌کلاه، عزاداران بیل (داستان «گاو» از این کتاب است. ساعدی آن را در قالب فیلم‌نامه هم نوشت و «داریوش مهرجویی» از آن فیلم ساخت.)
- نظامی عروضی: چهارمقاله

رمان‌های مشهور

- فارسی: چشم‌هایش (بزرگ علوی)، شوهر آهو خانم (علی محمد افغانی)، کلیدر (محمود دولت‌آبادی)
- غیرفارسی: دیوید کاپرفیلد (چارلز دیکنز)، برادران کارامازوف (داستایوسکی)، جنگ و صلح (لئو تولستوی)، دون کیشوت (سروانتس)

واژه‌ها

- **مال بند:** قطعه چوبی دراز که در جلوی درشکه و اژابه نصب کنند و اسب‌ها را به دو طرف آن بندند.

■ **خیک:** مَشک، ظرف چرمی

■ **چمباتمه:** واژه‌ی ترکی، شکل و حالتی از نشستن به طوری که دو کف پا را بر زمین بگذارند و زانو‌ها را در بغل بگیرند.

■ **حدقه:** مردمک چشم، سیاهی چشم، کاسه‌ی چشم

■ **نسخوان:** عمل حیوانات نشخوارکننده که خوراک خود را نیم‌جویده فرو می برند و بعد آن را از راه مری به دهان برمی گردانند و دوباره می چوند.

■ **پستو:** اتاق کوچک عقب اتاق دیگر، صندوق خانه

گزیده‌ی اشعار و عبارات

❖ **اصلاح گاری‌اش را شسته بود و داشت مال بندها را محکم می کرد**

اصلاح گاری‌اش را شسته بود و داشت چوب‌های بستن گاری به حیوانات را محکم می کرد

❖ **می ترسم مشدی حسن نقله بشه**

می ترسم مشدی حسن هلاک بشود (بمیرد)

سوالات امتحان نهایی

الف) معنی و مفهوم شعر و نثر

۱) معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) آفتاب، تازه زده بود. (خرداد ۹۳)

ب) باید عقلامونو بریزیم رو هم. (شهریور ۹۳ / دی ۸۹)

ب) معنی واژه

۲) در عبارت زیر معنی واژه‌ی مشخص شده را بنویسید.

الف) کدخدا با تحکم گفت: «اصلاح بهتر میدونه.» (دی ۹۲ / خرداد ۹۱)

پ) خودآزمایی

۳) چرا شخصیت اصلی داستان گاو، ماجرای ساختگی فرار گاو را باور نمی کند؟ (ذکر یک مورد)

(خرداد ۹۲ / دی ۸۹)

ت) درک مطلب

۴) دو پیام محوری داستان «گاو» را بنویسید.

(دی ۹۳ / شهریور ۹۲)

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۵) داستان «گاو» برگرفته از کتاب غلامحسین ساعدی (گوهر مراد) است.

(شهریور ۹۲)

۶) نام نویسندگان آثار زیر را بنویسید.

(شهریور ۹۴ / ۹۱، ۹۲، ۹۳ / خرداد ۹۲ / دی ۹۱، ۹۰، ۸۸، ۸۷)

«شوهر آهو خانم - دون کیشوت - چوب به دست‌های وززیل - آی باکلاه، آی بی‌کلاه - جنگ و صلح - برادران کارامازوف - چهارمقاله - فیلم‌نامه‌ی گاو - ماه نو و مرغان آواره - عزاداران بیل»

۷) از عناصر داستان «لحن» و «زاویه‌ی دید» را در عبارت زیر بنویسید.

«نزدیکی‌های غروب، کدخدا و اصلاح و مشدی جبار برگشتند به بیل. مردها نشستند بودند کنار استخر، چپق می کشیدند.» (دی ۸۹ / شهریور ۸۸)

۸) «برخورد آزادی و اسارت» در داستان «رستم و اسفندیار» بیانگر کدام یک از عناصر داستان است؟

(خرداد ۹۱)

درس پنجم

گل دسته‌ها و فلک

درس‌نامه

— شخصیت‌های ادبی —

جلال آل احمد: مدیر مدرسه، نون و القلم، زن زیادی، پنج داستان (گل دسته‌ها و فلک در این کتاب است).
سبک نثر آل احمد: صریح، طنز، کوتاه و نزدیک به زبان گفتار، توصیفی
سعدی: گلستان (منثور)

واژه‌ها

- ❖ **خطیر:** مهم
- ❖ **پا پی شدن:** دنبال کردن، پی‌گیر بودن (کنایه)
- ❖ **زُخت:** ناهنجار، درشت
- ❖ **طاق:** سقف خمیده و قوسی شکل
- ❖ **متولی:** سرپرست
- ❖ **کراحت:** ناپسندی، زشت و ناپسند بودن کاری
- ❖ **به صرافت افتادن:** اندیشه و قصد انجام کاری را کردن

گزیده‌ی اشعار و عبارات

- ❖ **مدیر مدام پایی می‌شد**
مدیر، دائماً [موضوع را] دنبال می‌کرد و پیگیر بود.
- ❖ **لُخت و آجری با گله به گله سوراخ‌هایی برای کبوترها**
[خود گنبد] لُخت و آجری بود با سوراخ‌های جابه‌جا برای لانه‌ی کبوترها
- ❖ **از بس میل گرفت نصف تنش لمس شد.**
از بس میل [زورخانه] را بلند کرد، نصف بدنش بی‌حس و حرکت شد
- ❖ **مدتی با قفلش کند و کو کردیم**
دقایق با قفل آن [در]، و رفتیم [تا آن را باز کنیم]
- ❖ **یک‌هو به صرافت افتادم**
ناگهان به ذهن رسید

سؤالات امتحان نهایی

— الف) معنی و مفهوم شعر و نثر —

- ❖ **معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.**
- الف) نمی‌دانم چرا مدام توی چشممان بودند. (شهریور ۹۴)
- ب) من محل نگذاشته بودم. (دی ۹۴)
- پ) خود گنبد چنگی به دل نمی‌زد. (شهریور ۹۳، ۸۷)
- ت) زورخونه چه دخلی داره به این گل دسته‌ی قراضه؟ (دی ۹۲)
- ث) باز رفتیم توی نخ گل دسته‌ها. (دی ۹۱ / خرداد ۹۰)
- ج) به صرافت افتادم. (شهریور ۹۰)
- چ) گنبد لخت و آجری گله به گله سوراخ‌هایی برای کبوترها داشت. (خرداد ۸۸)

❖ **درون‌مایه‌ی داستان «گاو» و زاویه‌ی دید داستان «هدیه‌ی سال نو» چگونه است؟**
(خرداد و شهریور ۸۸)

❖ **لحن داستان «کباب غاز» و زاویه‌ی دید داستان «گل‌دسته‌ها و فلک» چگونه است؟**
(دی ۸۷)

❖ **نوع اثر «کلیدر» چیست؟**
(شهریور ۹۴)

❖ **کدام اثر از غلامحسین ساعدی (گوهرمراد) نیست؟**
(دی ۹۴)

الف) چوب به دست‌های و زرزیل (ب) آی باکلاه، آی بی‌کلاه
پ) هزاردستان (ت) عزاداران بیل

❖ **کدام یک از عناصر داستان با «سبک» ارتباطی نزدیک دارد؟** (خرداد ۹۴)

❖ **کدام گزینه جمله‌ی روبه‌رو را کامل می‌کند؟ «در داستان، شخصیت‌ها را از طریق آنان می‌شناسیم.»**
(شهریور ۹۵)

الف) لحن (ب) هسته
پ) درون‌مایه (ت) طرح

❖ **شخصیت‌های داستان را از طریق کدام یک از عناصر داستان می‌شناسیم؟**
(خرداد ۹۵)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس چهارم

❶ الف) آفتاب تازه طلوع کرده بود.
ب) باید با هم مشورت کنیم.

❷ جدیت، دستور

❸ به دلیل فقر، یا دل‌بستگی عمیق به گاو، مسخ (از خود بیگانه شدن)

❹ از خودبیگانگی (مسخ شدن)، گریز از واقعیت، فقر و بدبختی

❺ عزاداران بیل

❻ علی‌محمد افغانی / سروانتس / غلامحسین ساعدی (گوهرمراد) / غلامحسین ساعدی (گوهرمراد) / تولستوی / داستایوسکی / نظامی عروضی / غلامحسین ساعدی / تاگور / غلامحسین ساعدی (گوهرمراد)

❼ لحن: جدی / زاویه‌ی دید: سوم‌شخص (دانای کل)

❽ درون‌مایه

❾ درون‌مایه‌ی داستان «گاو»: از خودبیگانگی و بی‌هویتی و گریز از واقعیت و فقر فرهنگی و اقتصادی / زاویه‌ی دید داستان «هدیه‌ی سال نو»: سوم‌شخص (دانای کل)

❿ لحن داستان «کباب غاز»: طنزگونه / زاویه‌ی دید داستان «گل‌دسته‌ها و فلک»: اول شخص

⓫ رمان

⓬ گزینه‌ی «پ»: هزاردستان

⓭ لحن

⓮ گزینه‌ی «الف» (لحن)

⓯ لحن

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس پنجم

- ۱ الف) نمی‌دانم چرا مدام (همواره) جلب توجه می‌کردند. (دایم جلوی نظرم بودند).
ب) من توجه نکرده بودم (اعتنا نکرده بودم).
پ) خود گنبد خیلی جالب نبود.
ت) زورخانه هیچ ربطی به این گل‌دسته‌ی کهنه (قدیمی) ندارد.
ث) دوباره به فکر گل‌دسته‌ها افتادیم.
ج) قصد انجام کاری کردم.
چ) گنبد تخت آجری، جابه‌جا سوراخ‌هایی برای کفترها داشت.
ح) مدتی با قفل در وررفتم یا جست‌وجو و تفحص کردیم.
خ) مدیر (همیشه) دنبال می‌کرد. (پی‌گیر بود)
د) گنبد خیلی زیبا نبود.

- ۲ الف) ضربه با گوشه‌ی مشت، آرنج یا دست که معمولاً برای هشدار دادن زده می‌شود.
ب) بی‌حس و حرکت شد.
پ) پرداخت خسارت، تاوان، زیان
ت) جابه‌جا / اینجا و آنجا

- ۳ الف) از اصل غافلگیری استفاده کرده و بدون مقدمه و فضا سازی داستان را آغاز کرده.
ب) کنج‌کاو، جستجوگر، بی‌باک
۴ چون در آن از واژه‌هایی مانند، گل‌دسته، پله، مناره، صعود و ... استفاده شده که همگی بیانگر آرزوهای بلند و دیرینه‌ی انسان است.
۵ فلک: ۱- وسیله‌ی تنبیه ۲- آسمان

- ۴ تهدید و تصمیم به تلافی و تنبیه
۷ فاصله، ارتفاع و دوری

- ۸ جلال آل‌احمد / جامی / محمود دولت‌آبادی / چارلز دیکنز / جلال آل‌احمد

- ۹ الف) اول شخص ب) اول شخص پ) اول شخص
۱۰ پنج داستان

- ح) مدتی با قفلش کندوکو کردیم. (خرداد ۹۲ / شهریور ۸۸)
خ) مدیر مدام پایی می‌شد. (شهریور ۹۵)
د) خود گنبد چنگی به دل نمی‌زد. (خرداد ۹۵)

ب) معنی واژه

- ۱۲ در عبارت‌های زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

- الف) بعد هم یک شُقلمه زد به پهلو. (شهریور ۹۱ / دی ۸۹)
ب) از بس میل گرفت نصف تنش لمس شد. (خرداد ۸۷)
پ) آگه می‌افتادین کی توئون می‌داد؟ (دی ۸۸ / شهریور ۸۷)
ت) گنبد، تخت و آجری با گله به گله سوراخ‌هایی برای کفترها از ته بر سقف مسجد نشسته بود. (خرداد ۹۵)

پ) خودآزمایی

- ۱۳ عبارت زیر آغاز داستان «گل‌دسته‌ها و فلک» است:

- الف) زیبایی آن در چیست؟ (شهریور ۹۳ / خرداد ۹۰)
ب) یک ویژگی شخصیت راوی داستان را بنویسید. (خرداد ۹۴)
«بدیش این بود که گل‌دسته‌های مسجد بدجوری هوس بالا رفتن را به کله‌ی آدم می‌زد. ما هیچ‌کدام کاری به کار گل‌دسته‌ها نداشتیم، اما نمی‌دانم چرا مدام توی چشممان بودند. خود گنبد چنگی به دل نمی‌زد، اما گل‌دسته‌ها چیز دیگری بود، بدی دیگرش این بود که از چنان گل‌دسته‌هایی تنها نمی‌شد رفت بالا. همراه لازم بود.»

- ۱۴ چرا داستان «گل‌دسته‌ها و فلک» داستانی نمادین است؟ (شهریور ۹۲، ۹۰)

- ۱۵ نویسنده در عنوان داستان «گل‌دسته‌ها و فلک» چه ایهام لطیفی را به کار گرفته است؟ (خرداد ۸۷)

ت) درک مطلب

- ۱۶ مفهوم عبارت «گفت: نیگا کن مدیر داره برامون خط و نشون می‌کشه.» را بنویسید. (خرداد ۹۳)

- ۱۷ عبارت «دست‌هاشان به اندازه‌ی چوب کبریت دراز شده بود و گل‌دسته را نشان می‌دادند.» بیانگر چه مفهومی است؟ (شهریور ۹۱ / دی ۸۹، ۹۲)

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

- ۱۸ نام نویسندگان آثار زیر را بنویسید. (دی ۹۱، ۹۰، ۸۸، ۹۰ / شهریور ۹۰ / خرداد ۹۱)
«مدیر مدرسه - بهارستان - کلیدر - دیوید کاپرفیلد - پنج داستان»

- ۱۹ با توجه به متن زیر از درس «گل‌دسته‌ها و فلک» زاویه‌ی دید (راوی داستان) را مشخص کنید.

الف) «رفاقتم با اصغر از روزی شروع شد که معلّمان دست چپ مرا گذاشت روی میز و ده تا ترکه بهش زد.» (شهریور ۹۲)

ب) «فردا ظهر که از مدرسه درمی‌آمدیم، دوتایی رفتیم سراغ در پلکان بام مسجد و مدتی با قفلش کندوکو کردیم.» (خرداد ۸۹)

پ) «بعد از ظهری بود و هوا آفتابی و بچه‌ها سرشان گرم بود و ما روی بام مسجد که رسیدیم تازه بچه‌ها دیدندمان و شروع کردند به هو کردن. سوز هم می‌آمد و ما رفتیم توی راه‌پله‌ی گل‌دسته.» (دی ۹۳)

- ۱۹ داستان «گل‌دسته‌ها و فلک» برگرفته از کدام اثر جلال آل‌احمد است؟ (خرداد ۹۵، ۹۰)

درس ششم

تحلیل آثار ادبی / قاضی بُست

درس‌نامه

— نقد ادبی —

انواع نقد: لغوی، فنی، اخلاقی، روان‌شناختی، تاریخی، اجتماعی
بهترین نقد: نقدی که همه‌ی ابعاد اثر را بررسی کند و ویژگی‌های برجسته را معرفی کند تا خواننده دلیل تأثیرگذاری و محبوبیت آن اثر را بفهمد.

— شخصیت‌های ادبی —

مولوی: مثنوی معنوی
ابوالفضل بیهقی: تاریخ بیهقی یا تاریخ مسعودی (منثور / موضوع اصلی: تاریخ سلطنت مسعود پسر محمود غزنوی / به اضافه‌ی مطالبی در تاریخ سفاریان، سامانیان و دوره‌ی غزنویان پیش از سلطان مسعود)

واژه‌ها

- ❑ **بِسْتَرگ**: بزرگ، عظیم
- ❑ **هزاهن**: آشوب فتنه‌ای که مردم را به جنبش درآورد.
- ❑ **خیلتاش**: گروه نوکران و چاکران
- ❑ **دَوَال**: چرم و پوست (یک دوال: یک لایه، یک پارچه)
- ❑ **ناو**: قابی کوچک که از درختی میان تهی سازند.
- ❑ **یوزان**: سگان شکاری
- ❑ **حَشَم**: خدمتکاران، چهارپایان
- ❑ **ندیمان**: نزدیکان و هم‌نشینان
- ❑ **مُطربان**: نوازندگان یا خوانندگان
- ❑ **چاشتگاه**: هنگام صبح، زمانی بین صبح و ظهر
- ❑ **سور**: جشن و شادی
- ❑ **زَبَر**: بالایی، روی
- ❑ **کوشک**: کاخ، قصر
- ❑ **سرسام**: حالت آشفتگی و بی‌قراری و پریشان‌حواسی شبیه به دیوانگی
- ❑ **محبوب**: پنهان (هم خانواده‌ی «حجاب»)
- ❑ **کراهیتی نبود**: نامناسب نبود
- ❑ **خیرخیز**: سریع
- ❑ **تاس**: کاسه
- ❑ **کافی**: باکفایت، کامل، توانا
- ❑ **رَقعت**: نامه
- ❑ **خداوند**: پادشاه، سلطان
- ❑ **خواجه**: سرور، بزرگ
- ❑ **عمید**: بزرگ، سرور، سردار، رئیس قوم

گزیده‌ی اشعار و عبارات

❑ **امیر برخاست**. و هنر آن بود که کشتی‌های دیگر به او نزدیک بودند.

سلطان از جا بلند شد و بخت یار بود که کشتی‌های دیگر نزدیک قایق سلطان بودند.

❑ **پیراهن توی، مختفه در گردن، عقدی همه کافور**

درحالی که پیراهنی از بافته‌های شهر «توز» به تن داشت و گردن‌بندی به گردن آویخته بود که شامل یک رشته از گلوله‌های کافور بود

❑ **در هر کیسه، هزار مثقال زر پاره است.**

در هر کیسه هزار مثقال طلای خالص است

❑ **بونصر را بگوی که زرهاست که پدر ما از غزو هندوستان آورده است**

به بونصر بگو که اینها همان طلاهایی است که پدر ما، سلطان محمود، از غزوه‌ی هندوستان به غنیمت آورده.

❑ **ما حق این نعمت تندرستی که باز یافتیم، لختی گزارده باشیم.**

با این کار، ما شکر این نعمت سلامتی را که دوباره به دست آورده‌ایم، تا حدودی به جا آورده باشیم.

❑ **مرا چه افتاده است که زر کسی دیگر بزد و شمار آن به قیامت مرا باید داد؟ به هیچ حال، این عهده قبول نکنم.**

اصلاً چرا باید چنین کاری کنم که شخص دیگری از پول استفاده کند و روز قیامت من مجبور باشم مسئولیت آن را به عهده بگیرم؟

❑ **من هم از آن حساب و توقف و پرسش قیامت بترسم که وی می‌ترسد.**

من هم از همان حساسیتی اعمال و ایستادن در منزلگاه‌ها و سؤال و جواب روز رستاخیزی ترسم که پدرم می‌ترسد.

سؤالات امتحان نهایی

— الف) معنی و مفهوم شعر و نشر —

❑ **معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.**

الف) این مرد بزرگ، قلم در نهاد. (شهریور ۹۴)

ب) بتان زرین شکسته و پاره کرده. (دی ۹۴)

پ) تا خویشتن را ضعیف‌تکی حلال خردند و فراخ‌تر بتوانند زیست.

(شهریور ۹۳ / خرداد ۹۲، ۹۰)

ت) روز دوشنبه، امیر [مسعود] شبگیر، برنشست و به گران رود هیرمند رفت.

(دی ۹۳، ۹۱، ۸۹)

ث) امیر از آن جهان آمده، به خیمه فرود آمد و جامه بگردانید.

(خرداد ۹۳ / دی ۹۲، ۸۹)

ج) آب نیرو کرده بود و کشتی پر شده، نشستند و دریدند گرفت. (خرداد ۹۱)

چ) نبشته آمد و به توقیع مؤکد گشت و مبشران برفتند. (شهریور ۹۱)

ح) امیر نیک کوفته شد و پای راست افکار شد و هیچ نمانده بود از غرقه شدن.

(دی ۹۰، ۸۸)

خ) نگویم که مرا سخت در بایست نیست اما چون قانعم، وزر و وبال این چه به کار آید؟

(خرداد ۹۲، ۹۰، ۸۸ / دی ۹۱ / شهریور ۹۰)

د) آن چه دارم از اندک مایه حطام دنیا حلال است. من این زر نپذیرم و در عهده‌ی این نشوم.

(شهریور ۸۸ / دی ۸۸)

ذ) این صلت فخر است؛ پذیرفتم و باز دادم که مرا به کار نیست. (خرداد ۸۷)

ر) این کیسه‌ها به پدر و پسر باید داد تا خویشتن را ضعیف‌تکی حلال خردند و فراخ‌تر بتوانند زیست.

(شهریور ۸۷)

ز) تا این عارضه افتاده بود، بونصر نکت نامه‌های رسیده را، به خط خویش، بیرون می‌آورد.

(دی ۸۷)

- (ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۱) منتقدان در نقد آثار را از نظرگاه کاربرد زبان و اصول و قواعد آن ارزیابی می‌کنند.
(دی ۹۳ / خرداد ۹۲، ۸۷)

۱۲) در کدام نوع نقد، منتقدان به بررسی آرایه‌ها و زیبایی‌های ادبی آثار می‌پردازند؟
(شهریور ۹۳ / دی ۸۷)

۱۳) در کدام نوع نقد، منتقدان، ارزش‌های اخلاقی آثار را ملاک نقد و بررسی قرار می‌دهند؟
(دی ۹۲ / شهریور ۹۲ / دی ۸۸)

الف) نقد فنی
ب) نقد اخلاقی
پ) نقد لغوی

۱۴) موضوع اصلی تاریخ بیهقی چیست؟
(شهریور ۸۹ / دی ۸۷)

۱۵) نویسنده‌ی «تاریخ مسعودی» کیست؟
(شهریور ۸۸ / خرداد ۸۸)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس ششم

۱) الف) این مرد بزرگ، شروع به نوشتن کرد.

ب) بت‌های طلایی را به سگه (شمش) تبدیل کرده است.

پ) تا برای خود زمین زراعتی کوچک حلالی بخرند و بتوانند بهتر و راحت‌تر زندگی کنند.

ت) روز دوشنبه، امیر [مسعود] صبح زود سوار بر اسب شد و به ساحل رود هیرمند رفت.

ث) امیر از مرگ نجات یافته به خیمه آمد و لباس‌هایش را عوض کرد.

ج) آب قدرت گرفته بود (مواجه شده بود یا بالا آمده بود) و کشتی پراز آب شد و شروع به غرق شدن و تلاشی شدن (شکسته شدن) کرد.

چ) [نامه‌ها] نوشته شد و با امضا تأیید شد و نامه‌رسانان رفتند.

ح) امیر بسیار صدمه دید و پای راستش زخمی شد و نزدیک بود غرق شود.

خ) نمی‌گوییم که به آن‌ها نیاز ندارم، اما چون قانع هستم، چرا گناه و عذاب این را بپذیرم؟

د) آن چه دارم از مقدار کم مال دنیا حلال است، من این زر را نمی‌پذیرم و مسئولیت این را به عهده نمی‌گیرم.

ذ) این هدیه مایه‌ی افتخار است؛ پذیرفتم و پس می‌دهم، زیرا به کار من نمی‌آید.

ر) این کیسه‌ها را باید به پدر و پسر داد تا برای خود زمین زراعتی کوچک و حلالی بخرند و بتوانند بهتر و راحت‌تر زندگی کنند.

ز) زمانی که این بیماری پیش آمده بود، بونصر نکته‌های نامه‌های رسیده را شخصاً می‌نوشت.

ژ) نمی‌گوییم که به آن‌ها نیاز ندارم.

س) نامه‌ای برای امیر نوشت و هر کاری که انجام داده بود برایش شرح داد و نامه را به من داد.

۲) الف) امضاشده

ب) سالم (سالم هستم)

پ) سایه بان، خیمه

ت) کبود

۳) چون نمی‌دانست آن جنگ‌ها به شیوه‌ی پیامبر اکرم (ص) انجام شده یا نه (راه به دست آوردنش شرعی بوده یا نه).

ژ) نگویم که مرا سخت در بایست نیست.
س) زُعتی نبشت به امر و هر چه کرده بود باز نمود و مرا داد.
(شهریور ۹۵)
(خرداد ۹۵)

- (ب) معنی واژه

۶) در عبارت‌های زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) بازگشتم با نامه توقیعی.
(دی ۹۴)

ب) بونصر را بگوی که امروز دُرُستم و در این دو سه روز، بار داده آید که علّت و تب تمامی زایل شد.
(دی ۹۰)

پ) پس، به کران آب فرود آمدن و شرّاع‌ها زده بودند.
(دی ۸۷)

ت) جَبّه‌ای داشت چِبری رنگ.
(شهریور ۹۵)

- (پ) خودآزمایی

۳) با توجه به عبارت زیر، دلیل خودداری قاضی بُست از پذیرش هدایا چه بود؟
(شهریور ۹۴)

قاضی گفت: «خواجه با امیر محمود به غزوه‌ها بوده است و من نبوده‌ام و بر من پوشیده است که آن غزوه‌ها بر طریقِ سنّتِ مصطفی هست یا نه. من این نپذیرم و در عهده‌ی این نشوم.»

۴) در عبارت زیر منظور از «شما دو تن» چه کسانی هستند؟
(دی ۹۴)

«بونصر گفت: «لِلهِ دَرُّ کَمَا؛ بزرگا که شما دو تنید.» و بگریست و ایشان را بازگردانید.»

۵) کدام یک از ویژگی‌های نثر بیهقی در عبارت زیر مشهود است؟ (خرداد ۸۸)

«رقعتی نبشت به امیر و مرا داد. ببردم و راه یافتم و امیر بخواند و گفت: نیک آمد.»

۶) با توجه به عبارت زیر، استدلال پسر قاضی بُست برای نپذیرفتن هدایا چه بود؟
(شهریور ۹۵)

«گفت: من نیز فرزند این پدرم که این سخن گفت و علم از وی آموخته‌ام، من هم از آن حساب و توقّف و پرسش قیامت بترسم که وی می‌ترسد و آن چه دارم از اندک مایه حُطام دنیا حلال است و کفایت است.»

- (ت) درک مطلب

۷) در عبارت زیر منظور از «نماز پیشین» چیست؟ (شهریور ۹۳ / دی ۹۲ / دی ۸۶)

«تا نزدیک نماز پیشین، از این مهمّات فارغ شده بود.»

۸) با توجه به عبارت «امیر نامه‌ها فرمود به غزنین و مثال داد تا هزار هزار

درم به مُستحقّان و درویشان دهند.» به سؤالات پاسخ دهید.
(شهریور ۹۰)

الف) «مثال داد» به چه معنایی است؟

ب) معادل امروزی «هزار هزار» را بنویسید.

۹) با توجه به عبارت زیر از درس قاضی بست به سؤالات پاسخ دهید.

(خرداد ۸۹)

«امیر را یافتم آن جا بر زبر تخت نشسته، ... گفت: بونصر را بگوی که امروز درستم و در این دو سه روز، بار داده آید که علّت و تب تمامی زایل شد.»

الف) «یافتم» به چه معنایی است؟

ب) علّت به چه معنایی است؟

پ) «بار داده آید» به چه معنایی است؟

۱۰) عبارت «نگویم مرا سخت در بایست نیست.» چه مفهومی دارد؟ (خرداد ۹۵)

درس هفتم

بیهقی و هنرنویسندگی او / وقت سحر

درس نامه

- سبک بیهقی -

دلایل جذابیّت:

توصیف دقیق جزئیات / بهره‌گیری از اطناب (مفضل‌گویی) و ایجاز (مختصرگویی) به مقدار لازم / پیوند دادن وقایع جداگانه / آوردن نکته‌های عبرت‌آموز در پایان وقایع تاریخی / آوردن حکایت در خلال تاریخ برای ایجاد رغبت و نشاط / تسلط بر زبان فارسی / آهنگ موزون در کلام / حُسن تألیف (پیوند مناسب اجزای سخن با هم)

واژه‌ها

- ❑ **امام‌زاده:** بزرگ زاده، محتشم
- ❑ **تضریب:** فتنه‌انگیزی، دو به هم‌زنی
- ❑ **جُبّه:** جامه‌ی گشاد و بلند که روی لباس‌های دیگر پوشند.
- ❑ **خَلَقِ گونِه:** کهنه، ژنده، پوشیده
- ❑ **دُرّاعه:** جامه‌ی بلند که زاهدان و شیوخ پوشند، جُبّه، بالاپوش
- ❑ **ردا:** جامه‌ای که روی جامه‌ی دیگر پوشند.
- ❑ **رند:** زیرک، حیل‌گر، لاپالی، آن که ظاهر خود را در ملامت دارد و باطنش سالم باشد.
- ❑ **زعارت:** بدخویی، بدخلقی، تند مزاجی
- ❑ **سَطوت:** حشمت، مهابت، غلبه، وقار
- ❑ **مالیده:** در مورد «دستار» ظاهراً به معنای خوب و مرغوب است. در مورد «موی سر» ظاهراً یعنی مرتب شده و در عبارت «نیک بمالید» یعنی «گوشمال داد».
- ❑ **محاورات:** جمع محاوره، گفت‌وگوها
- ❑ **مستلزم:** لازم دارنده
- ❑ **موزه‌ی میکائیلی:** نوعی کفش
- ❑ **نَفقه:** انفاق و بخشش، آن چه صرف هزینه‌ی زن و فرزند شود.
- ❑ **گَزاف:** بیهوده
- ❑ **مَبِش:** سرشت، طبیعت، خوی، خصلت
- ❑ **جَبّاز:** بسیار متکبر، زورگو، مستبد
- ❑ **فرو گرفتن:** بازداشت کردن، دستگیر نمودن، از کار برکنار کردن، زندانی کردن
- ❑ **آلم:** درد، رنج
- ❑ **مغضوب:** مورد خشم و غضب واقع شده
- ❑ **سعایت:** سخن چینی و بدگویی
- ❑ **دستار:** عمامه، شال و دستمالی که دور سر می‌بندند.
- ❑ **نایافت:** نایاب
- ❑ **ستوران:** چهارپایان
- ❑ **مُکْرَمَت:** بزرگی، کرم، جوان‌مردی
- ❑ **رِسَم:** ریسمان

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس ششم

- ❑ ۴ قاضی بُست و پسرش (بوالحسن بولانی و بوبکر)
- ❑ ۵ ایجاز (جملات کوتاه)
- ❑ ۶ قانع بودن ترس از پرسش و توقّف قیامت
- ❑ ۷ نماز ظهر
- ❑ ۸ الف) فرمان داد (ب) یک میلیون
- ❑ ۹ الف) دیدم (ب) بیماری (پ) اجازه‌ی ملاقات داده خواهد شد.
- ❑ ۱۰ نمی‌گوییم که به آن‌ها نیاز ندارم.
- ❑ ۱۱ لغوی
- ❑ ۱۲ نقد فنی
- ❑ ۱۳ (ب) نقد اخلاقی
- ❑ ۱۴ موضوع اصلی کتاب، تاریخ سلطنت مسعود پسر محمود غزنوی است. البته، علاوه بر این، مطالبی هم درباره‌ی تاریخ صفاریان، سامانیان و غزنویان پیش از مسعود و موارد دیگر دارد.
- ❑ ۱۵ ابوالفضل بیهقی

۶) در عبارت «مشتی رند را سیم دادند که سنگ زنند.» مشتی رند چه افرادی هستند؟ سیم دادن به چه معنایی است و چه پیمایی را درباره‌ی حسنک وزیر می‌توان استنباط کرد؟
(خررداد ۹۲ / ۹۱، ۹۲، ۹۳ / شهریور ۹۲، ۸۷ / دی ۹۱، ۹۰، ۸۹)

۷) با توجه به عبارت زیر، «عنان قلم را در اختیار داشتن» کنایه از چیست؟
(شهریور ۸۹)

«بیهقی نویسنده‌ای است که عنان قلم را در اختیار داشته و به اقتضای حال، آن را به گردش در می‌آورد است.»

۸) منظور از عبارت «زغارتی در طبع وی مؤکد شده بود.» چیست؟ (دی ۸۷)

→ ت) درک مطلب

۹) با توجه به عبارت زیر، مفهوم کنایی «نیک از جای بشد.» را بنویسید.
(شهریور ۹۳ / دی ۸۸)

«بوسهل زوزنی برخشم خود طاقت نداشت؛ برخاست، نه تمام و برخویشتن می‌ژکید. خواجه احمد او را گفت: در همه‌ی کارها ناتمامی؛ وی نیک از جای بشد.»

۱۰) با توجه به عبارت زیر به سؤالات پاسخ دهید.
(خررداد ۸۷)

«همیشه چشم نهاده بودی تا پادشاهی بزرگ و جبار، بر چاکری خشم گرفتی و آن چاکر را لت زدی و فروگرفتی.»

الف) «چشم نهاده بودی» کنایه از چیست؟

ب) «لت زدی» به چه معنا است؟

۱۱) منظور بیهقی از ایستاده نشان دادن پیکان در صحنه‌ی بردار کردن حسنک چیست؟
(خررداد ۹۰)

«پیکان که آنان را ایستانیده بودند که از بغداد آمده‌اند!»

۱۲) با توجه به عبارت «چون حسنک بیامد، همه بر پای خاستند. بوسهل زوزنی برخشم خود طاقت نداشت؛ برخاست، نه تمام و برخویشتن می‌ژکید.»،

بوسهل زوزنی از هواداران حسنک بود یا از مخالفان او؟ کدام عبارت بیانگر این مطلب است؟
(خررداد ۸۷)

۱۳) در عبارت «در راه، امیر بر چند تن بگذشت که اسبان می‌کشیدند و می‌گریستند؛ دلش بیپچید و گفت: سخت تباه شده است حال این لشکر.»

(شهریور ۹۴ / دی ۸۹)

الف) «اسبان می‌کشیدند»، بیانگر چه حالتی است؟

ب) «دلش بیپچید» کنایه از چیست؟

۱۴) با توجه به عبارت زیر به سؤالات پاسخ دهید.
(دی ۹۴)

«احمق کسی باشد که دل در این گیتی غدار و فریفتگار بندد و نعمت و جاه و ولایت او را به هیچ چیز شمرد.»

الف) مفهوم قسمت مشخص شده را بنویسید.

ب) مرجع ضمیر «او» را در جمله‌ی پایانی عبارت مشخص کنید.

→ ج) حفظ شعر

۱۵) ابیات زیر را کامل کنید.

الف) مستحق بودم و این‌ها به زکاتم دادند
(شهریور ۹۴، ۹۳، ۹۲، ۹۱ / دی ۹۳، ۹۲، ۹۱، ۸۹)

ب) آن شب قدر که این تازه براتم دادند
(دی ۹۲، ۸۷ / خرداد ۹۰ / شهریور ۸۸)

پ) و اندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند
(شهریور ۹۰ / خرداد ۸۸)

۱۱) **اطناب:** بسیارگویی، طولانی ساختن کلام (متضاد «ایجاز»)

۱۲) **زودده:** پاک، پاکیزه

۱۳) **بلیغ:** شیوا، رسا

گزیده‌ی اشعار و عبارات

۵ و لا تبدیل لخلق الله

آفرینش خداوند تغییرناپذیر است

۵ گرمایی سخت و تنگی نفقه و علف نیافت و ستوران لاغر و مردم، روزه به دهن. حرارت شدید و کمبود آذوقه و پیش آمده و علف هم نایاب شده بود. و چارپایان ضعیف و سربازان گرسنه بودند.

۵ مرد خود مرده بود، که جلادش رسن به گلو افکنده بود و خبه کرده.

در این حال حسنک دیگر کشته شده بود زیرا مأمور اجرای حکم، طناب دار را به دور گلویش انداخته و او را خفه کرده بود.

سؤالات امتحان نهایی

→ الف) معنی و مفهوم شعر و نثر

۱) معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) راست بدان مانست که گویی بازپسشان می‌کشند. (دی ۹۴)

ب) بوسهل برخاست، نه تمام و برخویشتن می‌ژکید. (دی ۹۱، ۹۰، ۸۹، ۸۷)

پ) آن‌گاه لاف زدی که فلان را من فروگرفتم. (خررداد ۹۰، ۸۸)

ت) جبّه‌ای داشت خبری رنگ با سیاه می‌زد. (شهریور ۹۰ / خرداد ۸۹ / دی ۸۸)

ث) خواجه احمد گفت: «در همه‌ی کارها ناتمامی.» (خررداد ۹۵)

→ ب) معنی واژه

۲) در عبارت‌های زیر، معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) این بوسهل مردی امام‌زاده و محتشم و فاضل و ادیب بود.

(شهریور ۹۳ / خرداد ۸۹)

ب) و گاه نیز در عین کمال ایجاز، حق مطلب را ادا کرده است. (شهریور ۹۱، ۸۷)

پ) سراسر کتاب بیهقی مشحون است از گفت‌وگوهای اشخاص با یک‌دیگر.

(شهریور ۸۸)

→ پ) خودآزمایی

۳) در عبارت زیر، کدام ویژگی نویسنده‌ی کتاب بیهقی موجب می‌شود تا این

اثر از دیگر آثار تاریخی و ادبی متمایز گردد؟ (ذکر دو مورد کافی است.)

(خررداد ۹۴، ۹۰ / دی ۹۳، ۸۹)

«سخنی نرانم تا خوانندگان این تصنیف گویند شرم باد این پیر را.»

۴) با توجه به عبارت زیر، هدف بیهقی از آوردن حکایت‌های مناسب در خلال تاریخ چیست؟
(شهریور ۹۴)

«مردی کتاب خوانده چون بیهقی، با قدرتی که در نویسندگی دارد، دریافته است که آوردن حکایات در خلال تاریخ، نشاط و رغبت خوانندگان را خواهد افزود. به علاوه، این کار عبث نیست و نکته‌یابی‌های او سبب خواهد شد تا خفتگان بیدار شوند.»

۵) دو ویژگی نثر بیهقی را در عبارت زیر بنویسید.
(خررداد ۹۳)

«حسنک پیدا آمد، بی‌بند؛ جبّه‌ای داشت خبری رنگ با سیاه میزد، خلق‌گونه و دزاعه و ردایی سخت پاکیزه و دستاری نشابوری مالیده و موزه‌ی میکائیلی

نو در پای و موی سر مالیده، زیر دستار پوشیده کرده اندک مابه پیدا می‌بود.»

درس هشتم

ادبیات پایداری / خون خورشید

درس‌نامه

شخصیت‌های ادبی

پرویز خرسند: برزیگران دشت خون، آن‌جا که حق پیروز است، مرثیه‌ای که ناسروده ماند (اغلب نوشته‌هایش درباره‌ی عاشورا است.) / حمید سبزواری: سرود سپیده، سرود درد

واژه‌ها

زردون: پاک کردن

مَسْنَد: تکیه‌گاه، مقام و مرتبه

اشاعه: ترویج، گسترش دادن

تأثی: درنگ، آهستگی

خاره: سنگ سخت، سنگ خارا

کران: کناره، گوشه

جَرس: زنگ

قبطیان: جمع «قبطی»، سکنه‌ی قدیم کشور مصر

جلودار: طلیعه‌دار، رهبر

هامون: دشت، زمین هموار

طور سینین: کوه سینا

چاووش: پیشرو کاروان و لشکر که پیشاپیش حرکت می‌کند و آواز می‌خواند

گزیده‌ی اشعار و عبارات

گاه سفر شد باره بر دامن برانیم / تا بوسه‌گاه وادی ایمن برانیم

هنگام سفر فرار رسید، باید اسب‌ها را بردشت‌ها بتازانیم و تا وادی ایمن (سرزمین فلسطین) که مقدّس است پیش برویم.

یعنی کلیم آهنگ جان سامری کرد / ای یاوران باید ولی را باوری کرد

یعنی امام خمینی قصد نابودی اسرائیل را نموده است ای یاران باید رهبر خود را کمک کنیم

سؤالات امتحان نهایی

الف) معنی و مفهوم شعر و نثر

معنی و مفهوم اشعار و عبارات زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) آنک امام ما علم بگرفته بر دوش (دی ۹۴ / شهریور ۹۳)

ب) با تأثی به پیش حسین (ع) آمد. (خرداد ۹۲ / شهریور ۸۹)

پ) آنس با شمشیر آخته به سوی میدان نبرد می‌رفت. (دی ۹۲ / خرداد ۹۰)

ت) جانان من برخیز بر جولان برانیم / زان‌جا به جولان تا خط لبنان برانیم (دی ۸۸)

ث) در درون دیدگان یاران حسین (ع) صفا و دوستی، موج می‌زد. (دی ۸۷)

ت) همّت حافظ و انفاس سحرخیزان بود که ز..... (خرداد ۹۲ / دی ۹۰، ۸۹)

ث) می‌ریزد / اجر صبری است که کز آن شاخ نباتم دادند (خرداد ۹۲ / شهریور ۸۹ / دی ۸۸)

ج) بعد از این روی من و آینه‌ی جمال / که در آن جا خبر از جلوه‌ی ذاتم دادند (خرداد ۹۱)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس هفتم

۱ الف) عیناً مثل این بود که کسی آنان را به عقب می‌کشد.

ب) بوسه‌ها از جای خود بلند، شد ولی نه کامل و زیر لب غرولند می‌کرد.

پ) آن‌گاه ادّعا می‌کرد که فلانی را من برکنار کردم.

ت) لباسی داشت (جامه‌ای گشاد) کبود متمایل به سیاه.

ث) خواجه احمد گفت: همه‌ی کارهایت را ناقص انجام می‌دهی.

۲ الف) دارنده‌ی شکوه و حشمت

ب) کوتاه گفتن، سخن کوتاه کردن، بیان مقصود در کوتاه‌ترین لفظ

و کم‌ترین عبارت

پ) پرشده و مملو، انباشته

۳ دقّت یا امانت یا صداقت در بیان یا احساس مسئولیت

۴ شادی و میل (نشاط و رغبت) خوانندگان را افزایش دهد یا باعث

هوشیاری یا عبرت غافلان (خفتگان) می‌شود.

۵ توصیف گیرا یا دقیق یا جزئی (وضع ظاهری)، حذف فعل به قرینه، نثر

استوار یا جذّاب، کوتاهی جملات، جابه‌جایی اجزای جمله

۶ اجیر کردن، پول دادن

۷ تسلّط داشتن بر نویسندگی

۸ بدخویی (بدخلقی، تندمزاجی) در سرشت او تثبیت شده بود.

۹ کاملاً عصبانی شد. (از کوره در رفت).

۱۰ الف) چشم نهادن کنایه از انتظار کشیدن

ب) لت زدی: سیلی می‌زد، خدشه و لطمه و آسیب وارد می‌کرد.

۱۱ می‌خواستند وانمود کنند که دستور اعدام حسنک در واقع، از سوی

خلیفه‌ی عبّاسی بغداد صادر شده است.

۱۲ از مخالفان او / عبارات «برخاست، نه تمام» و نیز «برخویشتن

می‌ژکد»

۱۳ الف) ناتوانی (ضعف) اسب‌ها در ادامه‌ی حرکت ب) ناراحت شد.

۱۴ الف) نعمت و مقام دنیای را با ارزش بدانند و به حساب آورد.

ب) گیتی غدّار (دنیا)

۱۵ الف) من اگر کامروا گشتم و خوشدل چه عجب

ب) چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی

پ) دوش وقت سحر از غصّه نجاتم دادند

ت) بند غم ایام نجاتم دادند (ث) این همه شاهد و شکرگز سختم

ج) وصف

۱۳) در کدام مصراع بیان شده است که اسرائیل، وطن ما را اشغال کرده است؟

(خرداد ۹۵)

الف) برجای ما بیگانه ننگ است یا برادر (ب) باید به سینه رفت زین جاتا فلسطین
پ) مقصد دیار قدس، همپای جلودار (ت) جانان من برخیز بر جولان برانیم
→ تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۴) در ابیات زیر چه نوع جناسی و میان کدام واژه‌ها به کار رفته است؟

الف) بیا و برگ سفر ساز و زاد ره برگیر که عاقبت برود هر که او ز مادر زاد
(شهریور ۹۳)

ب) جانان من برخیز بر جولان برانیم زان جا به جولان تا خط لبنان برانیم
(دی ۹۱، ۹۲ / خرداد ۸۹)

پ) تنگ است ما را خانه تنگ است ای برادر بر جای ما بیگانه ننگ است ای برادر
(شهریور ۹۲)

ت) چون نزدیک گشتند پیرو جوان دو شیر سرافراز و دو پهلوان
(شهریور ۹۱)

ث) جانان من اندوه لبنان کشت ما را بشکست داغ دیر یاسین پشت ما را
(دی ۸۹)

ج) باید به مژگان زفت گرد از طور سینین باید به سینه زفت زین جا تا فلسطین
(شهریور ۸۹)

۱۵) با توجه به متن زیر از درس «خون خورشید» زاویه دید یا زاویه داستان را

بنویسید.
(خرداد ۹۰)

«دستی به موهایی پرپشت و سفید صورتش کشید؛ اندکی دیدگان خود را مالید و ابروانش را کنار زد و در چشمان یک یک دقیق شد.»

۱۶) درس «خون خورشید» از کدام اثر «پرویز خرسند» است؟
(دی ۸۹)

۱۷) در جمله‌ی زیر، یک آرایه‌ی ادبی مشخص کنید.
(شهریور ۸۹)

«صدایی گرم و جان‌بخش از میان خیمه‌ای بیرون می‌خزید.»

۱۸) نویسندگان آثار زیر چه کسانی هستند؟
(شهریور ۹۱ / خرداد ۸۷)

الف) مرثیه‌ای که ناسروده ماند (ب) برزیگران دشت خون

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس هشتم

۱) الف) امام رهبری عملیات را برعهده گرفته است.

ب) به آرامی پیش حسین (ع) آمد.

پ) آتس با شمشیر از غلاف بیرون کشیده به طرف میدان نبرد می‌رفت.

ت) ای عزیز من برخیز به سوی کوه‌های جولان پیش برویم و از آن جا با شتاب تا سرزمین لبنان پیش برویم.

ث) چشمان یاران حسین (ع) سرشار از صفا و درستی بود.

۲) الف) تندرو، فراخ‌گام، خوش‌راه

ب) حریف، رقیب، هر یک از دو کس که با یکدیگر جنگ کنند.

پ) واجب گردانیدن، تعیین کردن

ت) کوچ، کوچیدن

۳) قصد نابودی صهیونیست‌ها (اسرائیلیان) را کرده است.

۴) سرزمین فلسطین (فلسطین)

→ (ب) معنی واژه

۲) در اشعار و عبارات زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) پا در رکاب راهوار خویش دارند. (شهریور ۹۴ / خرداد ۹۱، ۸۹ / شهریور ۸۸)

ب) مردان قبیله‌ی من در هنگام نبرد آفت هم‌آوردان و سران سپاه‌اند. (خرداد ۹۳)
پ) فرض است فرمان‌بردن از حکم جلودار گر تیغ بارد، گو ببارد، نیست دشوار
(شهریور ۹۵، ۹۲ / دی ۸۹، ۸۷ / خرداد ۸۸)

ت) از هر کران بانگ رحیل آید به گوشم بانگ از جرس برخاست وای من خموشم
(خرداد ۹۰ / دی ۹۳)

→ (پ) خودآزمایی

۳) در بیت «یعنی کلیم آهنگ جان سامری کرد / ای یاوران باید ولی را یآوری کرد»، مقصود از «آهنگ جان سامری کرد» چیست؟
(شهریور ۹۴)

۴) منظور از «وادی آیمن» در بیت زیر چیست؟
(خرداد ۹۳ / دی ۸۷)

«گاه سفر شد باره بردامن برانیم تا بوسه‌گاه وادی آیمن برانیم»

۵) در بیت «وادی پر از فرعونیان و قبطیان است / موسی جلودار است و نیل اندر میان است»:

الف) منظور از واژه‌های مشخص شده چیست؟

(خرداد ۹۲ / شهریور ۹۲، ۹۰ / دی ۹۰ / خرداد ۸۷)

ب) «نیل اندر میان بودن» کنایه از چیست؟

۶) در بیت «فرمان رسید این خانه از دشمن بگیرید / تخت و نگین از دست اهریمن بگیرید» منظور از واژگان مشخص شده چیست؟
(شهریور ۹۵ / دی ۹۲)

۷) با توجه به عبارت «آنس مردانه در کنار خورشید فروزان حق، در خون پاک خویش غوطه زد و خورشیدی نوساخت»، منظور از «خورشید فروزان حق» چیست؟
(خرداد ۸۸)

۸) در بیت زیر منظور شاعر از «دریادلان» و «پا در رکاب داشتن» چیست؟
(دی ۹۲، ۹۰ / شهریور ۸۹، ۸۷)

«دریادلان راه سفر در پیش دارند پا در رکاب راهوار خویش دارند»

→ (ت) درک مطلب

۹) «به خاک و خون تپیدن» در عبارت «آن جا در میان آن‌شن‌های داغ، مردی سفیدروی و سفیدموی به خاک و خون تپید» کنایه از چیست؟
(خرداد ۸۹)

۱۰) با توجه به بیت «یعنی کلیم آهنگ جان سامری کرد / ای یاوران باید ولی را یآوری کرد»

الف) «کلیم» لقب کیست؟
(شهریور ۸۸)

ب) منظور از «ولی» در مصراع دوم کیست؟
(خرداد ۸۷)

۱۱) در بیت «جان از سکوت سرد شب، دلگیر می‌شد / دل در رکاب آرزوها پیر می‌شد»

الف) «شب» نماد چیست؟

ب) مصراع دوم در بردارنده‌ی چه مفهومی است؟

۱۲) با توجه به مفهوم بیت زیر، «تأسف و اندوه» شاعر از چیست؟
(خرداد ۹۴)

«از هر کران بانگ رحیل آید به گوشم بانگ از جرس برخاست وای من خموشم»

درس نهم

تپه‌ی برهانی، باغ نگاه، روزوداع یاران

درس نامه

شخصیت‌های ادبی

حمیدرضا طالقانی: تپه‌ی برهانی (خاطرات یک جانباز)

واژه‌ها

زاید الوصف: بسیار زیاد، غیرقابل توصیف

تناول: خوردن

گزیده‌ی اشعار و عبارات

دیشب روی تپه‌ی شهید برهانی عمل کردیم تا انهدام نیرو کنیم.

دیشب روی تپه‌ی شهید برهانی عملیات انجام دادیم تا نیروهای دشمن را نابود کنیم.

سؤالات امتحان نهایی

الف) معنی و مفهوم شعرو نثر

الف) معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

- الف) صدای او رشته‌ی فکر را پاره کرد. (خرداد ۹۴)
- ب) او به شدت جا خورد. (دی ۹۳)
- پ) او خیلی دل داشت. (خرداد ۹۱)
- ت) هوا گرگ و میش بود. (شهریور ۹۰ / خرداد ۸۸)

ب) معنی واژه

الف) در عبارت‌های زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) در ناحیه‌ی شقیقه‌اش یک سوراخ دیده می‌شد.

- (دی ۹۳، ۹۰، ۸۹، ۸۸ / شهریور ۹۰، ۸۹ / خرداد ۹۱)
- ب) هر چه اصرار کردم، کارگر نیفتاد. (خرداد ۹۲ / شهریور ۹۱)

پ) خودآزمایی

الف) در شعر «می‌شود از باغ نگاهت هنوز / یک سبد از میوه‌ی خورشید چید» منظور از «میوه‌ی خورشید» چیست؟ (شهریور ۹۳، ۹۱، ۸۹)

الف) با توجه به شعر «آفتاب / خار و خس مزرعه‌ی چشم تو» چرا شاعر «آفتاب» را خار و خس چشم جانباز می‌داند؟ (دی ۹۱، ۸۹، ۸۸ / شهریور ۸۸)

الف) این عبارت «صبح، دو مرغ رها / بی‌صدا / صحن دو چشمان تو را ترک کرد» بیانگر چه مفهومی است؟ (شهریور ۸۷ / دی ۸۷)

الف) مفهوم هر یک از اصطلاحات مشخص شده در عبارت زیر را بنویسید. (شهریور ۹۵)

«دیشب روی تپه‌ی برهانی عمل کردیم تا انهدام نیرو کنیم.»

ت) درک مطلب

الف) در عبارت «تمام نیروی خود را در چشمانم متمرکز کرده بودم تا او را بهتر ببینم.» جمله‌ی مشخص شده بیانگر چیست؟ (خرداد ۹۳)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس هشتم

الف) وادی: فلسطین / فرعونیان و قبطیان: اسرائیلی‌ها (حامیان اسرائیل) / موسی: امام خمینی (ره)

ب) وجود مشکلات

ج) تخت و نگین: سرزمین فلسطین / اهریمن: اسرائیل

د) امام حسین (ع)

ه) دریادلان: رزمندگان، مبارزان، انقلابیون / پا در رکاب داشتن: آماده‌ی سفر، مبارزه، حرکت و هجوم شدن

الف) به شهادت رسیدن

ب) حضرت موسی (ع)

ج) رهبر (به طور کلی)، حضرت موسی (ع)، امام خمینی (ره)

د) الف) ظلم و ستم حاکم بر جامعه (ب) یأس و ناکامی

ه) آماده‌ی حرکت نبودن

و) گزیده‌ی «الف»

الف) جناس تام: زاد (توشه)، زاد (به دنیا آمد)

ب) جناس (تام): جولان (بلندی‌های اشغالی میان سوریه و اردن) جولان (تاخت و تاز)

ج) جناس ناقص: تنگ و ننگ

د) جناس ناقص: پیر، شیر

ه) جناس ناقص: کشت، پشت

و) جناس ناقص: رفت، رفت

ز) سوم شخص (دانای کل)

ح) آن‌جا که حق پیروز است.

ط) حس‌آمیزی: صدایی گرم (آمیختن دو حس شنوایی و لامسه)

ی) پرویز خرسند

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس نهم

۱ الف) صدای او حواسم را پرت کرد (تمرکز را از بین برد).

ب) او به شدت (خیلی) تعجب کرد.

پ) او خیلی شجاع بود.

ت) صبح بسیار زود بود. هوا طوری بود که تشخیص گرگ و میش دشوار بود، یا هوا طوری بود که تاریکی و روشنی در هم می‌آمیخت.

۲ الف) گیج‌گاه، قسمت فوقانی خارجی استخوان سر

ب) مؤثر، تأثیرگذار

۳ معنویت، معرفت، ایمان

۴ زیرا فروغ معنوی (بصیرت) چشم جانبا را بر آفتاب ترجیح می‌دهد.

۵ نابینایی جانبا

۶ عمل کردیم: حمله کردیم (عملیات انجام دادیم) / انهدام نیرو: از بین بردن دشمن (نابودی دشمن)

۷ با نهایت توان و دقت ممکن تماشا کردن

۸ الف) بینایی چشمان جانبا (چشمای جانبا)

ب) همراه بودن

پ) چشم (بینایی از چشمان شاعر پرکشیده است.)

ت) چشم

ث) نابینا شدن (جانبا)

۹ اول شخص

۱۰ لحن: جدی / زاویه‌ی دید: اول شخص

۱۱ الف) شب‌نشینان - روزه‌داران

ب) فرقت / قطع

ت) عشقت / دل

ج) شرح

ح) سعدی به روزگاران مهری نشسته بر دل

۸ با توجه به شعر «شب دو صف از یاکریم / بال به بال نسیم / از لب دیوار

دلت / پرکشید»

الف) مقصود شاعر از ترکیب «دو صف از یاکریم» چیست؟

ب) «بال به بال» بیانگر چه مفهومی است؟

پ) «از لب دیوار دلت» استعاره از چیست؟

ت) مقصود از «دیوار دل» چیست؟

ث) مفهوم کلی «پرکشیدن و صف از یاکریم» را بنویسید.

۹ تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۹ در متن زیر، زاویه‌ی دید (راوی داستان) را بنویسید.

«آن‌گاه، من تصمیم گرفتم سرسخن را با او باز کنم و ابهام‌ها را از بین ببرم. با لبخندی پرسیدم: برادر، حالت خوب است؟»

۱۰ «لحن» و «زاویه‌ی دید» را در عبارت زیر بنویسید.

«هوا گرگ و میش بود که دوباره خوابیدم و از شدت ضعف، به خوابی شبیه بی‌هوشی فرو رفتم.»

۱۱ حفظ شعر

۱۱ ابیات زیر را کامل کنید.

الف) ای صبح.....جانم به طاقت آمد از بس که دیر ماندی چون شام

(شهریور ۹۴، ۹۲ / دی ۸۹، ۸۹، ۹۳)

ب) هرکاو شراب.....روزی چشیده‌باشد داند که سخت باشد

(خرداد ۸۷)

پ) با بگویند احوال آب چشمم تا بر شتر نبندد

(دی ۹۲ / خرداد ۹۲، شهریور ۹۰، ۸۸)

ت) چندین که بر شمردم از ماجرای اندوه

(شهریور ۹۳ / دی ۹۰ / خرداد ۸۹)

ث) بگذاشتند ما را در دیده آب

(شهریور ۹۳، ۹۱ / دی ۹۱ / خرداد ۹۰)

ج) چندت کنم حکایت..... این قدر کفایت باقی نمی‌توان گفت الا به غمگساران

(خرداد ۹۰)

چ) بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران

(شهریور ۹۲، ۹۱، ۹۰ / دی ۸۷)

ح) بیرون نمی‌توان کرد الا به روزگاران

(شهریور ۹۱ / خرداد ۸۸، ۸۸)

درس دهم

ادبیات جهان

درس‌نامه

شخصیت‌های ادبی

ویلیام شکسپیر: نمایش‌نامه‌های هملت، مکبث، اتللو، لیرشاه
سعید سعیدپور: از شکسپیر تا الیوت (شامل ترجمه‌ی چند شعر از شکسپیر)
لئو تولستوی: جنگ و صلح، آناکارینا، رستاخیز، داستان «سه پرسش»
(داستانی کوتاه با درون‌مایه‌ی دعوت به نیکی)

واژه‌ها

- ۱ ترسا: نصرانی، مسیحی
- ۲ چاووش (چاوش): پیش‌رو لشکر و کاروان، کسی که پیشاپیش قافله با زور حرکت می‌کند و آواز می‌خواند.
- ۳ چاووش درداد: بانگ زد، جار زد، ندا درداد
- ۴ چنبر: محیط دایره، حلقه، قید، گرفتاری
- ۵ راهب: عابد مسیحی، ترسای پارسا و گوشه‌نشین
- ۶ موهبت: بخشش
- ۷ زنهار: امان، پناه
- ۸ کرت: قطعه‌ی کوچک زمین که در آن چیزی کاشته باشند، کرته
- ۹ ضبط: گرفتن و نگاه داشتن چیزی
- ۱۰ چُمباتمه: شکل و حالتی از نشستن که دو کف پا را بر زمین بگذارند و زانوها را در بغل بگیرند.

گزیده‌ی اشعار و عبارات

- ۱ خسوف‌های کزخیم شکوهش را به ستیز برمی‌خیزند.
حوادث ناگوار، شکوه جوانی را تهدید می‌کنند.
- ۲ از گزند داسی دروگر وقت هیچ روینده را زنهار نیست.
هیچ روینده و موجود زنده‌ای از آسیب زمان که مثل داس دروکننده است در امان نیست.
- ۳ پس در سرتاسر قلمرو خود چاووش در داد
در همه‌ی سرزمین‌های تحت فرماندهی خود، اعلام عمومی کرد.

سؤالات امتحان نهایی

الف) معنی و مفهوم شعر و نثر

- ۱ معنی و مفهوم عبارت‌های زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.
الف) خسوف‌های کزخیم شکوهش را به ستیز برمی‌خیزند. (خرداد ۹۴ / دی ۹۳)
ب) تصمیم گرفت که برای یافتن پاسخ درست پرسش‌هایش با راهبی رای زند. (شهریور ۹۴ / دی ۹۲)
پ) جلو کلبه‌اش باغچه می‌بست.
ت) از گزند داسی دروگر وقت هیچ روینده را زنهار نیست. (دی ۹۱، ۸۸ / شهریور ۸۹)
ث) جامه‌ی زنده پوشید. (خرداد ۹۰)

ج) زمان فزه جوانی را می‌پژمرد، برابروان زیبا شیارهای موازی درمی‌افکند.

(شهریور ۹۵، ۹۴، ۹۳، ۹۲ / دی ۸۹ / خرداد ۸۷)

چ) ولادت روزگاری از گوهر نور بود. (شهریور ۸۷)

ب) معنی واژه

۲ در عبارت‌های زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) در آستانه‌ی در مثل مار چنبر زد. (خرداد ۹۳)

ب) در سرتاسر قلمرو خود چاووش درداد. (شهریور ۹۰، ۸۹)

پ) تا به ناخواست دست جفایه‌ی دهر، شکوه تو را بستاید. (خرداد ۸۹)

پ) خودآزمایی

۳ در عبارت «دقیقه‌ها به یک‌دیگر جای می‌سپارند ... / ولادت که روزگاری

از گوهر نور بود، / به سوی بلوغ می‌خزد و آن‌گاه که تاج بر سرش نهادند، /

خسوف‌های کزخیم شکوهش را به ستیز برمی‌خیزند / زمان که بخشنده بود،

موهبت‌های خویش را تباه می‌سازد.» (خرداد ۹۱)

الف) مرجع ضمیر «ش» را در واژه‌ی «شکوهش» بنویسید. (شهریور ۹۲)

ب) «دقیقه‌ها به یک‌دیگر جای می‌سپارند» بیانگر چه مفهومی است؟ (خرداد ۹۱)

ج) مقصود از «خسوف‌های کزخیم» چیست؟ (دی ۹۱ / خرداد ۹۱ / شهریور ۸۸)

د) مقصود از «موهبت» چیست؟ (دی ۹۰، ۸۹، ۸۷ / شهریور ۹۰، ۸۷ / خرداد ۸۹)

ت) درک مطلب

۴ تفاوت معنایی «تاج بر سر نهادن» را در اشعار زیر بنویسید. (خرداد ۹۲)

الف) «که ایرانیان را به کشتن دهم خود اندر جهان تاج بر سر نهم»

ب) «ولادت که روزگاری از گوهر نور بود / به سوی بلوغ می‌خزد و آن‌گاه که تاج

بر سرش نهادند / خسوف‌های کزخیم شکوهش را به ستیز برمی‌خیزند.»

۵ در عبارت زیر، مرجع ضمیر «تو» چه کسی است؟ (دی ۸۸)

«از گزند داس دروگر وقت هیچ روینده را زنهار نیست / مگر ترانه‌ی من که در

روزگار نامده بر جای می‌ماند / تا به ناخواست دست جفایه‌ی دهر، شکوه

تو را بستاید.»

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۶ کدام گزینه مضمون غزلواره‌های شکسپیر نیست؟ (دی ۹۳ / دی ۸۷)

الف) عشق (ب) مسائل اجتماعی

ج) ستایش جوانی (د) مسائل اخلاقی

۷ سروده‌های کوتاه «ویلیام شکسپیر» به معروف‌اند. (دی ۹۲)

۸ نوع نثر «هملت» چیست؟ (شهریور ۹۴)

۹ با توجه به داستان «سه پرسش» به سؤالات زیر پاسخ دهید.

الف) لحن و زاویه‌ی دید در این داستان چگونه است؟ (شهریور ۹۰ / دی ۸۸)

ب) درون‌مایه‌ی این داستان چیست؟ (دی ۹۴ / خرداد ۹۰)

پ) دعوت به نیکی در این داستان بیانگر کدام یک از عناصر داستان است؟ (خرداد ۹۰)

درس یازدهم

چشم به راه

درس نامه

— شخصیت‌های ادبی —

رابیندرانات تاگور: ماه نو و مرغان آواره (ترجمه‌ی ع. پاشایی)

واژه‌ها

۱. **شُخره:** ریشخند، مسخره کردن ۲. به بیگاری و کاری مزد گرفتن کسی

۳. **مکافات:** کیفر، پاداش

۴. **کاریز:** مجرای آب روان در زیرزمین، قنات

گزیده‌ی اشعار و عبارات

◀ **کاریز خوش دارد خیال کند که رودها تنها برای این هستند که به او آب برسانند!**

قنات دوست دارد تصور کند که رودخانه‌ها فقط به این دلیل به وجود آمده‌اند که برای او آب تأمین کنند!

سؤالات امتحان نهایی

— (پ) خودآزمایی —

۱. مفهوم «گمراهی نتیجه‌ی بی‌اعتنایی به حق و حقیقت است» از کدام عبارت به دست می‌آید؟ (دی ۹۴)

الف) کاریز خوش دارد خیال کند / که رودها / تنها برای این هستند / که به او آب برسانند.

ب) آنان که فانوسشان را / بر پشت می‌برند / سایه‌هاشان پیش پایشان می‌افتد!

۲. در شعر زیر از تاگور واژه‌های «کاریز» و «رودها» به ترتیب نماد چه کسانی هستند؟ (خرداد ۹۴، ۹۱، ۸۷ / شهریور ۹۲ / دی ۹۰)

«کاریز خوش دارد خیال کند / که رودها / تنها برای این هستند / که به او آب برسانند!»

— (ت) درک مطلب —

۳. در شعر زیر: (خرداد ۹۳، ۹۲، ۸۸ / دی ۹۱ / شهریور ۹۱ / ۸۹)

«خدا / نه برای خورشید / و نه برای زمین / بلکه برای گل‌هایی که برایمان می‌فرستد، / چشم به راه پاسخ است.»

الف) «گل» نماد چیست؟

ب) کنایه‌ی به کار رفته در جمله‌ی پایانی بیانگر چه مفهومی است؟

۴. «رابیندرانات تاگور» در قطعه‌ی زیر، کدام دسته از انسان‌ها را با هم مقایسه می‌کند؟ (شهریور ۹۳)

«خدایا / آنان که همه چیز دارند / مگر تو را / به سُخره می‌گیرند / آنان را / که هیچ ندارند / مگر تو را!»

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس دهم

۱. الف) حوادث ناگوار شکوه (جوانی) او را تهدید می‌کنند.

ب) تصمیم گرفت که برای پیدا کردن پاسخ درست پرسش‌هایش با عابد مسیحی (ترسای پارسا و گوشه‌نشین) مشورت کند.

پ) جلو کلبه‌اش باغچه درست می‌کرد.

ت) از آسیب زمان - که مانند داسی دروگر است - هیچ موجودی در امان نیست.

ث) جامه‌ی (لباسی) کهنه پوشید.

ج) از آسیب زمان - که مانند داسی دروگر است - هیچ موجودی در امان نیست.

۲. الف) حلقه

ب) بانگ، چار، ندا

پ) روزگار

۳. الف) ولادت

ب) گذر عمر یا زمان

د) بخشش، نعمت

ج) حوادث ناگوار

۴. «تاج بر سر نهادن» در بیت «الف» به معنی «پادشاهی و کامرانی کردن» و در شعر «ب» به معنی «فرارسیدن دوران جوانی» است.

۵. خود شاعر

۶. ب) مسائل اجتماعی

۷. غزلواره

۸. نمایش‌نامه

۹. الف) لحن: جدی / زاویه‌ی دید: سوم شخص (دانای کل)

ب) دعوت به نیکی و درستی

پ) درون‌مایه

درس دوازدهم

ادبیات غنایی / امید دیدار / آفتاب وفا

درس‌نامه

- ادبیات غنایی -

ادبیات غنایی: نوعی ادبیات که با زبانی نرم و لطیف، با استفاده از معانی عمیق و باریک، به بیان احساسات شخصی انسان می‌پردازد. ادبیات عرفانی زیرمجموعه‌ی ادبیات غنایی است. نمونه‌ها: مثنوی معنوی، اسرارالتوحید، کشف‌الاسرار

- شخصیت‌های ادبی -

فخرالدین اسعد گرگانی: ویس و رامین
خاقانی: غزل «آفتابِ وفا» حافظ تحت تأثیر آن، غزل معروف «ای هدهد صبا به سبا می‌فرستمت» را سروده. / لقب: حَسَن عجم
غزلیات خاقانی برخلاف قصیده‌هایش ساده و روان است.

واژه‌ها

- ❖ **نوش:** شهد و شیرینی، گاه نوش به تنهایی به معنی «گوارا باد» است.
- ❖ **پیراستن:** زینت دادن، مزین کردن، زینت کردن همراه با کاستن
- ❖ **مُغلق:** بسته شده
- ❖ **دیدان:** در این درس یعنی «چهره»
- ❖ **کُزب:** شادی، نشاط
- ❖ **نُغز:** خوش، لطیف، خوب، نیکو، بدیع
- ❖ **سربه‌مهر:** سر بسته و مهر و موم شده (کنایه)

گزیده‌ی اشعار و عبارات

- ❖ **گهی از بهر او خوابش زمیده / گهی از خار او دستش خلیده**
باغبان گاهی برای مراقبت از گل نخواستید و زمانی هم از تیغ گل دستش زخمی شده است
- ❖ **کند او را ز غود و ساج خانه**
برای او از بهترین چوب‌ها همانند غود و ساج، لانه می‌سازد
- ❖ **ز زین قبا، زره زن از ابر سحر گهی / کان جا چو پیک بسته قبا می‌فرستمت**
از ابر سحرگاهی زرهی برای قبای زرینت فراهم کن؛ زیرا تو را همچون پیک بسته قبا (آماده و مهیا) می‌فرستم.
- ❖ **دست هوا به رشته‌ی جان بر، گره زده‌ست / نزد گره‌گشای هوا می‌فرستمت**
هوی و هوس خود را به رشته‌ی جان گره زده است. (ای صبح‌دم) تو را نزد گره‌گشای عشق (خدا) می‌فرستم که مرا از بند هوی و هوس برهاند.

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعر و نثر -

❶) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) همیشه تا برآید ماه و خورشید مرا باشد به وصل یاد امید

(دی ۹۴ / شهریور ۹۳، ۹۱)

❷) در شعر زیر از تاگور، منظور از «روشنی» و «لگه‌های سیاه» چیست؟

(دی ۹۲ / شهریور ۹۰ / شهریور ۸۹ / دی ۸۸)

«ماه / روشنی‌اش را / در سراسر آسمان / می‌پراکند / و لگه‌های سیاهش را برای خود نگه می‌دارد!»

❸) شاعر در عبارت زیر چه کسانی را در نظر دارد؟

(دی ۹۲، ۸۷ / خرداد ۸۹)

«آنان که فانوسشان را بر پشت می‌برند، سایه‌هاشان پیش پایشان می‌افتد.»

(شهریور ۹۴، ۸۸ / دی ۹۰)

❹) الف) هر که در این بزم مقرب‌تر است / جام بلا بیشترش می‌دهند
ب) خدا به انسان می‌گوید: «شفایت می‌دهم / از این رو که آسیب می‌رسانم / دوست دارم / از این رو که مکافات می‌کنم.»

- ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی -

❶) در شعر «آنان که فانوسشان را / بر پشت می‌برند، / سایه‌هاشان پیش پایشان می‌افتد!» «فانوس» نماد چیست؟

(شهریور ۹۳ / خرداد ۹۰، ۹۲ / دی ۹۱، ۸۷)

❷) نویسنده‌ی «ماه نو و مرغان آواره» کیست؟

(دی ۸۹)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس یازدهم

❶) «ب»

❷) کاریز: انسان‌های خودخواه و مغرور

رودها: انسان‌ها (دیگر پدیده‌های هستی)

❸) الف) گل نماد نعمت، عشق و محبت است.

ب) چشم به راهی، کنایه از انتظار است و منظور از پاسخ، شکر نعمت و روی آوردن به سوی خداوند است.

❹) انسان‌های ثروتمند بی‌ایمان را با انسان‌های تهی‌دست باایمان مقایسه می‌کند.

❺) روشنی: نماد زیبایی و خوبی یا نماد افراد ایثارگر و خیرخواه

لگه‌های سیاه: نماد زشتی‌ها و بدی‌ها یا نماد ناراحتی و مشکلات

❻) گمراهان و منکران حقیقت

❼) رنج‌ها و سختی‌هایی که بر بنده می‌رسد، نشانه‌ی لطف و نظر الهی به بنده است.

❽) آگاهی بخشی

❾) رابیندرانات تاگور

۹) شاعر در بیت زیر، تحمل غم و اندوه را در چه صورتی، میسر و آسان می‌داند؟ (شهریور ۸۹)

«چه باشد گر خورم صد سال تیمار / چو بینم دوست را یک روز، دیدار»

۱۰) تفاوت مفهوم واژه «دیدار» را در بیت های زیر بنویسید. (دی ۹۴ / خرداد ۸۹)

الف) اگر چه تلخ باشد فرقت یار / در او شیرین بود امید دیدار
ب) چه باشد گر خورم صد سال تیمار / چو بینم دوست را یک روز دیدار

۱۱) مقصود از «گره‌گشای هوا» در بیت زیر چیست؟ (خرداد ۹۴)

«دست‌هوابه‌رشته‌ی جان‌بر، گره‌زده‌ست / نزد گره‌گشای هوا می‌فرستمت»

ت) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۲) کدام یک از جمله‌های زیر درست است؟ (خرداد ۹۳)

الف) قصاید خاقانی برخلاف غزلیات او، ساده و روان است.

ب) غزلیات خاقانی برخلاف قصاید او ساده و روان است.

۱۳) کدام یک از آثار عرفانی زیر در حوزه ادبیات غنایی قرار می‌گیرد؟ (خرداد ۹۳)

الف) گلشن راز / ب) کشف‌المحجوب

ج) اسرارالتوحید / د) رساله‌ی قشیریّه

۱۴) عبارت زیر، معرف کدام اثر ادبی است؟ (دی ۹۲ / خرداد ۹۲)

«این منظومه‌ی غنایی، بازمانده‌ی یک داستان کهن و عاشقانه‌ی ایرانی است که در قرن پنجم هجری سروده شده‌است. زبان آن ساده و روان است و همواره سرمشق شاعران بزرگ در سرودن داستان‌های عاشقانه بوده است.»

۱۵) در بیت زیر «مشبه» و «مشبه‌به» را مشخص کنید. (خرداد ۹۲ / دی ۹۱ / شهریور ۹۰)

«مرا در دل درخت مهربانی / به چه ماند؟ به سرو بوستانی»

۱۶) در بیت زیر «مشبه» و «مشبه‌به» را مشخص کنید. (دی ۹۰)

«زرّین قبا، زره زن از ابر سحرگهی / کان جاچوپیک بسته‌قبامی‌فرستمت»

۱۷) در بیت زیر یک آرایه‌ی ادبی بیابید. (خرداد ۹۰)

«اگر چه تلخ باشد فرقت یار / در او شیرین بود امید دیدار»

۱۸) حافظ غزل معروف «ای هدهد صبا به سبامی‌فرستمت» را: (شهریور ۸۸)

الف) تحت تأثیر کدام غزل خاقانی سرود؟

ب) خاقانی در سرودن کدام قالب شعری شهرت دارد؟

۱۹) به گونه‌ای از ادبیات که با زبانی نرم و لطیف، به بیان احساسات شخصی انسان می‌پردازد، ادبیات می‌گویند. (دی ۸۷)

۲۰) مصراع دوم بیت زیر کنایه از چیست؟ (شهریور ۹۴)

«نبرم از تو امید، ای نگارین / که تا از من نبرد جان شیرین»

۲۱) موضوع کدام کتاب «عرفانی» نیست؟ (دی ۹۴)

الف) مثنوی معنوی / ب) زادالمسافرین

پ) مرصادالعباد / ت) اسرارالتوحید

ب) بدو باشد همیشه خرم و گش / بر آن امید که بانگی کند خُوش (خرداد ۹۲)

پ) نسوزد جان من یک باره در تاب / که امیدت زند گه گه بر او آب (دی ۹۳ / شهریور ۹۰، ۸۷ / خرداد ۸۸)

ت) نزدیک آفتاب وفا می‌فرستمت (خرداد ۹۴)

ث) دست‌هوابه‌رشته‌ی جان‌بر، گره‌زده‌ست / نزد گره‌گشای هوا می‌فرستمت (شهریور ۹۵، ۹۴، ۸۹ / خرداد ۹۰ / دی ۸۹، ۸۷)

ج) باد صبادروغ‌زن است و توراست‌گوی / آن جا به زغم باد صبا می‌فرستمت (خرداد ۹۲، ۸۸)

چ) زرّین قبا، زره زن از ابر سحرگهی / کان جاچوپیک بسته‌قبامی‌فرستمت (خرداد ۹۱ / شهریور ۸۷)

ح) چه باشد گر خورم صد سال تیمار / چو بینم دوست را یک روز دیدار (خرداد ۹۵)

ب) معنی واژه

۲) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) نبینی باغبان چون گل بکارد / چه مایه غم خورد تا گل برآرد (خرداد ۹۴)

ب) گهی پیراید او را که دهد آب / گهی از بهر او خوابش زمیده (دی ۹۴)

پ) اگر یک روز با دلبر خوری نوش / کنی تیمار صدساله فراموش (خرداد ۹۳ / دی ۹۳ / شهریور ۸۸)

ت) گهی از بهر او خوابش زمیده / گهی از خار او دستش خلیده (شهریور ۹۳، ۹۲ / خرداد ۹۱ / دی ۹۱)

ث) اگر چه تلخ باشد فرقت یار / در او شیرین بود امید دیدار (شهریور ۹۱، ۹۲ / دی ۸۷)

ج) اگر یک روز با دلبر خوری نوش / کان جاچوپیک بسته‌قبامی‌فرستمت (خرداد ۹۵)

پ) خودآزمایی

۱) در بیت زیر از درس «آفتاب وفا» منظور از «نامه‌ی سربه مهر» چیست؟ (دی ۹۲، ۹۱، ۹۰، ۸۷ / خرداد ۸۹، ۸۷ / شهریور ۸۸)

«این سربه مهرنامه، بدان مهربان رسان / کس را خبرمکن که کجایم فرستمت»

۲) در بیت «زرّین قبا زره زن از ابر سحرگهی / کان جاچوپیک بسته قبا می‌فرستمت» مقصود از «بسته قبا» چیست؟ (شهریور ۸۹)

۳) در بیت «تو را در دل درخت مهربانی / به چه ماند؟ به گلزار خزان» از منظومه‌ی «ویس و رامین»:

الف) منظور از «تو» کیست؟ (شهریور ۸۸)

ب) این منظومه جزو کدام نوع ادبی محسوب می‌شود؟

۴) در بیت «دیگری برخاست می‌شد مست مست / پای‌کوبان بر سر آتش نشست» مفهوم کنایی «پای‌کوبان» را بنویسید. (خرداد ۹۵)

ت) درک مطلب

۱) بیت «چه خوش روزی بود روز جدایی / اگر با وی نباشد بی‌وفایی» بر چه موضوعی تأکید دارد؟ (خرداد ۹۳)

۲) در بیت «جان یک نفس درنگ ندارد، گذشتنی است / وزنه بدین شتاب چرامی‌فرستمت» چرا شاعر در فرستادن بیک عجله دارد؟ (شهریور ۹۲ / خرداد ۸۹)

درس سیزدهم

پروانه‌ی بی‌پروا / سخن تازه / شراب روحانی

درس‌نامه

- شخصیت‌های ادبی -

عطار نیشابوری: منطق‌الطیر، الهی‌نامه، مصیبت‌نامه، مختارنامه (به شعر) و تذکرة‌الاولیا (به نثر)

واژه‌ها

❖ **حُقه:** ظرف کوچکی که در آن جواهر یا اشیای دیگر گذارند، قوطی

❖ **کُش:** بغل، آغوش

❖ **ناقد:** در لغت به معنی «سخن‌شناس» است، اما در این درس «پیراه‌دان و مرشد و انسان کامل» است.

❖ **پای‌کوبان:** کنایه از «شاد و بانشاط بودن»

❖ **غمزه:** اشاره با چشم و ابرو با ناز و کرشمه

❖ **غمغازه:** اشاره کننده با چشم و ابرو، بسیار سخن‌چین، فاش‌کننده‌ی راز

❖ **نعل:** سنگی قیمتی و گران‌بها به رنگ سرخ

❖ **جگرسوزه:** رنج‌آور، تلخ و ناراحت‌کننده (کنایه)

❖ **جگرسازه:** تکامل بخشی، هستی بخشی (کنایه)

گزیده‌ی اشعار و عبارات

❖ در مَضيفی طالب شمع آمدند

در مهمان‌سرای جویای شمع شدند.

❖ **ناقدی کاو داشت در مجمع مهی / گفت: او را نیست از شمع آگهی**

سخن‌شناسی که در آن جمع، مقام و منزلتی داشت گفت: او به حقیقت شمع را نشناخته است

❖ **پای‌کوبان بر سر آتش نشست**

سرخوش و شادمان در آتش فرورفت.

❖ **روی کسی سرخ نشد، بی‌مدد لعل لب / بی‌تو اگر سرخ بود از اثر غازه شود**

هیچکس بدون [ابزار عشق به تو] برخورداری از جلوه‌های زیبای وجود تو سرزنده و شاداب نخواهد بود و اگر هم این‌طور به نظر برسد، آن شادابی، شادابی دروغین و غیرواقعی است.

❖ **ناقه‌ی صالح چوزگه زاد یقین گشت مرا / کوه پی‌مژده‌ی تو آشتی‌تر جمازه شود**

هنگامی که شتر حضرت صالح (ع) با معجزه از کوه بیرون آمد، برای من اطمینان حاصل شد که / حتی کوه هم در اثر مژده‌ی وصال تو مانند شتر تندر، به هیجان درمی‌آید.

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعر و نثر -

❖ (۱) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) گفت این پروانه در کار است و بس / کس چه داند؟ این خبردار است و بس

(دی ۹۴ / خرداد ۹۳)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس دوازدهم

❖ الف) تو را نزد معشوق می‌فرستم.

ب) هوی و هوس، خود را به رشته‌ی جان‌گره زده است. (ای صبح دم) تو را نزد گره‌گشای عشق (خدا) می‌فرستم که مرا از بند هوی و هوس برهاند.

پ) تا دنیا برقرار است، به وصال معشوق امیدوارم.

ت) با او همیشه شاد و خوش است؛ به امید آن که آوازی خوش بخواند. ث) باد صبا دروغگو است و تو راستگو هستی. من تو را برخلاف میل باد صبا به آن جا می‌فرستم.

ج) از ابرس‌سرحگاهی زهری برای قبای زربینت فراهم کن؛ زیرا تو را مانند پیک بسته‌قبا (آماده و مهیا) می‌فرستم.

چ) جان من ناگهان در حرارت عشق نمی‌سوزد؛ زیرا امید به وصال تو مرا زنده نگه می‌دارد.

ح) امید به دیدن چهره‌ی معشوق، تحمل صد سال رنج و سختی را برای من آسان می‌کند.

❖ الف) چه مقدار یا به مقدار زیاد / ب) زینت می‌دهد
پ) غم / ت) زخمی، زخم شده
ث) جدایی، دوری / ج) شهادت و شیرینی

❖ ۳) محرمانه، پنهان
۴) آماده، مهیا
۵) الف) رامین / ب) غنایی
۶) شاد و بانشاط

❖ ۷) وفاداری معشوق
۸) به دلیل زودگذر بودن و کوتاهی عمر
۹) دیدن چهره‌ی معشوق، وصال
۱۰) الف) دیدن (ملاقات) / ب) چهره (رخسار)
۱۱) خداوند

❖ ۱۲) ب) غزلیات خاقانی برخلاف قصاید او ساده و روان هست.
۱۳) ج) اسرارالتوحید متعلق به ادبیات غنایی است و گلشن راز، کشف‌المحجوب و رساله‌ی قشیریّه در حوزه‌ی ادبیات تعلیمی می‌گنجد.

❖ ۱۴) ویس و رامین
۱۵) الف) درخت مهربانی: تشبیه مهربانی (مشبّه) به درخت (مشبّه‌به)
ب) تشبیه درخت مهربانی (مشبّه) به سرو بوستانی (مشبّه‌به)
۱۶) الف) تشبیه ابر سرحگی (مشبّه) به زره (مشبّه‌به)
ب) تشبیه مخاطب (صبح‌دم) (مشبّه) به پیک بسته‌قبا (مشبّه‌به)
۱۷) حس‌آمیزی: تلخ بودن فرقت یار / شیرین بودن امید دیدار
۱۸) الف) غزل آفتاب وفا با مطلع «ای صبح‌دم بین که کجا می‌فرستمت / نزدیک آفتاب وفا می‌فرستمت» / ب) قصیده

❖ ۱۹) غنایی
۲۰) تا وقتی که زنده هستم.
۲۱) «ب» یا زاد‌المسافرین

۹) در بیت «آب چه دانست که او گوهر گوینده شود؟ / خاک چه دانست که او غمزه‌ی غمّازه شود؟» منظور از «گوهر گوینده» چیست؟ (خرداد ۹۵)

— (ت) درک مطلب —

۱۰) دو بیت زیر بر چه مفهوم مشترکی تأکید دارد؟ (شهریور ۹۳ / خرداد ۹۲)

الف) فسانه گشت و کهن شد حدیث اسکندر سخن نو آر که نو را حلاوتی است دگر
ب) هین سخن تازه بگوتاد و جهان تازه شود و از هداز حدّ جهان، بی حد و اندازه شود

۱۱) در بیت «تانگردی بی خبر از جسم و جان / کی خبریابی ز جانان یک زمان»، منظور از «بی خبر گشتن از جسم و جان» چیست؟ (دی ۹۱ / شهریور ۸۸)

۱۲) مفهوم جمله‌ی مشخص شده را در بیت زیر، بیان کنید. (شهریور ۸۹)

«گفت: این پروانه در کار است و بس / کس چه داند؟ این خبردار است و بس»

۱۳) در بیت «روی کسی سرخ نشد، بی مدد لعل لب / بی تو اگر سرخ بود از اثر غازه شود» (شهریور ۸۸)

الف) مفهوم کنایی «روی کسی سرخ شدن» چیست؟

ب) مصرع دوم بیانگر چه مفهومی است؟

۱۴) در بیت زیر، «خاک» زمینه‌ساز چیست؟ (خرداد ۹۴)

«آب چه دانست که او گوهر گوینده شود؟ / خاک چه دانست که او غمزه‌ی غمّازه شود؟»

۱۵) با توجه به بیت‌های زیر به سؤالات پاسخ دهید. (دی ۹۴)

۱) شد یکی پروانه تا مقصری ز دور در فضای قصر جُست از شمع نور

۲) پَر زنان در پرتو مطلوب شد شمع غالب گشت و او مغلوب شد

۳) دست درکش کرد با آتش به هم خویشان گم کرد با او خوش به هم

الف) آیا در بیت اول، پروانه به حقیقت دست یافت؟

ب) مفهوم کنایی مصرع اول بیت سوم را بنویسید.

— (ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی —

۱۶) نام سراینندگان آثار زیر را بنویسید. (خرداد ۹۳)

الف) تحفة الأحرار (ب) مختارنامه

۱۷) در بیت زیر، کدام آرایه به کار رفته است؟ (خرداد ۹۲)

«ناقه‌ی صالح چوزگه ز ادیقین گشت مرا کوه پی مژده‌ی تو اُشتر جَمّازه شود»

۱) جناس (۲) اغراق

۳) تشبیه (۴) کنایه

۱۸) عطار در کدام کتاب به هفت مرحله‌ی عرفان اشاره دارد؟ (خرداد ۹۰)

۱۹) در مصرع «هرکه شدت حلقه‌ی در / زود برد خُقه‌ی زَر» کدام آرایه یافت نمی‌شود؟ (دی ۸۸)

الف) کنایه (ب) ایهام

ج) استعاره (د) جناس

۲۰) کدام یک از موارد زیر نادرست است؟ (شهریور ۹۴)

الف) عطار نیشابوری از شاعران و عارفان بزرگ قرن ششم، منطق‌الطیر را به شعر و تذکرة الاولیا را به نثر نوشت.

ب) عطار نیشابوری از شاعران و عارفان بزرگ قرن ششم، منطق‌الطیر را به نثر و تذکرة الاولیا را به شعر نوشت.

۲۱) تنها اثر منثور «عطار» چه نام دارد؟ (دی ۹۴ / ۸۷)

ب) بازگشت و دفتر خود باز کرد وصف او بر قدر فهم آغاز کرد (خرداد ۹۲ / شهریور ۹۰ / دی ۹۰)

پ) شد یکی دیگر گذشت از نور در خویش را بر شمع زد از دور در (دی ۹۰ / ۸۹)

ت) دست در کش کرد با آتش به هم خویشان گم کرد با او خوش به هم (خرداد ۹۱ / ۸۸ / دی ۹۰ / شهریور ۸۹)

ث) خاک سیه بر سراو کز دم تو تازه نشد یا همگی رنگ شود یا همه آوازه شود (شهریور ۹۳ / دی ۸۷ / خرداد ۹۰)

ج) هرکه شدت حلقه‌ی در، زود برد خُقه‌ی زر خاصه که در باز کنی، محرم دروازه شود (دی ۹۱ / خرداد ۹۲ / ۸۸ / ۸۷ / شهریور ۹۱)

چ) آب چه دانست که او گوهر گوینده شود؟ خاک چه دانست که او غمزه‌ی غمّازه شود؟ (شهریور ۹۰ / خرداد ۸۹ / دی ۸۸ / ۸۷)

ح) آن چه جگر سوزه بود، باز جگر سازه شود (شهریور ۸۹)

خ) روی کسی سرخ نشد، بی مدد لعل لب بی تو اگر سرخ بُود از اثر غازه شود (خرداد ۹۵)

— (ب) معنی واژه —

۲) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) یک شبی پروانگان جمع آمدند در مَضیفی طالب شمع آمدند (خرداد ۹۴)

ب) این مدعیان در طلبش بی خبرانند (دی ۹۴)

پ) کوه پی مژده‌ی تو اُشتر جَمّازه شود (دی ۹۴)

ت) روی کسی سرخ نشد، بی مدد لعل لب بی تو اگر سرخ بود از اثر غازه شود (شهریور ۹۴ / خرداد ۹۱)

ث) دست در کش کرد با آتش به هم. (شهریور ۹۵)

— (پ) خودآزمایی —

۳) ابیات زیر بیانگر چه مفهوم مشترکی است؟ (خرداد ۹۴ / دی ۸۸)

الف) آن که شد هم بی خبر هم بی اثر از میان جمله او دارد خبر تا نگردی بی خبر از جسم و جان کی خبر یابی ز جانان یک زمان

ب) ای مرغ سحر! عشق ز پروانه بیاموز کان سوخته را جان شد و آواز نیامد این مدعیان در طلبش بی خبرانند کان را که خبر شد، خبری باز نیامد

۴) در کدام یک از ابیات زیر شناخت پروانه کامل است؟ چرا؟ (خرداد ۹۳)

الف) شد یکی دیگر گذشت از نور در خویش را بر شمع زد از دور در (ب) دیگری برخاست می‌شد مست مست پای کوبان بر سر آتش نشست

پ) شد یکی پروانه تا مقصری ز دور در فضای قصر جُست از شمع نور (شهریور ۸۸)

۵) در بیت زیر، تفاوت معنایی «کش» را در هر مورد بیان کنید. (شهریور ۸۸)

«دست در کش کرد با آتش به هم خویشان گم کرد با او خوش به هم»

۶) در بیت زیر، تفاوت معنایی «کش» را در هر مورد بیان کنید. (شهریور ۸۸)

«بدو باشد همیشه خرم و کش / بر آن امید که بانگی کند خُوش»

۷) در بیت «راز، نهان دار و خمش و خمشی تلخ بود / آن چه جگر سوزه بود باز جگر سازه شود» کدام کلمه ایهام دارد؟ (خرداد ۹۰ / شهریور ۹۴)

۸) مقصود بیت «روی کسی سرخ نشد، بی مدد لعل لب / بی تو اگر سرخ بود از اثر غازه شود» را بنویسید. (شهریور ۹۵)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس سیزدهم

۵ آغوش، بغل

۶ دلکش، شاد، خوش

۷ خمش (۱- ساکت باش ۲- تخلص شعری مولوی)

۸ شادابی و موقّیّت واقعی فقط با لطف و عنایت خداوندی حاصل می‌شود و بی لطف او موقّیّت و شادمانی غیر واقعی و ناپایدار است.

۹ نفس ناطقه‌ی انسان

۱۰ دعوت به سخن تازه گفتن

۱۱ پاک‌بازی عاشقانه، فناء فی الله، ترک تعلّقات

۱۲ در عشق، کار آزموده و آگاه است.

۱۳ الف) کسب اعتبار، آبرومندی و موقّیّت

ب) هر توفیق و اعتباری، بدون عنایت الهی موقّتی و ناپایدار است.

۱۴ طبیعت (طبیعت زیبا و پر رمز و راز)

۱۵ الف) خیر ب) با آتش هم آغوش شد (خود را به آتش زد).

۱۶ الف) تحفة الأحرار: جامی / ب) مختارنامه: عطار

۱۷ تشبیه: کوه به اشتر جمّاز

۱۸ منطق الطیر

۱۹ ب) ایهام

بررسی سایر گزینه‌ها:

الف) کنایه: حلقه‌ی در کسب شدن: کنایه از توشل به او / حقه‌ی زر بردن: کنایه از کام‌یاب شدن

ج) استعاره: حقه‌ی زر استعاره از مقصود و هدف متعالی

د) جناس (ناقص): در، زر / حلقه، حقه

۲۰ گزینه‌ی «ب»: عطار نیشابوری از شاعران و عارفان بزرگ قرن ششم، منطق الطیر را به نثر و تذکرة الاولیا را به شعر نوشت.

۲۱ تذکرة الاولیا

۲۲ ناقد

۲۳ الف) بی وفا نگار من، می‌کند به کار من

ب) دیدن

پ) بردل بهایی نه، هر بلا که بتوانی

ت) آن که این خانه رو نهاد به ویرانی

ث) تا دمی برآسیم زین حجاب ظلمانی

ج) این همه پریشانی بر سر پریشانی

۲۲ در بیت زیر کدام واژه در معنای نمادین «انسان کامل» به کار رفته است؟ (خرداد ۹۴)

«ناقدی کاو داشت در مجمع مهی گفت: او را نیست از شمع آگهی»

-ج- حفظ شعر

۲۳ جای خالی را با واژگان مناسب کامل کنید.

الف) خنده‌های زیر لب، عشوهای پنهانی (دی ۹۴ / شهریور ۹۳ / خرداد ۹۱ / خرداد ۸۸ / ۸۷)

ب) دین‌ودل به یک باختیم و خرسندیم در قمار عشق ای دل کی بود پشیمانی؟ (خرداد ۹۴ / ۹۳ / دی ۸۹)

پ) ما سیه‌گلیمان را جز بلا نمی‌شاید (خرداد ۹۴ / ۹۳ / دی ۸۷)

ت) خانه دل ما را از کرم عمارت کن (شهریور ۹۴ / ۹۲ / ۸۷ / دی ۹۰ / خرداد ۸۹)

ث) ساقیا بده جامی زان شراب روحانی (شهریور ۹۴ / ۸۹ / دی ۹۴ / ۹۳ / خرداد ۹۲)

ج) طرّه‌ی پریشانش دیدم و به دل گفتم (دی ۹۴ / خرداد ۹۳ / شهریور ۹۰ / ۸۹ / ۸۸)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس سیزدهم

۱ الف) گفت تنها این پروانه، کار آزموده است، هیچ کس دیگر نمی‌داند، تنها او خبر دارد و بس.

ب) کسی که از دم (عیسایی) تو زنده و باطراوت نشود، بدبخت است. چنین کسی یا دچار رنگ (زرق و برق و فریب) می‌شود یا دچار آوازه (شهرت‌طلبی).

پ) برگشت و به شرح آن چه دیده بود، پرداخت به اندازه‌ی درک خود، او (شمع) را توصیف کرد.

ت) هر کسی به تو متوسّل شود، به زودی به گنج (همه چیز) دست خواهد یافت؛ خصوصاً اگر درگاه الهی خود را بر روی او بگشایی (پذیری او باشی یا به او توجه کنی) او از مقربان درگاه تو خواهد شد.

ث) یکی دیگر از پروانگان رفت و از نور عبور کرد و از دور خودش را به آتش شمع زد.

ج) آب و خاک (عناصر سازنده‌ی وجود انسان) از کجا می‌دانستند روزی گوهر گوینده (نفس ناطقه‌ی انسان) و غمزه‌ی غمّازه (نشان‌دهنده‌ی اسرار و رازهای الهی) می‌شوند.

چ) آن چه آزردهنده (کشنده) است، زندگی بخش خواهد بود.

ح) آتش را در آغوش کشید و با سرمستی در آن (آتش یا شمع) محو شد.

خ) ای خدا) هیچ کس بدون لطف و عنایت تو نمی‌تواند به موقّیّت برسد و اگر موقّیّتی حاصل شود موقّتی و ناپایدار است.

۲ الف) جای ضیافت یا مهمان‌خانه

ب) ادّعاکنندگان - خواهان پ) تیزرو

ت) گلگونه، سرخاب ث) بغل، آغوش

۳ برای رسیدن به معشوق هستی خود را فدا کردن

۴ «ب» / به دلیل این که هستی خود را فراموش کرد (از خود بی‌خود شد) یا هیچ نشانی از تعلّقات مادّی در او باقی نماند.

گزیده‌ی اشعار و عبارات

- ◇ در ناحیت کشمیر مَتَصَبِّدِی خوش و مرغزاری نِزِه بود
در منطقه‌ی کشمیر، شکارگاهی خَرَم و چمن‌زاری خوش آب و هوا وجود داشت
- ◇ سَرایشان کبوتری بود که او را مَطْوَقَه گفتندی
رئیس آن‌ها کبوتری بود که به او مطوقه می‌گفتند
- ◇ مرا قضای آسمانی در این ورطه کشید
سرنوشت آسمانی مرا به این گرداب خطرناک کشاند
- ◇ اهمالِ جانبِ من جایز نشمری
رهاکردن مرا درست نمی‌دانی
- ◇ در وقتِ فراغِ موافقتِ اولی‌تر، و اَلَا طاعِنانِ مجالِ وقیعتِ یابند
در هنگام آسایش هم، با آنها همراهی کنم، بهتر است، وگرنه طعنه‌زنان، امکان بدگویی پیدا می‌کنند
- ◇ عقیدتِ آریابِ مودتِ بدینِ خصلتِ پسندیده و سیرتِ ستوده در موالاتِ
تو صافی‌تر گردد
اعتقاد دوستان، با این خوی نیکو و اخلاق مورد ستایش، در دوستی با تو خالص‌تر می‌شود.
- ◇ ثَقَّتِ دوستانِ به کرمِ عهدِ تو بیفزاید
اعتماد یاران به درست‌پیمانی تو افزایش پیدا می‌کند.
- ◇ بسیار منی کرد و ز تقدیر نترسید
بسیار از خود سخن گفت و تکبرورزید و از سرنوشت نترسید
- ◇ زی تیرنگه کرد و پر خویش بر او دید
به تیرنگه کرد و پر خود را در انتهای آن مشاهده کرد.

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعر و نثر -

- ۱) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.
- الف) هر یک خود را می‌کوشید. (خرداد ۹۴)
- ب) زه‌آپ دیدگان بگشاد. (شهریور ۹۴)
- پ) این مرد را کاری افتاد که می‌آید و نتوان دانست که قصد من دارد یا از آن کس دیگر. (دی ۹۴)
- ت) کبوتران فرمان وی بکردند و دام برکنندند و سر خویش گرفت. (خرداد ۹۳)
- ث) صیاد جال بازکشید و حَبّه بینداخت و در کمین بنشست. ساعتی بود. (شهریور ۹۳ / دی ۹۳)
- ج) کبوتران اشارت او را امام ساختند و راه بتافتند و صیاد خایب بازگشت. (خرداد ۹۲، ۸۹، ۸۷ / دی ۹۱، ۸۸ / شهریور ۹۱)
- چ) در هنگام بلا شرکت بوده است؛ در وقت فراغ، موافقت اولی‌تر. (خرداد ۹۱)
- ح) بر بال عقاب آمد آن تیر جگردوز / وز ابر مر او را به سوی خاک فروکاست (دی ۹۰ / شهریور ۸۸، ۹۰)
- خ) من باری جای نگه دارم. (دی ۹۰)
- د) در وقت فراغ موافقت اولی‌تر، و اَلَا طاعِنانِ مجالِ وقیعتِ یابند. (خرداد ۸۸)
- ذ) صیاد گرازان به تگ ایستاد، تا ایشان را در ضبط آرد و کبوتران اضطرابی می‌کردند و هریک خود را می‌کوشید. (شهریور ۸۸، ۸۷، ۹۰، ۹۲)

درس چهاردهم

فرهنگ و هنر / کبوتر طوق دار / از ماست که بر ماست

درس‌نامه

- شخصیت‌های ادبی -

ابوالمعالی نصرالله منشی: ترجمه‌ی کلیله و دمنه (اصل کتاب: هندی / ترجمه‌ها: از پهلوی به عربی (ابن مقفع) / از عربی به فارسی (نصرالله منشی) / به زبان تمثیل / شامل داستان‌هایی از زبان حیوانات، به ویژه دو شغال به نام‌های «کلیله» و «دمنه» / کتابی تعلیمی و دربردارنده‌ی آیات، روایات، اشعار فارسی و عربی و نکته‌های اخلاقی و اجتماعی)

ناصر خسرو قبادیانی: لقب: حَجَّت / قصیده‌سرا / موضوع اشعار: دعوت به آزادگی، جَزَد، دین، علم، آخرت و فضایل معنوی و روحی

واژه‌ها

- **اهمال**: فرو گذاشتن، سستی کردن در کاری
- **تک (تگ)**: دو
- **ثَقَّت** (ثقه): اعتماد کردن
- **گشن**: انبوه، پُر شاخ و برگ
- **متواتر**: پی‌درپی
- **مطاعوه**: اطاعت، فرمان برداری
- **مطلق**: رها شده، آزاد
- **مواجب**: (جمع موجب)، وظایف و اعمالی که انجام آن بر شخص واجب است.
- **مودت**: دوستی گرفتن، دوستی، محبت
- **وقیعت**: سرزنش، بدگویی
- **ریاحین**: جمع «ریحان»، گیاهان خوش بو
- **طاعت**: اطاعت و پیروی
- **همگان**: همگی، همه
- **تخلُّص**: خلاص و رهایی یافتن
- **بر اثر**: دنبال «اثر» در لغت به معنی «ردپا» است)
- **قفا**: پشت سر
- **جَد**: سعی، تلاش، کوشش
- **مواضع**: جمع «موضع»، مکان‌ها، جایگاه‌ها
- **تیمار**: محافظت، مراقبت
- **بر خنسبِ مصلحت**: طبق مصلحت و خیر و صلاح
- **تکفل**: برعهده گرفتن
- **مُناصحت**: به هم دیگر اندرز دادن، هم‌دیگر را نصیحت کردن
- **معاونت**: یاری و کمک (هم‌ریشه‌ی «استعانت»)
- **سیادت**: سروری، بزرگی
- **مُکَرَّمَت**: بزرگی، جوان‌مردی
- **جگردوز**: گُشنده، نابودکننده (کنایه)
- **زی**: سوی، طرف

را زاغ اندیشید که بر اثر ایشان بروم و معلوم گردانم که فرجام کار ایشان چه باشد که من از مثل این واقعه ایمن نتوانم بود. (دی ۸۷)

زا این ستیزه روی در کار ما به جد است و تا از چشم او ناپیدا نشویم دل از ما برنگیرد. (خرداد ۹۵)

ب) معنی واژه

۱۲) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) ثِقَّتِ دوستان به کرم عهد تو بیفزاید. (خرداد ۹۴)

ب) همگنان استخلاص یاران را مهم‌تر از تخلص خود شناسند. (دی ۹۴)

پ) ناگاه صیّادی بدحالِ حُشِنِ جامه، جالی بر گردن و عصایی در دست، روی بدان درخت نهاد. (خرداد ۹۳)

ت) بر اوج چو پرواز کنم، از نظر تیز / می‌بینم اگر دژه‌ای اندر تکِ دریاست (دی ۹۳، ۹۰ / خرداد ۹۲)

ث) زاغی در حوالی آن، بر درختی بزرگ گشِن خانه داشت. (خرداد ۹۲ / شهریور ۸۸)

ج) می‌ترسم اگر از گشادن عُقْدَه‌های من آغاز کنی، ملول شوی. (خرداد ۹۰)

چ) به معونت و مظاهرت ایشان از دست صیّاد بجستم. (دی ۹۰ / شهریور ۸۹)

ح) اختلاف صیّادان آن جا متواتر. (دی ۸۹، ۸۸ / خرداد ۸۸)

خ) کبوتران در مطاوعت وی روزگار گذاشتندی. (خرداد ۸۷)

د) آن موش را زبرا نام بود، با دَهای تمام. (شهریور ۹۵، ۸۷)

ذ) گُرازان به تگ ایستاد. (خرداد ۹۵)

پ) خودآزمایی

۱۳) بیت زیر بر کدام باور پیشینیان تأکید دارد؟ (شهریور ۹۴)

«بسیار منی کرد و ز تقدیر نترسید / بنگر که از این چرخ جفایبیشه چه برخاست»

۱۴) مقصود از عبارت «مرا نیز از عهده‌ی لوازم ریاست بیرون باید آمد و مواجب سیادت را به ادا رسانید» چیست؟ (خرداد ۹۳ / شهریور ۸۷)

۱۵) در متن زیر «حذف شناسه» در کجا صورت گرفته است؟ (خرداد ۹۱)

«کبوتران اضطرابی می‌کردند و هر یک خود را می‌کوشید.»

۱۶) منظور از «روزگار گذاشتندی» در جمله‌ی «در طاعت و مطاوعت او روزگار گذاشتندی» چیست؟ (شهریور ۸۹)

۱۷) با توجّه به عبارت: «مرا بدین ملامت نباید کرد که من ریاست این کبوتران تکفل کرده‌ام، و ایشان را از آن روی بر من حقی واجب شده است.» چرا که کبوتران، حقی بر گردن مطوّقه دارند؟ (شهریور ۹۵)

ت) درک مطلب

۱۸) مقصود از مصراع دوم بیت زیر چیست؟ (دی ۹۳ / دی ۹۲ / شهریور ۹۱)

«بر راستی بال نظر کرد و چنین گفت: امروز همه روی جهان زیر پر ماست»

۱۹) در بیت زیر «شاخ زمرد» بیانگر چه رنگی است؟ (خرداد ۹۰)

«شقایق بر یکی پای ایستاده / چو بر شاخ زمرد، جامِ باده»

۲۰) مفهوم مصراع «گفتار ز که نالیم؟ که از ماست که برماست» چیست؟ (خرداد ۹۲ / دی ۸۸ / شهریور ۸۸ / دی ۸۷)

۲۱) مفهوم کلی عبارت زیر را بنویسید. (دی ۹۴)

«مُرغزاری نَرِه بود که از عکس ریاحین او، پَر زاغ چون دُم طاوس نمودی و در پیش جمال او دُم طاووس به پَر زاغ مانستی.»

۱۲) در موارد زیر اعتقاد به کدام «باور مشترک» دیده می‌شود؟ (خرداد ۹۴)

الف) بسیار منی کرد و ز تقدیر نترسید / بنگر که از این چرخ جفایبیشه چه برخاست

ب) گفت: «ای دوست عزیز و رفیقِ موافق، تو را در این رنج که افگند؟ جواد داد که: مرا قضای آسمانی در این ورطه کشید.»

۱۳) کدام «رنگ مشترک» بر زیبایی و کارکرد ادبی مصراع‌های دوم ابیات زیر افزوده است؟ (خرداد ۹۴)

الف) نادره کبکی به جمال تمام / شاهد آن روضه‌ی فیروزه فام

ب) شقایق بر یکی پای ایستاده / چو بر شاخ زمرد، جامِ باده

۱۴) در بیت زیر، شاعر بر چه موضوعی تأکید می‌کند؟ (خرداد ۹۵)

«بسیار منی کرد و ز تقدیر نترسید / بنگر که از این چرخ جفایبیشه چه برخاست»

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۵) شاعر در مصراع اول چه آرایه‌ی زیبایی خلق کرده است؟ (خرداد ۹۳)

«شقایق بر یکی پای ایستاده / چو بر شاخ زمرد، جامِ باده»

۱۶) کلیله و دمنه مشتمل بر حکمت‌ها و معارف بشری است که به زبان و در قالب بیان می‌شود. (خرداد ۹۰)

۱۷) نوشته‌ی زیر شرح حال کیست؟ (خرداد ۸۹)

«شاعر بزرگ و قصیده‌سرای توانای قرن پنجم است. در قصاید تعلیمی خود، انسان‌ها را به آزادی، خردورزی، دین‌داری، علم‌اندوزی، آخرت‌اندیشی و دیگر فضایل معنوی و روحی دعوت می‌کند.»

۱۸) قصاید ناصر خسرو در حوزه‌ی کدام نوع ادبی قرار می‌گیرد؟ (خرداد ۸۸)

الف) نمایشی (ب) حماسی

ج) غنایی (د) تعلیمی

۱۹) در بیت «درفشان لاله در وی چون چراغی / ولیک از دود او بر جانش داغی»، «مشبّه» کدام کلمه است؟ (دی ۹۴)

۲۰) از بین جمله‌های زیر، کدام جمله درست است؟ (خرداد ۹۴)

الف) ناصر خسرو قبادیانی، شاعر بزرگ و مثنوی‌سرای توانای قرن پنجم است.

ب) ناصر خسرو قبادیانی، شاعر بزرگ و قصیده‌سرای توانای قرن پنجم است.

۲۱) در بیت زیر، کدام واژه‌ها آرایه‌ی «تضاد» را خلق کرده‌اند؟ (شهریور ۹۵)

«بر اوج چو پرواز کنم، از نظر تیز / می‌بینم اگر دژه‌ای اندر تک دریاست»

پاسخ‌نامه‌ی سوالات درس چهاردهم

۱) الف) هر کدام برای خود (رهایی خود) تلاش می‌کردند.

ب) اشک از چشمانش جاری شد (گریه کرد).

پ) این شخص کار مهمی دارد که می‌آید و نمی‌توانم بفهمم که قصد شکار من را دارد یا دیگری را.

ت) کبوتران دستور او را اطاعت کردند و دام را بلند کردند و راه خود را در پیش گرفتند.

ث) صیّاد (شکارچی) دام را پهن کرد (گسترده) و روی آن دانه انداخت (پاشید) و در کمین نشست. مدّتی گذشت (مدّتی منتظر ماند).

ج) کبوتران فرمان او را راهنمای خود (سرلوحه‌ی کار خود) قرار دادند و مسیرشان را تغییر دادند و شکارچی برگشت.

چ) در هنگام گرفتاری با هم بوده‌ایم؛ در وقت آسایش بهتر است که همراه هم باشیم.

درس پانزدهم

نوروز، زاغ و کبک

درس نامه

— شخصیت‌های ادبی —

دکتر علی شریعتی: کویر (درس نوروز از این کتاب است).
عبدالرحمان جامی: آثار منظوم: هفت اورنگ (هفت مثنوی که همه از درون مایه‌های عرفانی و اخلاقی برخوردارند، یکی از این مثنوی‌ها، تحفة الاحرار نام دارد که شعر «زاغ و کبک» از این مثنوی انتخاب شده و تقلید کورکورانه و خودباختگی را در قالبی نمادین به تصویر می‌کشد).

واژه‌ها

❏ **امهال:** مهلت دادن

❏ **اوراد:** جمع ورد، دعاها

❏ **راغ:** صحرا، بیابان

❏ **فتوت:** جوانمردی، مردانگی

❏ **مقارب:** نزدیک شونده، همگرا

❏ **لا یتغیر:** تغییرناپذیر

❏ **مصون دارد:** محافظت می‌کند، نگاه می‌دارد

❏ **مهیب:** ترسناک

❏ **وصایت:** جانشینی، وصی بودن

❏ **غدیر:** آبگیر، تالاب

❏ **خرام:** با ناز و به آهستگی راه رفتن

❏ **رقم کشیدن:** نوشتن، نگاشتن

❏ **غرامت زده:** زیان دیده

گزیده‌ی اشعار و عبارات

❖ دید یکی عرصه به دامان کوه / عرضه‌ده مخزن پنهان کوه

دامن پراز گل و سبزه‌ی کوه‌نشان از گنج نهفته در دل کوه داشت.

❖ نادره کبکی به جمال تمام / شاهد آن روضه‌ی فیروزه‌فام

کبک نایاب و منحصر به فردی که در اوج زیبایی بود، معشوقِ یگانه‌تاز آن باغ سبز زنگ شده بود.

❖ کرد فراموش ره و رفتار خویش / ماند غرامت زده از کار خویش

زاغ در نهایت راه رفتن خود را نیز فراموش کرد و از این کار خود (تقلید) زیان دید

سؤالات امتحان نهایی

— الف) معنی و مفهوم شعرو نثر —

❶) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

(الف) اسلام، نوروز را جلای بیشتر داد. (شهریور ۹۴ / دی ۸۸)

(ب) از خطر زوال در دوران مسلمانی ایرانیان مصون داشت. (دی ۹۲ / خرداد ۹۰)

(پ) بازکشید از روش خویش پای (خرداد ۹۳ / ۸۷)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس چهاردهم

ح) آن تیرکشنده به بال عقاب اصابت کرد و او را از اوج آسمان به سوی زمین پایین انداخت.

خ) به هر حال (خلاصه) من این‌جا می‌مانم.

د) هنگام آسایش همراهی سزاوارتر است و گرنه سرزنش کنندگان فرصت بدگویی پیدا می‌کنند.

ذ) شکارچی خرامان شروع به دیدن کرد تا کبوتران را بگیرد (اسیر کند). کبوتران مضطرب شدند (بی‌تابی می‌کردند) و هریک برای نجات خود تلاش می‌کرد.

ر) زاغ اندیشید که به دنبال آن‌ها بروم و مشخص کنم که پایان کار آن‌ها چیست؛ زیرا که من نیز ممکن است به چنین حادثه‌ای گرفتار شوم.

ز) این گستاخ (شکارچی) در شکار کردن ما خیلی جدی است و تا زمانی که از دید (نظر) او پنهان نشویم، دست از شکار ما بر نمی‌دارد.

❶) الف) اعتماد یا اعتماد کردن (ب) رهایی جستن، رهایی دادن، رهایییدن

(پ) دام برای پرندگان، تله (ت) عمق، ژرفا

(ث) انبوه، پُرشاخ و برگ (ج) گره

(چ) یاری، پشتیبانی (ح) رفت و آمد

(خ) اطاعت، فرمان برداری (د) زیرکی، هوشمندی

(ذ) جلوه‌کنان و با ناز راه رفتن

❷) اعتقاد به قضا و قدر (تقدیر و سرنوشت)

❸) رهبر باید احساس مسئولیت کند و وظیفه‌ی خود را نسبت به مردمی که از او اطاعت می‌کنند (زیردستان) به خوبی انجام دهد.

❹) شناسه‌ی نَد (در فعل می‌کوشیدند)

❺) زندگی خود را سپری می‌کردند.

❻) به دلیل پذیرش ریاست از سوی مطوَّقه

❽) اکنون ما بالاتر از همه پرواز می‌کنیم و بر همه چیز تسلط و برتری داریم.

❾) رنگ سبز

❿) هر حادثه و بلایی که برایمان پیش می‌آید، نتیجه‌ی کردار خودمان است.

⓫) زشت را زیبا نشان می‌داد و زیبا را زشت جلوه می‌داد. (باغ بسیار زیبا بود.)

⓬) اعتقاد به قضا و قدر (تقدیر و سرنوشت)

⓭) رنگ سبز

⓮) اعتقاد به قضا و قدر (تقدیر و سرنوشت)

⓯) تشخیص: نسبت دادن پا و عمل ایستادن به شقایق

⓰) تمثیل / داستان

⓱) ناصر خسرو قبادیانی

⓲) د) تعلیمی

⓳) لاله

⓴) گزینه‌ی «ب»

⓵) اوج و تک

(الف) نادره کبکی به جمال تمام شاهد آن روضه‌ی فیروزه فام
(ب) شقایق بریکی پای ایستاده چو بر شاخ زمرد، جام باده
﴿۱۱﴾ کنایه‌ی به کار رفته در مصراع اول بیت زیر چه مفهومی دارد؟ (شهریور ۹۵)
«باز کشید از روش خویش پای در پی او کرد به تقلید جای»

— (ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی —

﴿۱۲﴾ از بین جمله‌های زیر، گزینه‌ی درست را انتخاب کنید.
(دی ۹۱ / شهریور ۹۳ / خرداد ۸۷)

(الف) عبدالرحمان جامی بهارستان را به تقلید از گلستان سعدی نوشت.
(ب) عبدالرحمان جامی بهارستان را به تقلید از بوستان سعدی نوشت.

﴿۱۳﴾ نام صاحبان آثار زیر را بنویسید.

(الف) تحفة الأحرار (خرداد ۹۳)
(ب) مختارنامه (خرداد ۹۳)
(پ) مدیر مدرسه (دی ۹۲)
(ت) بهارستان (دی ۹۲)

﴿۱۴﴾ کتاب «بهارستان» به تقلید از کدام اثر نوشته شده است؟ (دی ۹۴ / ۹۱)

﴿۱۵﴾ در بیت «زاغی از آن جا که فراغی گزید / رخت خود از باغ به راغی کشید» کدام آرایه‌ی ادبی وجود ندارد؟ (خرداد ۹۲ / ۹۰)

(الف) جناس تام (ب) جناس ناقص
(پ) کنایه (ت) واج‌آرایی

﴿۱۶﴾ درس «نوروز» برگرفته از کدام اثر دکتر علی شریعتی است؟ (خرداد ۸۹)

﴿۱۷﴾ در بیت زیر، کدام واژه ایهام دارد؟ معنای مختلف آن را بنویسید. (دی ۹۴)

«نادره کبکی به جمال تمام شاهد آن روضه‌ی فیروزه فام»

﴿۱۸﴾ نام مشهورترین اثر «عبدالرحمان جامی» را بنویسید. (خرداد ۹۴)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس پانزدهم

﴿۱﴾ (الف) اسلام، به نوروز جلوه‌ی بیشتری بخشید.
(ب) روش (راه رفتن) خود را رها کرد (کنار گذاشت).
(پ) راه و روش خود را فراموش کرد؛ از کارش (تقلید کورکورانه‌اش) زیان دید.
(ت) از خطر نابودی در دوره‌ی مسلمانی ایرانی در امان داشت.
(ث) شروع به تقلید از راه و روش او کرد.
(ج) اسلام پایه‌های نوروز را محکم کرد. (اسلام نوروز را استوار کرد)

﴿۲﴾ (الف) گام‌ها یا قدم‌ها (ب) آسایش
(پ) باغ، گلزار
(ت) پر، آکنده، سرشار
(ث) پیشوایان روحانی زرتشتی
(ج) نزدیک‌شونده / همگرا

﴿۳﴾ (الف) نوروز (ب) عقل

﴿۴﴾ تقلید کورکورانه یا خودباختگی

(ت) کرد فرامش ره و رفتار خویش ماند غرامت زده از کار خویش
(شهریور ۹۲ / ۸۹ / دی ۹۳)

(ث) رفت به شاگردی رفتار او (دی ۸۸)
(ج) اسلام نوروز را شیرازه بست. (شهریور ۹۵)

— (ب) معنی واژه —

﴿۲﴾ در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

(الف) هم حرکاتش متناسب به هم هم خُطواتش مُتقارب به هم
(خرداد ۹۴ / دی ۸۸ / شهریور ۹۰)

(ب) زاغی از آن جا که فراغی گزید رخت خود از باغ به راغی کشید
(خرداد ۹۳ / دی ۹۱ / شهریور ۸۸)

(پ) نادره کبکی به جمال تمام / شاهد آن روضه‌ی فیروزه فام (شهریور ۹۳)
(ت) در دوران صفویه، رسماً یک شعار شیعی گردید؛ مملو از اخلاص و ایمان.
(شهریور ۹۲ / ۹۱)

(ث) نوروز در چشم مغان عزیز بوده است.
(خرداد ۸۸)
(ج) هم خُطواتش متقارب به هم. (خرداد ۹۵)

— (پ) خودآزمایی —

﴿۳﴾ با توجه به عبارت زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۹۴)

«عقل» تکرار را نمی‌پسندد، اما «احساس» تکرار را دوست دارد. طبیعت تکرار را دوست دارد. جامعه به تکرار نیازمند است. طبیعت را از تکرار ساخته‌اند. جامعه با تکرار نیرومند می‌شود. احساس با تکرار جان می‌گیرد و نوروز داستان زیبایی است که در آن، طبیعت، احساس و جامعه هر سه دست اندرکارند.

(الف) نویسنده با بیان کدام سنت ایرانیان، «تکرار» را پسندیده می‌داند؟
(ب) «احساس» در تقابل با کدام «واژه» قرار گرفته است؟

﴿۴﴾ داستان «زاغ و کبک» کدام مقوله‌ی فرهنگی عصر ما را بیان می‌کند؟
(دی ۹۳ / شهریور ۹۳ / خرداد ۹۱ / ۹۰)

— (ت) درک مطلب —

﴿۵﴾ مفهوم عبارت «اسکندر چهره‌ی این خاک را به خون ملت ما رنگین کرده بود.» چیست؟ (شهریور ۹۳)

﴿۶﴾ مفهوم کنایه «شیرازه بست» را در عبارت زیر بنویسید. (خرداد ۹۳)
«اسلام که همه‌ی رنگ‌های قومیت را زدود و سنت‌ها را دگرگون کرد، نوروز را جلای بیشتر داد و شیرازه بست.»

﴿۷﴾ با توجه به عبارت زیر، منظور از «فرزند و مادر» چیست؟ (خرداد ۹۰)
«هر سال این فرزند فراموشکار که سرگرم کارهای مصنوعی و ساخته‌های پیچیده‌ی خود، مادر خویش را از یاد می‌برد، با یادآورهای وسوسه‌آمیز نوروز، به دامن وی باز می‌گردد.»

﴿۸﴾ «سرخ‌رنگ» در عبارت زیر بیانگر چیست؟ (خرداد ۸۹)

«آری هر ساله! حتی همان سال که سربازان «قتیبه» بر کناره‌ی جیحون سرخ‌رنگ، خیمه برافراشته بودند و «مُهَلَب» خراسان را پیاپی قتل عام می‌کرد.»

﴿۹﴾ مفهوم مصراع اول بیت «عاقبت از خامی خود سوخته / رهروی کبک نیاموخته» چیست؟ (شهریور ۹۴ / دی ۹۱ / خرداد ۸۹)

﴿۱۰﴾ کدام «رنگ مشترک» بر زیبایی و کارکرد ادبی مصراع‌های دوم ابیات زیر افزوده است؟ (خرداد ۹۴)

درس شانزدهم

ادبیات انقلاب اسلامی / هجرت / آفتاب پنهانی / قرآن مصور

درس نامه

- شخصیت های ادبی -

محمدعلی معلم دامغانی: «رجعت سرخ ستاره» / مثنوی «هجرت» (توصیف انقلاب اسلامی و امام خمینی)
قیصر امین پور: در کوچه ای آفتاب (نشانگر توانایی قیصر)، تنفس صبح (تثبیت کننده ای جایگاه قیصر در شعر انقلاب)، آینه های ناگهان (تثبیت کننده ای جایگاه قیصر در شعر انقلاب)، ظهر روز دهم (برای نوجوانان)، مثل چشمه، مثل رود (برای نوجوانان)، به قول پرستو (برای نوجوانان)
سلمان هراتی: «از آسمان سبز»، «از این ستاره، تا آن ستاره» (برای نوجوانان) و «دری به خانه ای خورشید»

واژه ها

|| موعود: وعده داده شده

|| رجعت: بازگشت، رجوع کردن

|| فسردهن: افسردن، منجمد شدن، پژمرده گشتن

|| بسترگی: عظمت، بزرگی

گزیده اشعار و عبارات

◇ شبگیر غم بود و شبیخون بلا بود

سحرگاه، سرشار از اندوه بود و هنگام هجوم ناگهانی بلا بر سر ما بود.

◇ شبگیر ما در روز خیبر یاد بادا / قهر خدا در خشم حیدر یاد بادا

یادش به خیر که ما در روز فتح خیبر از سحرگاه، آماده حرکت و هجوم بودیم. یاد تجلی خشم خداوند در خشم حضرت امیرالمؤمنین (ع) به خیر باد.

◇ جهان، قرآن مصور است و آیه ها در آن به جای آن که بنشینند، ایستاده اند

جهان مانند قرآنی است که شکل و تصویر دارد و پدیده های طبیعت مانند آیات قرآن هستند که استوار و پابرجا هستند

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعر و نشر -

1) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نشر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) جهان، قرآن مصور است (شهریور ۹۲، ۹۱)

ب) این فصل را با من بخوان باقی فسانه است (خرداد ۹۱)

پ) تو از حوالی اقلیم هرکجا آباد (شهریور ۹۴)

ت) کسی که نقطه ای آغاز هر چه پرواز است تویی که در سفر عشق خط پایانی

(دی ۹۴)

- ب) معنی واژه -

1) در اشعار زیر معنی واژه های مشخص شده را بنویسید.

الف) مردی تدری کشته را پرواز داده اسلام را در خامشی آواز داده

(خرداد ۹۵، ۹۱ / شهریور ۹۳ / دی ۸۹)

پاسخ نامه ای سؤالات درس پانزدهم

5 اسکندر در لشکرکشی به ایران، ایرانیان بسیاری را قتل عام کرد.

6 تثبیت کرد، استوار و محکم کرد.

7 فرزند: انسان / مادر: طبیعت

8 فراوانی کشته ها

9 سرانجام از بی تجربگی خودش ضرر و آسیب دید. (دچار مشکل شد.)

10 رنگ سبز

11 ترک کردن یا منصرف شدن

12 الف) جامی، بهارستان را به تقلید از گلستان سعدی نوشت.

13 الف) تحفة الأحرار: جامی ب) مختارنامه: عطار

پ) جلال آل احمد ت) جامی

14 گلستان سعدی

15 الف) جناس تام

بررسی سایر گزینه ها:

ب) جناس ناقص: زاغ، باغ، راغ / فراغ، راغ

پ) کنایه: رخت کشیدن: کنایه از نقل مکان کردن

ت) واج آرایی: تکرار مصوت بلند «ا» (۶ بار) و تکرار صامت «غ» (۴ بار)

16 کویر

17 شاهد: ۱- زیباروی ۲- ناظر

18 بهارستان

(ب) شبگیر ما در روز خیبر یاد بادا / قهر خدا در خشم حیدر یاد بادا
(خرداد ۹۲ / دی ۸۸)

پ- خودآزمایی

۳) کدام بیت «وقوع انقلاب اسلامی» را پیش بینی کرده است؟ (دی ۹۴)
الف) این فصل را با من بخوان، باقی فسانه است

این فصل را بسیار خواندم؛ عاشقانه است
ب) دیدم شبان خفته را تبار دیدم / بر خفته‌ی شب، شبروی بیدار دیدم
پ) قابیلیان بر قامت شب می‌تیندند / هابیلیان بوی قیامت می‌شنیدند
ت) شبگیر غم بود و شبیخون بلا بود / هر روز عاشورا و هر جا کربلا بود

۴) با توجه به شعر «آفتاب پنهانی» مضمون مشترک ابیات زیر تأکید بر آمدن چه کسی دارد؟ (خرداد ۹۲)

«طلوع می‌کند آن آفتاب پنهانی / ز سمت مشرق جغرافیای عرفانی»
«دوباره پلک دلم می‌پرد، نشانه‌ی چیست؟ / شنیده‌ام که می‌آید کسی به مهمانی»

۵) شعر زیر در چه قالبی سروده شده است؟ یک ویژگی این قالب را بنویسید.
(دی ۹۳ / خرداد ۹۰، ۹۲)

«جهان، قرآن مصور است / و آیه‌ها در آن / به جای آن که بنشینند، ایستاده‌اند / درخت یک مفهوم است»

۶) در بیت زیر، منظور شاعر از «سفر عشق» چیست؟ (شهریور ۹۱)

«کسی که نقطه‌ی آغاز هر چه پرواز است / تویی که در سفر عشق خط پایانی»
۷) مقصود کلی مصراع اول بیت زیر را بنویسید. (خرداد ۸۹ / شهریور ۸۷)

«قابیلیان بر قامت شب می‌تیندند / هابیلیان بوی قیامت می‌شنیدند»

۸) ابیات زیر بیانگر چه مضمون مشترکی در مورد امام زمان (عج) است؟ (خرداد ۹۴)

الف) کسی که نقطه‌ی آغاز هر چه پرواز است / تویی که در سفر عشق خط پایانی
ب) کنار نام تولد گرفت کشتی عشق / بیا که یاد تو آرامشی است طوفانی

۹) در بیت «کسی که نقطه‌ی آغاز هر چه پرواز است / تویی که در سفر عشق خط پایانی» مرجع ضمیر «کسی» و «تو» کیست؟ (شهریور ۹۴ / خرداد ۸۷)

۱۰) در بیت «دوباره پلک دلم می‌پرد، نشانه‌ی چیست؟ / شنیده‌ام که می‌آید کسی به مهمانی» به کدام اعتقاد عامیانه اشاره شده است؟ (دی ۹۲)

۱۱) مفهوم مصراع دوم بیت زیر را بنویسید. (شهریور ۹۵)

«تویی بهانه‌ی آن ابرها که می‌گریند / بیا که صاف شود این هوای بارانی»

۱۲) در بیت: «مردی صفای صحبت آینه دیده / از روزن شب، شوکت دیرینه دیده» منظور از قسمت مشخص شده را بنویسید. (خرداد ۹۵)

ت- درک مطلب

۱۳) در بیت زیر منظور از ترکیب‌های مشخص شده را بنویسید.

(شهریور ۹۴، ۹۲، ۹۱ / دی ۹۳، ۸۹، ۸۸ / خرداد ۹۰)

«مردی صفای صحبت آینه دیده / از روزن شب، شوکت دیرینه دیده»

۱۴) با توجه به بیت «دیدم، شبان خفته را تبار دیدم / بر خفته‌ی شب، شبروی بیدار دیدم» به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۹۳)

الف) منظور از «تبار» چیست؟ (ب) مقصود از «شبروی بیدار» کیست؟

۱۵) در بیت «طلوع می‌کند آن آفتاب پنهانی / ز سمت مشرق جغرافیای عرفانی» منظور از ترکیب‌های مشخص شده را بنویسید. (خرداد ۹۳)

۱۶) منظور از «خامشی» در بیت «مردی به مردی دشنه بر بیداد بسته / در خامشی‌ها قامت فریاد بسته» چیست؟ (دی ۹۱)

۱۷) در بیت زیر، شاعر چه کسی را «خط پایان سفر عشق» می‌داند؟ (شهریور ۹۰)
«کسی که نقطه‌ی آغاز هر چه پرواز است / تویی که در سفر عشق خط پایانی»

۱۸) در بیت «مردی تذرو کشته را پرواز داده / اسلام را در خامشی آواز داده» (خرداد ۸۸)

الف) به اعجاز کدام پیامبر بزرگ الهی اشاره شده است؟

ب) منظور از «تذرو کشته» چیست؟

۱۹) بیت «شبگیر ما در روز خیبر یاد بادا / قهر خدا در خشم حیدر یاد بادا» به کدام واقعه‌ی تاریخی تلمیح دارد؟ (دی ۹۰)

۲۰) در بیت: «دیدم، شبان خفته را تبار دیدم / بر خفته‌ی شب، شبروی بیدار دیدم»:

الف) «شب» نماد چیست؟ (ب) مفهوم واژه‌ی «تبار» را بنویسید.

ث- تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۲۱) در بیت زیر، کدام آرایه به کار رفته است؟ (شهریور ۹۲ / خرداد ۸۹)

الف) یاد اُحد، یاد بزرگی‌ها که کردیم / آن پهلووانی‌ها، سترگی‌ها که کردیم
۱) جناس
۲) تلمیح

۳) تشبیه
۴) حس آمیزی

۲۲) نویسندگان آثار زیر، به ترتیب، چه کسانی هستند؟

«تنفس صبح - به قول پرستو - از آسمان سبز - آینه‌های ناگهان - رجعت سرخ ستاره»
(شهریور ۹۲، ۹۰ / دی ۹۱، ۸۸، ۸۷ / خرداد ۸۸، ۸۷)

۲۳) در مصراع «هابیلیان بوی قیامت می‌شنیدند» یک آرایه‌ی ادبی مشخص کنید. (شهریور ۸۸)

۲۴) کدام یک از آرایه‌های «حسن تعلیل - تضاد - جناس تام - متناقض‌نما» در ابیات زیر به کار رفته‌اند؟ (یک آرایه اضافه است). (خرداد ۹۱)

۱) کسی که نقطه‌ی آغاز هر چه پرواز است / تویی که در سفر عشق خط پایانی
۲) تویی بهانه‌ی آن ابرها که می‌گریند / بیا که صاف شود این هوای بارانی
۳) کنار نام تولد گرفت کشتی عشق / بیا که یاد تو آرامشی است طوفانی

۲۵) کدام آرایه‌ی ادبی در بیت زیر مشهود نیست؟ (شهریور ۸۹، ۸۷ / دی ۸۷)

«تویی بهانه‌ی آن ابرها که می‌گریند / بیا که صاف شود این هوای بارانی»

الف) حسن تعلیل
ب) تشخیص

ج) مراعات نظیر
د) جناس

۲۶) آرایه‌ی تناقض در کدام یک از بیت‌های زیر وجود دارد؟ (شهریور ۹۵)

الف) غمی به قدمت تاریخ در دستان داشت / دلی به وسعت جغرافیای انسانی
ب) به پاس یک دل ابری، دو چشم بارانی / پر است خلوتم از یک حضور نورانی

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس شانزدهم

۲۵) د) جناس

بررسی سایر گزینه‌ها:

الف) حسن تعلیل: دلیل بارش باران، دل‌تنگی و بهانه گرفتن ابرها برای معشوق (امام زمان (عج)) دانسته شده است.

ب) تشخیص: گریستن ابرها و بهانه گرفتن آن‌ها

ج) مراعات نظیر: ابر، باران

۲۶) بیت «ب»

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس شانزدهم

۱) الف) جهان مانند قرآنی نقاشی شده (به تصویر کشده شده) است. ب) این قسمت را با من بخوان داستان‌آی دیگر افسانه (غیرواقعی) هستند.

پ) تو متعلق به سرزمینی هستی که همه جایش آباد است (هر جا تو باشی، آباد می‌شود.)

ت) تو آغازگر پرواز (رهایی) و پایان‌بخش سفر عشق هستی. (پایان بخش خط انبیا و اولیا هستی.)

۲) الف) قرقاول، نام پرنده‌ای

ب) صبح زود، سحرگاه

۳) «ب»

۴) حضرت مهدی (عج)

۵) سپید-وزن عروضی ندارد، جای قافیه در آن مشخص نیست، آهنگ دارد.

۶) خط (راه) انبیا و اولیا

۷) ظالمان به ظلم خود ادامه می‌دادند.

۸) عصر ستم و بیداد

۹) امام زمان (عج) پایان‌بخش سفر عشق است یا امام زمان (عج) پایان‌بخش خط انبیا و اولیاست.

۱۰) مرجع هر دو ضمیر امام زمان (عج) است.

۱۱) پریدن پلک چشم که نشانه‌ی آمدن مهمان عزیز (شنیدن خبر خوش) است.

۱۲) با ظهور و آمدن تو (امام زمان (عج)) غم و غصه‌ها از بین می‌رود.

۱۳) گذشته‌ی درخشان اسلام

۱۴) روزن شب: فضای استبداد زده‌ی جامعه / شوکت دیرینه: شکوه پیشین، و گذشته‌ی درخشان اسلام

۱۵) الف) نابسامان، پراشتاب و آماده‌ی انقلاب / ب) رهبری آگاه و فرزانه و مبارز (امام خمینی)

۱۶) آفتاب پنهانی، وجود مبارک امام زمان (عج) / جغرافیای عرفانی، شهر مگه و خانه‌ی کعبه

۱۷) دوران خفقان پیش از انقلاب اسلامی

۱۸) حضرت ولی عصر، امام زمان (عج)

۱۹) الف) حضرت ابراهیم (ع)

ب) اسلام

۲۰) الف) ظلم و ستم

ب) پراز التهاب و آماده‌ی انقلاب

۲۱) الف) تلمیح: اشاره به واقعه‌ی تاریخی جنگ اُحد

ب) تلمیح: اشاره به واقعه‌ی تاریخی جنگ اُحد

۲۲) قیصرامین‌پور / قیصرامین‌پور / سلمان هراتی / قیصرامین‌پور / محمّدعلی معلّم دامغانی

۲۳) تلمیح: اشاره به واقعه‌ی تاریخی غزوه‌ی احد

۲۴) حس‌آمیزی: شنیدن بو (آمیختن دو حس شنوایی و بویایی)

درس هفدهم

نیاز روحانی / چند رباعی

درس‌نامه

- شخصیت ادبی -

دکتر فاطمه راکعی: مجموعه شعرهای «سفر سوختن» و «آواز گل‌سنگ»

- قالب رباعی -

| مشخصات | قافیه |
|--------|---|
| | مصراع‌های اول، دوم، [گاهی سوم] و چهارم، هم‌قافیه‌اند. |
| وزن | هم‌وزن با عبارت «لاحول و لا قوة الا بالله» |

مشهورترین رباعی سرایان: عمر خیّام، بیدل، مولانا، عطار

واژه‌ها

■ هُزَار: بلبل، عندهلیب

■ قِدْمَت: دیرینگی، کهنگی، سابقه داشتن در امری

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعر و نثر -

۱) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

- الف) هر چند که از آینه بی‌رنگ تراست (خرداد ۹۴)
 ب) آوای خوش هزار تقدیم تو باد (دی ۹۱ و خرداد ۸۹)
 پ) غمی به قدمت تاریخ درد انسان داشت (شهریور ۸۸)

- ب) معنی واژه -

۲) در شعر زیر معنی واژه‌ی مشخص شده را بنویسید.

- «سرسبزترین بهار تقدیم تو باد آوای خوش هزار تقدیم تو باد»
 (دی ۹۳، ۹۲، ۹۰، ۸۹ / شهریور ۹۲ / خرداد ۸۸، ۹۱)

- پ) خودآزمایی -

۳) در بیت «بشکن دل بی‌نوا را ای عشق / این ساز، شکسته‌اش خوش‌آهنگ‌تر است» چرا شاعر دل‌های شکسته را خوش‌آهنگ‌تر می‌داند؟ (خرداد ۹۰)

۴) مقصود از «او» در بیت زیر از درس «نیاز روحانی» کدام شخصیت است؟ (شهریور ۸۹)

«کسی که وسعت او در جهان نمی‌گنجد به خانه‌ی دل من، آمده است مهمانی»

- ت) درک مطلب -

۵) مفهوم بیت «چه بود؟ صاعقه‌ای کز سر زمانه گذشت / و یا ز خواب جهان، یک عبور طوفانی» را بنویسید. (دی ۹۴)

۶) در بیت «به پاس یک دل ابری، دو چشم بارانی / پراست خلوت‌م از یک حضور نورانی» مقصود شاعر از «دل ابری» چیست؟ (دی ۹۲)

۷) مصراع دوم بیت زیر از درس «نیاز روحانی» بیانگر چه مفهومی است؟ (دی ۹۱ / دی ۸۹)

«کسی که وسعت او در جهان نمی‌گنجد به خانه‌ی دل من، آمده است مهمانی!»

۸) در بیت «به پاس یک دل ابری، دو چشم بارانی / پراست خلوت‌م از یک حضور نورانی» مقصود شاعر از «چشم بارانی» چیست؟ (خرداد ۹۵)

۹) مفهوم «مصراع اول» را در بیت زیر بنویسید. (خرداد ۹۵)
 «بر دوش زمانه لحظه‌ها سنگین بود خورشید و زمین و آسمان غمگین بود»

- ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی -

۱۰) در کدام یک از ابیات زیر، آرایه‌ی متناقض‌نما (پارادوکس) وجود دارد؟

(دی ۹۳، شهریور ۹۳ / خرداد ۹۲)

الف) در هر نفسی که می‌تپی‌ای دل من / این ساز، شکسته‌اش خوش‌آهنگ‌تر است
 ب) بشکن دل بی‌نوا را ای عشق / آن لحظه هزار بار تقدیم تو باد
 ج) گفتند که لحظه‌ای است روییدن عشق / غمش اصیل‌تر از یک نیاز روحانی
 د) نشسته‌است به جانم، همیشه تاهستم

۱۱) اشعار زیر در چه قالب‌هایی سروده شده‌اند؟

الف) یک‌رنگی و بوی تازه از عشق بگیر / یادت نرود اجازه از عشق بگیر
 در هر نفسی که می‌تپی‌ای دل من / یادت نرود اجازه از عشق بگیر

(خرداد ۹۳)

ب) از شبنم عشق خاک آدم گل شد / صد فتنه و شور در جهان حاصل شد
 سر نشتر عشق بر رگ روح زدند / یک قطره فروچکید و نامش دل شد

(خرداد ۹۱)

۱۲) نام آرایه‌ی مشترک مصراع دوم ابیات زیر را بنویسید. (شهریور ۹۴ / خرداد ۹۳)

الف) به پاس یک دل ابری، دو چشم بارانی / پراست خلوت‌م از یک حضور نورانی
 ب) کنار نام تولد گرفت کشتی عشق / بیا که یاد تو آرامشی است طوفانی

۱۳) نویسندگان هریک از آثار «سفر سوختن - آواز گل‌سنگ» چه کسی است؟ (دی ۹۱ / دی ۹۰ / شهریور ۹۰ / شهریور ۸۹ / خرداد ۸۸)

۱۴) قسمت مشخص شده در بیت، چه آرایه‌ای دارد؟ (شهریور ۹۰)

از خون و گل و شکوفه تابوت شهید / بر موج بلند دست‌ها رنگین بود
 نام دو تن از مشهورترین رباعی‌سرایان ایران را بنویسید.

(خرداد ۹۴ / دی ۸۹ / شهریور ۸۷)

۱۷) در بیت «بشکن دل بی‌نوا را ای عشق / این ساز، شکسته‌اش خوش‌آهنگ‌تر است...» واژه‌ی «ساز» چه آرایه‌ی دارد؟ (شهریور ۸۸)

۱۷) کدام آرایه‌ی ادبی در بیت زیر مشهود نیست؟

«تویی بهانه‌ی آن ابرها که می‌گیرند / بیا که صاف شود این هوای بارانی»
 الف) حسن تعلیل / ب) تشخیص
 ج) مراعات نظیر / د) جناس

۱۸) در بیت زیر دو نمونه آرایه مشخص کنید.

«بر دوش زمانه لحظه‌ها سنگین بود خورشید و زمین و آسمان غمگین بود»

۱۹) مقصود از بیت «هنوز می‌شنود آن صدای محزون را / دلم به روشنی آیه‌های قرآنی» چیست؟ (خرداد ۹۳)

۲۰) کدام آرایه‌ی ادبی در مصراع اول بیت زیر بیانگر «عظمت و بزرگی» امام خمینی (ره) است؟ (خرداد ۹۴)

«کسی که وسعت او در جهان نمی‌گنجد به خانه‌ی دل من، آمده است مهمانی»

درس هجدهم

حسب حال و زندگی نامه / بخوان

درس نامه

- حسب حال و زندگی نامه -

زندگی نامه: نوشته‌ای درباره‌ی زندگی و شرح حال افراد سیره: کتابی درباره‌ی راه و روش و اصطلاحاً سیرت زندگی پیامبر اسلام (ص) حسب حال: زندگی نامه‌ای که نویسنده درباره‌ی خودش می‌نویسد. حسب حال، مطمئن‌ترین منبع برای اطلاع از زندگی و اندیشه‌ی شاعران و نویسندگان است.

- شخصیت ادبی -

زین العابدین رهنما: پیامبر (زندگی نامه و شرح حال پیامبر (ص) / علّت جدّائیت: بهره‌گیری از شیوه‌ی توصیف و داستان نویسی)

واژه‌ها

- ۱ غلّغ: خون بسیار سرخ، خون غلیظ
- ۲ قیه: جیغ (قیه کشیدن، جیغ کشیدن به هنگام جشن)
- ۳ مرآده: دوستی، رفت و آمد
- ۴ گز: واحد طول، معادل صد و چهار سانتی‌متر، ذرع
- ۵ عبوس: بسیار ترشرو، بدآخم، اخمو
- ۶ زُمخت: درشت، ناهنجار
- ۷ کاینات: جمع «کاینه»، موجودات
- ۸ مُصاحب: هم صحبت، همدم
- ۹ جُمُودت: خشکی، افسردگی، بی‌جانی
- ۱۰ دَوان: گردنده، چرخنده (سرش دوار افتاد: سرش، چرخش افتاد)
- ۱۱ طنین: بانگ، صدا
- ۱۲ تَلّو: درخشش، برق زدن
- ۱۳ حرین: ابریشم، پرنیان
- ۱۴ سَروش: ندادهنده‌ی غیبی، هاتف

اشعار دشوار

مورچگانی که حیاتشان نسبت به ما از نسبت حیات ما به کاینات درازتر است
مورچه‌هایی که طول مدّت زندگیشان نسبت به طور عمر ما، طولانی‌تر از نسبت
طول عمر ما به طول عمر جهان است.

بخوان به نام خدایی، که خلق کرد. خلق کرد انسان را از علق.
به نام خداوندی که آفرید، بخوان. خدایی که انسان را از خون بسته آفرید.

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعر و نشر -

۱) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.
الف) محمد (ص) فکرش شعله‌های بلندتری می‌گرفت. بدنش آب می‌شد و شعله‌ی جاننش روشن‌تر می‌گشت. خدیجه می‌دید او در بند خودش نیست.

۱) شعر زیر در چه قالبی سروده شده است؟

(شهریور ۹۵)

«بر دوش زمانه لحظه‌ها سنگین بود خورشید و زمین و آسمان غمگین بود»
«از خون و گلو شکوفه تابوت شهید بر موج بلند دست‌ها رنگین بود»

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس هجدهم

- ۱ الف) هرچند که [دل من] از آینه پاک‌تر (صاف‌تر یا بی‌ریا تر) است.
ب) صدای زیبایی بلبل را به تو تقدیم می‌کنم.
پ) غمی به کهنگی (دیرینگی) تاریخ درد انسان داشت.
- ۲ الف) بلبل، عنده‌لیب
- ۳ زیرا خداوند در دل‌های شکسته جای دارد یا دل شکسته به خدا نزدیک‌تر است.
- ۴ امام خمینی (ره)
- ۵ حضور بیدارگرانه‌ی امام خمینی (ره) (امام خمینی (ره) بیدارگر زمانه خود بودند.)
- ۶ دل غمگین
- ۷ مهر او در دل من نشسته است، به او علاقه مند شده‌ام، دوستش دارم.
- ۸ چشم اشکبار یا گریان
- ۹ زمان (لحظه‌ها) به سختی (به کندی) می‌گذشت.
- ۱۰ ب) این که ساز شکسته خوش‌آهنگ‌تر از ساز سالم باشد.
- ۱۱ الف) رباعی / ب) رباعی / قالب رباعی از چهار مصراع تشکیل شده که مصراع‌های اول، دوم و چهارم آن، هم قافیه‌اند و هجای اول هر مصراع، بلند است و هر مصراع، هموزن با عبارت «لا حول و لا قوّة الا بالله» است.
- ۱۲ در مصراع دوم هر دو بیت، آرایه‌ی پارادوکس وجود دارد:
الف) پر بودن خلوت از حضور ب) طوفانی بودن آرامش
- ۱۳ فاطمه راکعی / فاطمه راکعی
- ۱۴ مراعات نظیر (تناسب)
- ۱۵ خَیّام، عطار، مولانا، بیدل
- ۱۶ استعاره: ساز استعاره از دل
- ۱۷ گزینه‌ی «د»: جناس
بررسی سایر گزینه‌ها:
الف) حسن تعلیل: دلیل بارش باران، دل‌تنگی و بهانه گرفتن ابرها برای معشوق (امام زمان (عج)) دانسته شده است.
ب) تشخیص: گریستن ابرها و بهانه گرفتن آن‌ها
ج) مراعات نظیر: ابر، باران
د) مراعات نظیر: خورشید و زمین و آسمان / تشخیص: نسبت دادن «دوش» به زمانه و نسبت دادن غمگینی به خورشید و زمین و آسمان
ه) هنوز گوش جانم آوای اندوهناک و اثرگذار امام خمینی (ره) را همانند آیه‌های خداشناسی، به گونه‌ای رسا و نمایان می‌شنود. (دل‌نشینی و جاودانگی کلام امام خمینی)
- ۲۰ اغراق یا کنایه
- ۲۱ قالب «رباعی»

۱۱) آرایه‌ی مقابل کدام گزینه، نادرست است؟ (دی ۹۴)

الف) عالم ثناگوی جلال همت او (مجاز)

ب) این ساز، شکسته‌اش خوش آهنگ‌تر است. (استعاره)

پ) چشمه‌های زلال در انتظارشان بود. (تشخیص)

ت) ماه با پای برهنه بر فراز آسمان می‌دوید. (تشبیه)

۱۲) سیره‌ی پیامبر اکرم (ص) یکی از انواع است. (خرداد ۹۴)

۱۳) شرح زیر معرّف کدام شخصیت ادبی است؟ (شهریور ۹۵)

«نویسنده و مترجم معاصر، در کتاب «پیامبر» زندگی پیامبر بزرگوار اسلام (ص) را با کلامی دل‌نشین توصیف می‌کند.»

۱۴) نویسنده در عبارت «از بالای کوه چرا، قوافلی که در راه مگه رفت و آمد

می‌کنند، به نظرمورچگانی می‌آیند.» از چه آرایه‌ای استفاده کرده است؟ (شهریور ۹۵)

۱۵) بیت «یاد اُخْد یاد بزرگی‌ها که کردیم / آن پهلوانی‌ها، سترگی‌ها که کردیم» کدام آرایه را ندارد؟ (خرداد ۹۵)

الف) تکرار (ب) واج‌آرایی

پ) تلمیح (ت) جناس

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس هجدهم

۱) الف) محمّد (ص) آگاه‌تر (داناتر) می‌شد. بدنش ضعیف (لاغر) می‌شد معرفت و کمال (معنویت) بیشتری پیدا می‌کرد (سوز و گدازش بیشتر می‌شد). خدیجه می‌دید او نسبت به خود توّجّهی ندارد.

ب) دوباره روحش به جسمش بازگشته یا دوباره زنده شده است.

پ) با تنهایی این کوه دوستی (رفت و آمد) می‌کند.

ت) گاهی بادهای تند جیغ می‌کشیدند.

۲) الف) دوستی، رفت و آمد

ب) موجودات جهان

پ) خون بسیار سرخ، خون غلیظ

ت) جیغ

ث) شنیدن، گوش دادن

ج) گناه، بزه

۳) برای شنیدن صدای وحی از عالم بالا گوش و دلی آشنا لازم است و نامحرمان توانایی شنیدن سروش غیبی را ندارند.

۴) آقی بودن پیامبر اکرم (ص) یا مورد عنایت حق قرار گرفتن پیامبر اکرم (ص)

۵) شهر مگه تمام عظمت و بزرگی خود را مدیون پیامبر اکرم (ص) است (نشانه‌ی اعتقاد قلبی نویسنده یا اهمّیت شخصیت پیامبر اکرم (ص) است).

۶) بیانگر اعتقاد قلبی نویسنده به مقام پیامبر (ص)

۷) پیامبر اسلام صلی ... علیه و آله و سلّم

۸) حسب حال

۹) زین‌العابدین رهنما

۱۰) تشخیص: نسبت دادن پا و برهنگی و دویدن به ماه

ب) دوباره روحش به کالبدش برگشته است. (خرداد ۹۰، ۹۲)

۱۰) (ب) معنی واژه

۱۱) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) با تنهایی این کوه مراوده می‌کند. (شهریور ۹۱، ۹۲ / خرداد ۸۹)

ب) ای خالق کاینات و ای دانای راز نهان ما ... (خرداد ۹۳ / شهریور ۹۲)

پ) بخوان به نام خدایی، که خلق کرد. خلق کرد انسان را از علق. (شهریور ۹۵، ۹۳)

ت) بادهای تند گاهی قیه می‌کشیدند. (خرداد ۹۵ / دی ۹۳، ۹۲ / شهریور ۹۰)

ث) به نظر می‌رسید تمام سنگ‌ها حالت استماع دارند. (خرداد ۹۲ / دی ۸۷)

ج) از وظایف دادیار خبر داشتم: پی‌گیری چنجه و جنایت. (شهریور ۹۵)

۱۰) (پ) خودآزمایی

۱۱) ارتباط معنایی بیت «تا نگریدی آشنا زین پرده رمزی نشنوی / گوش نامحرّم نباشد جای پیغام سروش» را با عبارت زیر بنویسید. (دی ۹۴)

«صدایی که از عالم بالا، از آن سوی ستارگان، بلند است. برای شنیدنش گوش و دلی می‌خواهد که مانند همه‌ی گوش‌ها و دل‌ها نباشد.»

۱۲) ارتباط معنایی دو گزینه‌ی زیر را بنویسید. (خرداد ۹۳)

الف) نگارمن که به مکتب نرفت و خط نوشت / به غمزه مسئله آموز صد مدرّس شد
ب) جبرئیل گفت: بخوان. محمّد (ص) جواب داد: نمی‌توانم بخوانم. صدا باز هم گفت: محمّد، بخوان ... بخوان ...

۱۳) تصویری که نویسنده از شهر مگه ارائه می‌دهد، نشانه‌ی چیست؟

(شهریور ۹۳، ۹۲)

«کوه نور را به مگه بدهید و محمّد (ص) را در غار حرای آن جای دهید؛ آن وقت مگه همه چیز می‌شود؛ قلبه‌ی مسلمانان می‌شود، مرکز نهضت شمرده می‌شود.»

۱۴) تصویرهایی که نویسنده از شهر مگه در عبارت زیر ارائه می‌دهد، نشانه‌ی چیست؟ (شهریور ۹۵)

«مگه یک کوه تاریخی دارد و این کوه یک آشنای صمیمی، این کوه را از مگه و این آشنا را از آن بگیرد، دیگر چیزی باقی نمی‌ماند. کوه را به مگه بدهید و محمّد (ص) را در غار حرای آن جای دهید؛ آن وقت مگه‌ی همه چیز می‌شود؛ قلبه‌ی مسلمانان می‌شود، مرکز نهضت شمرده می‌شود و ...»

۱۰) (ت) درک مطلب

۱۱) در عبارت «مگه یک کوه تاریخی دارد و این کوه یک آشنای صمیمی.

این کوه را از مگه و این آشنا را از آن بگیرد، دیگر چیزی باقی نمی‌ماند، جزیک مشت افسانه‌ی درهم و برهم.» منظور از «آشنای صمیمی» کیست؟ (خرداد ۹۱)

۱۰) (ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۱) مطالعه‌ی ، مطمئن‌ترین راه برای آگاهی یافتن از زندگی و اندیشه‌ی شاعران و نویسندگان است. (دی ۹۴ / خرداد ۹۳ / دی ۹۲)

۱۲) عبارت زیر، شرح حال کدام نویسنده‌ی معاصر است؟ (دی ۹۴ / خرداد ۹۱)

«نویسنده و مترجم معاصر، در کتاب خود، «پیامبر»، زندگی پیامبر بزرگوار اسلام (ص) را با کلامی دل‌نشین توصیف می‌کند. او با بهره‌گیری از شیوه‌ی توصیف و داستان‌نویسی بر کشش اثر خود افزوده است.»

۱۳) در عبارت زیر، یک آرایه‌ی ادبی بیابید. (دی ۸۹)

«ماه را در مقابل خود می‌دید که با پای برهنه بر فراز آسمان می‌دوید.»

درس نوزدهم

بوی جوی مولیان / ملک سلیمان

درس نامه

- شخصیت ادبی -

محمد بهمین بیگی: بخارای من، ایل من (شامل دوره‌های کودکی و نوجوانی نویسنده و تاریخ معاصر ایل قشقایی / نثر: روان و طنزآمیز)

واژه‌ها

۱ ایما: اشاره کردن، اشاره، کنایه، رمز

۲ جُنحه: گناه، بزه

۳ کَهَر: رنگ سرخ مایل به تیرگی (مخصوص اسب و استر)، در این درس، مطلق اسب مراد است.

۴ بساط: گستردنی، هر چیز گستردنی مانند فرش و سفره و امثال این‌ها

۵ محصور: دیوار کشیده شده، جایی که اطرافش حصار کشیده شده باشد.

۶ عشیره: قبیله، ایل

۷ گُرده: میان دو کتف که سنگینی بار، روی آن قرار می‌گیرد.

۸ طفیلی: مهمان ناخوانده، آنگل، سربار

۹ بهار خواب: بالگن، تراس

۱۰ اندوه‌گسار: غمخوار، همدم

۱۱ مولیان: نام نهری در شهر بخارا

گزیده‌ی اشعار و عبارات

از وظایف دادیار خبر داشتیم: رسیدگی به خلاف و خیانت، پی‌گیری جُنحه و جنایت

از وظایف دادیار خبر داشتیم که شامل رسیدگی به کارهای خلاف و خیانت و دنبال کردن عاملان بزه و جنایت بود.

زنبوری طفیلی شدم و به گنجی پناه بردم.

مانند زنبوری شدم که جایی در میان جمع ندارد و در گوشه‌ای خزیدم و پناه گرفتم.

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعر و نثر -

۱) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) به تکاپو افتادم تا درخت بیداد را از بیخ و بن براندام. (خرداد ۹۴)

ب) جوجه‌کبک‌ها، خط و خال انداخته‌اند. (خرداد ۹۳)

پ) پدرم عرش را سیر کرد. (شهریور ۹۳)

ت) از شنیدن اسم شهر قند در دلم آب می‌شد. (دی ۹۲، ۹۱، ۸۹ / شهریور ۹۱)

ث) روزی نبود که به فکر بیلاق نباشم. (دی ۹۰)

ج) مادر چشم به راه توست. آب خوش از گلویش پایین نمی‌رود. (خرداد ۹۵)

- ب) معنی واژه -

۱) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) باز زین و برگ را بر گرده کَهرها و گُزندها نهادند.

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس هجدهم

۱۱ «ت»: در این جمله تشبیه دیده نمی‌شود.

بررسی سایر جمله‌ها:

الف) مجاز: عالم مجاز از مردم

ب) استعاره: ساز: استعاره از دل

پ) تشخیص: نسبت دادن انتظار به چشم‌ها

۱۲ زندگی‌نامه

۱۳ زین‌العابدین رهنما

۱۴ تشبیه (قوافل به مورچگان)

۱۵ گزینه‌ی «ت»

(ب) روز و شب با فخر و مباهات، با شادی و غرور به تصدیق می‌نگریست.

(دی ۸۸، ۹۲ / خرداد ۹۱ / شهریور ۹۰)

(پ) در چهارسالگی پشت قاش زین نشستم

(شهریور ۸۹ / خرداد ۸۷ / دی ۸۷)

پ) خودآزمایی

۱۳) مفهوم کلی عبارت زیر را بنویسید.

(دی ۹۴)

«نامه‌ی برادر با من همان کرد که شعر و چنگ رودکی با امیر سامانی.»

۱۴) منظور نویسنده از جمله‌ی «پس از عزیمت رضاشاه که قبلاً رضاخان بود

(خرداد ۹۱)

و بعداً هم رضاخان شد» چیست؟

۱۵) نویسنده در عبارت «شاهین تیزبال افق‌ها بودم. زنبوری طفیلی شدم و به

کنجی پناه بردم.» وضع خود را چگونه شرح داده است؟ (شهریور ۹۱، ۹۳ / خرداد ۸۸)

ت) درک مطلب

۱۶) در عبارت زیر، جمله‌ی «به آب چشمه دست نمی‌توان برد.» بیانگر چیست؟

(دی ۹۳، ۹۲ / خرداد ۸۹)

«برف کوه هنوز آب نشده است. به آب چشمه دست نمی‌توان برد. ماست را با

چاقو می‌بریم.»

۱۷) نویسنده در عبارت زیر، پدرش را چگونه توصیف می‌کند؟ (ذکر دو مورد

(خرداد ۹۳)

کافی است.)

«پس از ماه‌ها انتظار یک روز سر و کلاهش پیدا شد. شناختنی نبود. شکنجه

دیده بود. فقط از صدایش تشخیص دادیم که پدر است. همان پدری که

ایلخانی قشقای بر سفره‌ی رنگینش می‌نشست. همان پدری که گله‌های

رنگارنگ و ریز و درشت داشت و فرش‌های گران‌بهای چادرش زبان زد ایل و

قبیله بود.»

۱۸) با توجه به عبارت «آب جیحون فرونشست؛ ریگ آموی پرنیان شد؛ بوی

جوی مولیان مدهوشم کرد ... پا به رکاب گذاشتم و به سوی زندگی روان شدم.

تهران را پشت سر نهادم و به سوی بخارا بال و پر گشودم. بخارای من ایل من

بود.» در کدام گزینه مفهوم «از بین رفتن مشکلات» دیده می‌شود؟ (خرداد ۹۲)

الف) ریگ آموی پرنیان شد. (ب) بوی جوی مولیان مدهوشم کرد.

پ) پا به رکاب گذاشتم. (ت) به سوی بخارا بال و پر گشودم.

۱۹) معادل جمله‌ی «آماده‌ی سفر و حرکت شدم.» در کدام گزینه دیده می‌شود؟

(شهریور ۹۳)

الف) ریگ آموی پرنیان شد. (ب) آب جیحون فرو نشست.

ج) پا به رکاب گذاشتم. (د) بوی جوی مولیان مدهوشم کرد.

۱۰) مفهوم قسمت مشخص شده در عبارت «آن قدر حلقه به درها کوفتم تا

(خرداد ۸۷)

عاقبت از بانک ملی سر در آوردم.» چیست؟

۱۱) با توجه به عبارت زیر، نویسنده بعد از خواندن نامه‌ی برادرش چه

(خرداد ۹۴)

تصمیمی گرفت؟

«نامه‌ی برادر با من همان کرد که شعر و چنگ رودکی با امیر سامانی! بوی جوی

مولیان مدهوشم کرد. فردای همان روز، ترقی را رها کردم. پا به رکاب گذاشتم و به

سوی زندگی روان شدم. تهران را پشت سر نهادم و به سوی بخارا بال و پر گشودم.»

۱۲) در عبارت زیر مفهوم «خط و خال انداختن جوجه کبک‌ها» را بنویسید.

(شهریور ۹۵)

«صدای بلدرچین یک دم قطع نمی‌شود. جوجه کبک‌ها، خط و خال انداخته‌اند

و کبک دری در قلّه‌های کمانه، فراوان شده است.»

۱۱) با توجه به عبارت «شاهین تیزبال افق‌ها بودم، زنبوری طفیلی شدم و به

کنجی پناه بردم.» نویسنده، زندگی خود را پس از کارمند شدن در بانک چگونه

(خرداد ۹۵)

توصیف کرده است؟

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۳) شرح زیر معرّف کدام شخصیت ادبی است؟

(دی ۹۳، ۹۰، ۸۹)

«وی نویسنده‌ی معاصر از عشایر فارس و شیفته‌ی ایل قشقای است؛ دوره‌های

کودکی و نوجوانی خود و فراز و فرود تاریخ معاصر ایل قشقای را در قالب داستان

به نگارش درآورده است.»

۱۴) عنصر «لحن» در عبارت زیر چگونه است؟

(خرداد ۹۳)

«خبر انتصابم، قوم و قبیله را تکان داد. همه شادمان شدند. شادمان تر از همه

دلّاک جوانی بود به نام ذوالفقار، دلّاک جوان ایل از خبر ترقی و انتصاب من

خرسند شده و پیام فرستاده بود که دیگر اسکناس‌های ایران در دست توست.

باید بی‌نیازم کنی.»

۱۵) نویسنده‌ی «بخارای من، ایل من» کیست؟

(شهریور ۹۲)

۱۶) از عناصر داستان «لحن» و «زاویه دید» را در عبارت زیر بنویسید.

(خرداد ۹۱)

«پدرم مرد مهمتی نبود. اشتباهاً تبعید شد. مادرم هم زن مهمتی نبود. او هم

اشتباه تبعید شد.»

۱۷) جای خالی عبارت زیر را به شکلی صحیح پُر کنید.

(شهریور ۸۹)

«نثر کتاب «بخارای من، ایل من» روان و است و ما را با فرهنگ

اقلیمی ایل قشقای آشنا می‌کند.»

۱۸) «لحن» در عبارت «دلّم گرفت و از ترقی عدلیه چشم پوشیدم و به دنبال

(شهریور ۹۴)

ترقی‌های دیگر به راه افتادم.» چگونه است؟

ج) حفظ شعر

۱۹) کدام گزینه درست است؟

(شهریور ۹۴)

«خیمه مزین بر در این کهنه رباط که همه بی‌موقع و بی‌بنیاد است»

الف) لطف - کلامش

ب) عذر - زبانش

ج) مُهر - صفایش

د) اُنس - اساسش

۲۰) جاهای خالی را با واژگان مناسب کامل کنید.

(دی ۹۴)

الف) گر پراز بود دامن کوه مرواز راه که آن فرهاد است

ب) هم چو نرگس بگشا چشم و ببین کاندرا خاک

.....

۲۱) واژگان به هم ریخته‌ی زیر، مصراع‌ی از یک بیت است؛ آن‌ها را مرتّب کنید.

(خرداد ۹۴)

«دامن، لاله‌ی، گر، کوه، از، بُود، سیراب، پُر»

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس نوزدهم

- ۳ تشویق به بازگشت
۴ رضاخان یک انسان عادی بود و بعد از پادشاهی باز هم به همان حالت و موقعیت بازگشت یا: موقتی بودن قدرت رضاخان
۵ این که: از توانایی و قدرت به ضعف و ناتوانی رسیده است.

- ۶ سرمای شدید آب چشمه و نیز سردی هوا
۷ مبارز سیاسی، مهمان‌نواز، ثروتمند
۸ الف ریگ آموی پرنیان شد.
۹ ج) پا به رکاب گذاشتن کنایه از آمادگی برای حرکت است.
۱۰ بسیار تلاش و پی‌گیری کردم.
۱۱ تصمیم گرفت که به ایل (زادگاهش) بازگردد.
۱۲ بزرگ شدن جوجه کبک‌ها
۱۳ بلند پرواز بودم اما تنزل کردم. (آرزوهای بلندپروازانه‌ی من در حد کارمند شدن تنزل کرد)

- ۱۴ محمّد بهمن بیگی
۱۵ طنز
۱۶ محمّد بهمن بیگی
۱۷ لحن: طنز / زاویه‌ی دید: اول شخص (من)
۱۸ طنزآمیز
۱۹ طنزگونه

- ۲۰ گزینه‌ی «د» اُنس - اساسش
۲۱ الف) لاله‌ی سیراب - خون دل
ب) چند روی چو گل و قامت چون شمشاد است
۲۲ گر پراز لاله‌ی سهراب بود دامن کوه
۲۳ الف) مصراع (۳) ب) مصراع (۱) پ) مصراع (۶)
۲۴ الف) کهنه / بی بنیاد ب) لاله‌ی سیراب بود دامن کوه
پ) نرگس / شمشاد ت) شادی جان کسی کاو ز جهان آزاد
ث) خلفا
ج) مشنو ای خواجه که تا درنگری بر باد است
چ) کاین عروسی است که در عقد بسی داماد است
ح) باد / آزاد
۲۵ طنزآمیز

۲۳) کدام یک از مصراع‌های ۱ تا ۷ کامل‌کننده‌ی مصراع‌های الف تا پ است؟
(خرداد ۹۴)

الف) هم‌چو نرگس بگشا چشم و ببین کاندرخاک
ب) حاصلی نیست به جز غم ز جهان خواجه را
پ) خیمه‌ی اُنس مزین بر در این کهنه رباط
۱) شادی جان کسی کاو ز جهان آزاد است
۲) مرو از راه که آن خون دل فرهاد است
۳) چند روی چو گل و قامت چون شمشاد است
۴) کاین عروسی است که در عقد بسی داماد است
۵) مشنو ای خواجه که تا درنگری بر باد است
۶) که اساسش همه بی موقع و بی بنیاد است
۷) بلکه آن است سلیمان که ز مُلک آزاد است
۲۴) ابیات زیر را کامل کنید.

الف) خیمه‌ی اُنس مزین بردارین..... رباط که اساسش همه بی موقع و است
(شهریور ۹۴ / دی ۹۱، ۹۳، ۸۹، ۸۷ / خرداد ۸۹)
ب) گر پراز مرو از راه که آن خون دل فرهاد است
(دی ۹۴، ۹۱، ۸۸ / خرداد ۹۱ / شهریور ۸۸)
پ) هم‌چو... بگشا چشم و ببین کاندرخاک چند روی چو گل و قامت چون است
(دی ۹۴ / شهریور ۹۳، ۸۷ / خرداد ۹۳)
ت) حاصلی نیست به جز غم ز جهان خواجه را است
(شهریور ۹۱ / دی ۹۰)
ث) خاک بغداد به مرگ می‌گرید ورنه این شطروان چیست که در بغداد است؟
(دی ۹۳، ۸۹ / شهریور ۹۳)
ج) آن که گویند که بر آب نهاده‌ست جهان
(خرداد ۹۳، ۹۲، ۹۰)
چ) دل در این پیر زن عشوه‌گر دهر میند
(دی ۹۳، ۹۲، ۹۰ / شهریور ۹۲ / خرداد ۸۸)
ح) پیش صاحب‌نظران ملک سلیمان... است بلکه آن است سلیمان که ز ملک... است
(شهریور ۹۰)
۲۵) جای خالی عبارت مقابل را با واژه‌ی مناسب پر کنید. «نثر کتاب بخارای من، ایل من روان و است.»
(شهریور ۹۵)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس نوزدهم

- ۱ الف) به تلاش (جست و جو) افتادم تا ظلم و ستم را به طور کامل نابود کنم.
ب) جوجه کبک‌ها رشد کرده‌اند (بزرگ شده‌اند).
پ) پدرم بسیار خوشحال شد.
ت) با شنیدن اسم شهر بسیار شاد می‌شدم.
ث) روزی نبود که به فکر سردسیر نباشم.
ج) مادر منتظر توست و روزگار خوشی ندارد (آسایش ندارد).

- ۲ الف) اسبی که رنگ او میان زرد و بور باشد.
ب) فخر کردن، نازیدن
پ) قاچ، برجستگی جلو زین اسب که از چوب، شاخ یا فلز سازند.
کوهه‌ی زین، قبه‌ی پیش زین

سؤالات امتحان نهایی

- الف) معنی و مفهوم شعرو نثر -

۱) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) بی سرو پا گدای آن جا را / سر ز مُلک جهان گران بینی
(خرداد ۹۳، ۸۹، دی ۸۶)

ب) بر همه اهل این زمین به مراد / گردشِ دور آسمان بینی
(شهریور ۹۳، دی ۹۲)

پ) یار بی پرده از در و دیوار / در تجلی است یا اولی الابصار
(دی ۹۳، خرداد ۹۳، ۸۸، دی ۸۷)

ت) هم در آن، پابرنه جمعی را / پای بر فرقی فرقدان بینی
(دی ۸۹، شهریور ۸۸)

ث) گر به اقلیم عشق روی آری / همه آفاق گلستان بینی
(شهریور ۹۲، خرداد ۸۷)

ج) بار یابی به محفلی کان جا / جبرئیل امین نداد بار
(خرداد ۹۵)

- ب) معنی واژه -

۲) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) از مضیق حیات در گذری / وُسعتِ مُلکِ لامکان بینی
(خرداد ۹۴ و شهریور ۸۹)

ب) قصد ایشان زهفته اساری است / که به ایما کنند گاه اظهار
(شهریور ۹۴ و خرداد ۹۳)

پ) بار یابی به محفلی کان جا / جبرئیل امین نداد بار
(شهریور ۹۵)

- پ) خودآزمایی -

۳) بیت «تا به جایی رساندت که یکی / از جهان و جهانیان بینی» بیانگر کدام اصل عرفانی است؟
(خرداد ۹۴)

۴) در بیت «جان گدازی اگر به آتش عشق / عشق را کیمیای جان بینی»: الف) معنای مصراع اول را بنویسید.
(دی ۹۴)

ب) شاعر چه چیزی را شرط دست‌یابی به کیمیای عشق می‌داند؟
(دی ۹۳، ۹۲، ۹۱، ۹۰، خرداد ۹۰)

ج) «کیمیای شدن جان» به چه معنایی است؟
(خرداد ۹۱)

۵) در کدام یک از ابیات زیر «تقابل عشق و عقل» دیده می‌شود؟
(شهریور ۹۱ / خرداد ۹۳، دی ۸۸ / خرداد ۸۷)

الف) شود آسان ز عشق کاری چند / که بود نزد عقل بس دشوار
ب) مرا تا عشق صبر از دل برانده ست / بدین امید جان من بمانده ست

۶) در بیت «چشم بگشا به گلستان و بین / جلوه‌ی آب صاف در گل و خار» به کدام اصل عرفانی اشاره شده است؟
(خرداد ۸۸، ۸۷)

الف) وحدت وجود
ب) فنا فی الله
ج) حفظ اسرار
د) تقابل عقل و عشق

درس بیستم

ادبیات عرفانی / اقلیم عشق

درس‌نامه

- عرفان -

اصلی‌ترین موضوع عرفان: عشق

پیدایش و گسترش: با ظهور سنایی در آغاز قرن ششم، «طریقت عرفان»، موضوع عمده‌ی اشعار شاعران شد و پس از آن، اصیل‌ترین و گسترده‌ترین بخش ادب فارسی را به خود اختصاص داد.

مضمون: مذمت (نکوهش) دنیا / عشق به خدا و تمنای وصال او که هدف غایی سالک (هدف نهایی عارف) است.

نمونه‌هایی از آثار عرفانی: حدیقه، گلشن راز، کشف‌المحجوب، رساله‌ی قشیریه، غزلیات عرفانی سنایی و عطار و مولوی و عراقی و حافظ و مناجات‌های خواجه عبدالله انصاری، منظومه‌های پرشور عطار و مثنوی مولوی

- شخصیت ادبی -

سید احمد هاتف اصفهانی: شاعر دوره‌ی افشاریان و زندیان / دیوانش شامل قصاید، غزلیات، مقطعات و رباعیات / شعر عربی هم دارد. / در غزل پیرو سعدی و حافظ / علت شهرتش: ترجیع‌بند عرفانی / موضوع ترجیع‌بند معروف او: حقیقت عرفان، یعنی «رؤیت جلوه و جمال پروردگار در همه چیز و همه جا و همه‌گاه»

- قالب ترجیع‌بند -

ویژگی: چند بخش دارد. هر بخش دارای قافیه‌ی جداگانه است و «بند» نامیده می‌شود. در پایان هر بند، یک بیت می‌آید که در پایان بندهای بعدی هم عیناً تکرار می‌شود و در حقیقت، بندها را به هم پیوند می‌دهد. ترجیع‌بند معمولاً دارای «وحدت موضوع» است؛ یعنی، یک مطلب واحد در آن مطرح می‌شود.

واژه‌ها

۱ اکسیر، جوهری که ماهیت اجسام را تغییر دهد و کامل تر سازد (مثل تبدیل «مس» به «طلا»)، نماد «هر چیز مفید و کم‌یاب و پُرازش»

۲ مُلکِ لامکان: گستره‌ی فرمان‌روایی خداوند که بی‌زمان و مکان و جهت است.

۳ عین‌الیقین: یقینی که از دیدن حاصل می‌شود و در آن تردیدی وجود ندارد.

گزیده‌ی اشعار و عبارات

◊ بار یابی به محفلی کان جا / جبرئیل امین ندارد بار

به مجلسی راه پیدا خواهی کرد که جبرئیل - فرشته‌ی مورد اعتماد وحی خداوند - هم، اجازه‌ی حضور در آنجا را ندارد.

◊ از می و بزم و ساقی و مطرب / وز مغ و دیرو شاهد و زَنار

از شراب و جشن و شراب‌دهنده و نوازنده و نیزاز موبد و عبادتگاه و زیبارو و کمر بند غیرمسلمانان

۱۷) جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. (خرداد ۹۵)
الف) با ظهور در آغاز قرن ششم، طریقت عرفان، موضوع عمده‌ی غزل، قصیده و مثنوی‌های شاعران شد.
ب) عمده‌ی شهرت هاتف اصفهانی به واسطه‌ی است.

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس بیستم

۱) الف) گدای بی سرو پای عالم عشق را در مقابل مُلک جهان بی اعتنا (سرگران) می‌بینی.

ب) در سرزمین عشق گردش زمین و آسمان (اوضاع روزگار) برفوق مراد و به کام عاشقان است (عاشقان راضی هستند).

پ) ای خردمندان، معشوق (خداوند) آشکارا در همه جا (کُل هستی) نمایان است.

ت) در سرزمین عشق، عُرُفا (عاشقان خدا) به بالاترین درجه مقام عرفانی و معنوی می‌رسند.

ث) اگر به سرزمین عشق رو بیاوری، همه جا را چون گلستان می‌بینی.

ج) به مجلسی راه پیدا می‌کنی (اجازه‌ی ورود پیدا می‌کنی) که حتی جبرئیل (امین وحی الهی) اجازه‌ی ورود ندارد.

۲) الف) تنگنا یا کار سخت و دشوار

ب) اشاره کردن، اشاره، کنایه، رمز (پ) اجازه‌ی ورود ندارد

۳) وحدت وجود

۴) الف) اگر عاشق شوی (ب) جان گداختن در آتش عشق

ج) با ارزش شدن یا کمال یافتن جان

۵) گزینه‌ی «الف»

۶) «الف»

۷) با عظمت و بلندمرتبه‌اند. (والامقامی)

۸) معراج پیامبر اکرم (ص)

۹) عارفان

۱۰) اعتقاد به وحدت وجود

۱۱) «الف»: بیت ۳ / «ب»: بیت ۲

۱۲) الف) معراج پیامبر اکرم (ص)

ب) اجازه‌ی ورود به آن مرتبه را نداشت یا رتبه‌ی او پایین‌تر از پیامبر اکرم (ص) بود.

۱۳) خداوند در همه‌ی ذرات جهان، جلوه‌گراست.

۱۴) ترجیع‌بند

۱۵) هاتف اصفهانی

۱۶) سنایی

۱۷) نماد / این‌جا نماد روشنی‌بخشی اندک

۱۸) اصلی‌ترین موضوع عرفان: عشق / هدف‌نهایی سالک: عشق به خدا و تمثای وصال او

۱۹) نثر عرفانی

۲۰) ترجیع‌بند

۲۱) الف) سنایی (ب) ترجیع‌بند (عرفانی)

۷) مفهوم کنایه مصراع دوم بیت زیر را بنویسید. (شهریور ۹۵)
«هم در آن، پابره‌نه جمعی را / پای بر فرق فرقدان بینی»

ت) درک مطلب

۸) بیت «باریابی به محفلی کان جا / جبرئیل امین ندارد بار» تلمیح به چه واقعه‌ی تاریخی دارد؟ (شهریور ۹۵)

۹) مراد از «ارباب معرفت» در بیت زیر، چه کسانی است؟ (شهریور ۸۹)
«هاتف، ارباب معرفت که گهی مست خواندشان و گه هشیار»

۱۰) در بیت «تا به جایی رساندت که یکی / از جهان و جهانیان بینی» به کدام اصل مهم عرفانی اشاره شده است؟ (شهریور ۹۴)

۱۱) مفهوم، به ترتیب از کدام یک از ابیات زیر دریافت می‌شود؟ (دی ۹۴)
الف) نکوهش عقل‌گرایان

ب) عشق، قدرت درک معارف و حقایق غیبی را به عاشق می‌بخشد.

۱) بی سرو پا گدای آن جا را / سرز مُلک جهان گران بینی

۲) آن چه نشنیده گوشت، آن شنوی / وان چه نادیده چشمت، آن بینی

۳) شمع جویی و آفتاب بلند / روز بس روشن و تو در شب تار

۴) دل هر دژه را بشکافی / آفتابیش در میان بینی

۱۲) در بیت «باریابی به محفلی کان جا / جبرئیل امین ندارد بار» (خرداد ۹۴) الف) به کدام واقعه‌ی تاریخی اشاره شده است؟

ب) دلیل بار نیافتن «جبرئیل امین» چیست؟

۱۳) مفهوم کلی بیت «دل هر دژه را که بشکافی / آفتابیش در میان بینی» را بنویسید. (خرداد ۹۵)

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۴) تعریف زیر، بیانگر کدام قالب شعری است؟ (شهریور ۹۴ / خرداد ۹۴)
«این نوع شعر از چند بخش تشکیل می‌شود. هر بخش دارای قافیه‌ی جداگانه است و ابیتی که در میان بندها قرار می‌گیرد و عیناً تکرار می‌شود، بندها را به هم پیوند می‌دهد. این قالب معمولاً دارای وحدت موضوع است.»

۱۵) شرح زیر معرفت کدام شخصیت ادبی است؟ (خرداد ۹۳ / شهریور ۸۸)
«وی شاعر دوره‌ی افشاریان و زندیان است؛ اشعاری هم به زبان عربی سروده و در غزل پیرو سعدی و حافظ بوده است؛ عمده‌ی شهرتش به خاطر ترجیع‌بند عرفانی اوست.»

۱۶) کدام گزینه کامل‌کننده‌ی عبارت زیر است؟ (شهریور ۹۲ / خرداد ۸۸)
«در آغاز قرن ششم با ظهور طریقت عرفان، موضوع عمده‌ی غزل، قصیده و مثنوی‌های شاعران شد.»

الف) سید احمد هاتف اصفهانی (ب) عطار نیشابوری

پ) سنایی (ت) مولوی

۱۷) «شمع» در بیت زیر، در پدید آمدن کدام آرایه‌ی ادبی مؤثر است؟ (شهریور ۹۵)
«شمع جویی و آفتاب بلند / روز بس روشن و تو در شب تار»

۱۸) اصلی‌ترین موضوع عرفان و هدف غایی سالک است. (دی ۹۲ / شهریور ۸۹)

۱۹) نوع نثر «کشف‌المحجوب» چیست؟ (شهریور ۹۴)

۲۰) اثری عرفانی در حوزه‌ی ادب تعلیمی است. (خرداد ۹۴)

درس بیست و یکم

موسی و شبان

درس نامه

شخصیت ادبی

مولوی: مثنوی معنوی (شامل آموزه‌های عرفانی در قالب تمثیل / قصه‌ی موسی و شبان از دفتر دوم آن است. مفهوم حکایت موسی و شبان: شرط اصلی قُرب (نزدیک شدن) و رضای الهی، قلب پاک و بی‌ریا است.)

واژه‌ها

❑ **ژاژ:** بوته‌ی گیاهی به غایت بی‌مزه که هر چند شترآن را بچود، نرم نمی‌شود (ژاژ خاییدن کنایه از کار بی‌بهره کردن)

❑ **فُشار:** سخن بی‌بهره

❑ **آموزه:** آموزش، تعلیم، آموختن

❑ **قُرب:** نزدیکی

❑ **شبان:** چوپان

❑ **خیره‌سر:** خودسر، گستاخ

گزیده‌ی اشعار و عبارات

❖ هر کسی را سیرتی بنهادام / هر کسی را اصطلاحی داده‌ام

من در وجود هر کسی، خوی و عادت قرار داده و به هر کسی شیوه‌ای آموختم تا با آن منظور و مقصود خود را بیان کند.

سوالات امتحان نهایی

الف) معنی و مفهوم شعرو نثر

❶ معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) گر نبندی زین سخن تو خلق را / آتشی آید بسوزد خلق را
(شهریور ۹۴، ۹۲ / خرداد ۹۱)

ب) چارق و پاتابه لایق مرتوراست / آفتابی را چنین‌ها کی رواست؟
(شهریور ۹۵ / دی ۹۴، ۹۳ / خرداد ۹۴، ۹۳)

پ) جامه را بدرید و آهی کرد تفت /
(شهریور ۹۳)

ت) گفت: ای موسی، دهانم دوختی / وز پشیمانی تو جانم سوختی
(دی ۹۳ / خرداد ۹۲)

ث) زین نمط بی‌بهره می‌گفت آن شبان / گفت موسی با کی استت ای فلان؟
(دی ۹۲، ۹۱، ۸۹، ۸۸ / شهریور ۹۲، ۹۱، ۸۸)

ج) هر کسی را اصطلاحی داده‌ام.
(خرداد ۹۵)

ب) معنی واژه

❷ در ابیات و عبارات زیر معنی واژه‌ی مشخص شده را بنویسید.

الف) چون که موسی این عتاب از حق شنید / در بیابان در پی چوپان دوید
(خرداد ۹۲، ۹۱، ۹۰، ۸۹)

ب) این چه ژاژ است و چه کُفر است و فُشار؟
(خرداد ۹۵)

پ) خودآزمایی

❸ پیام اصلی بیت زیر را بنویسید.
(خرداد ۹۴ / شهریور ۹۰)

«هر کسی را سیرتی بنهادام / هر کسی را اصطلاحی داده‌ام»

❹ با توجه به بیت «تو برای وصل کردن آمدی / نی برای فصل کردن آمدی»
شاعر، رسالت پیامبران را چه می‌داند؟
(شهریور ۹۴ / خرداد ۹۳، ۸۷ / دی ۸۸)

ت) درک مطلب

❺ در بیت «من نکردم خلق تا سودی کنم / بلکه تا بر بندگان جودی کنم»
خداوند سبب آفرینش را چه می‌داند؟
(شهریور ۸۸)

❻ در بیت «چارق و پاتابه لایق مرتوراست / آفتابی را چنین‌ها کی
رواست» کدام واژه اشاره به حقیقت وجود خداوند دارد؟
(خرداد ۹۵)

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

❻ در بیت زیر آرایه‌ی «جناس» را بیابید و نوع آن را مشخص کنید.
(دی ۹۳)

«این چه ژاژ و چه کفر است و فُشار / پنبه‌ای اندر دهان خود فُشار»

❽ قصه‌ی «موسی و شبان» از کدام دفتر مثنوی مولوی است؟
(دی ۸۹)

❾ شاعر در بیت زیر با استفاده از کدام آرایه‌ی ادبی (به جز واج‌آرایی) بر
تأثیر موسیقی و آهنگ کلام خود می‌افزاید؟
(خرداد ۹۴)

«این چه ژاژ و چه کفر است و فُشار / پنبه‌ای اندر دهان خود فُشار»

پاسخ‌نامه‌ی سوالات درس بیست و یکم

❶ الف) اگر تو از این حرف زدن سکوت نکنی، عذاب الهی همه‌ی مردم را نابود می‌کند.

ب) کفش و پایبچ، لایق (شایسته‌ی) توست. این چیزها شایسته‌ی آفتاب حقیقت (خداوند) نیست.

پ) جامه‌اش (لباسش) را پاره کرد و آهی سوزناک کشید (بسیار اندوهگین شد).

ت) گفت: ای موسی مرا به سکوت وادار کردی و از شدت پشیمانی مرا بسیار اندوهگین کردی.

ث) آن چوپان به این روش (طریقه) سخنان بی‌بهره می‌گفت.

ج) به هر کسی شیوه‌ای آموخته‌ام تا با آن منظور و مقصود خود را بیان کند.

❷ الف) خشم گرفتن، غضب، ملامت

ب) بوته‌ی گیاهی به غایت بی‌مزه که جویده نمی‌شود - بی‌بهره‌گویی

❸ خداوند انسان‌ها را با خصلت و عادات مختلف آفریده است و هر کس با زبان خاص خود، منظور خود را بیان می‌کند. (خلقت متفاوت انسان‌ها)

❹ ایجاد پیوند و نزدیکی انسان به خداوند

❺ بخشش و لطف به بندگان

❻ آفتاب

درس بیست و دوم

شبم عشق

درس نامه

- شخصیت ادبی -

نجم‌الدین رازی (دایه): عارف مشهور
اثر: مرصادالعباد / آن را در ببحوحه‌ی حمله‌ی مغول نوشته / به همراه برخی
اصطلاحات عرفانی، تفسیر، آیات و احادیث، احوال، سخنان و اشعار بزرگان

واژه‌ها

- ۱. **اعورانه:** (قید است) مثل آدم اعور: یک چشم
- ۲. **تفرّس:** دریافت چیزی به علامت و نشان، دریافت به فراست
- ۳. **تلبیس:** نیرنگ، پنهان کردن حقیقت
- ۴. **خازن:** خزانه‌دار، نگهبان خزانه، فرشته
- ۵. **طوع:** فرمان بردن، اطاعت کردن
- ۶. **نشتر:** نیشتر، چاقوی فلزی نوک تیز، تیغ جراحی
- ۷. **أصناف:** انواع، اقسام، جمع «صنف»
- ۸. **طین:** گل
- ۹. **قُرب:** نزدیکی
- ۱۰. **حضرت:** نزدیکی، حضور، درگاه
- ۱۱. **رغبت:** میل و علاقه
- ۱۲. **اِکراه:** کسی را خلاف میل او به کاری مجبور کردن
- ۱۳. **ربوبیت:** خدایی
- ۱۴. **اَزَل:** زمان بی آغاز
- ۱۵. **مَلأ:** اجتماع، گروه مردم
- ۱۶. **کَرّوبی:** فرشته‌ی مُقَرَّب
- ۱۷. **جَلَّت:** (پروردگار) بزرگ
- ۱۸. **صلصال:** گل خشک
- ۱۹. **فَخَار:** سُفال
- ۲۰. **احدیت:** یگانگی، وحدانیت خداوند
- ۲۱. **دَفین:** مدفون و پنهان

گزیده‌ی اشعار و عبارات

- ◇ بار امانت مردانه و عاشقانه در شفت جان کشد.
- ◇ برای اینکه بار امانت عشق الهی را با جدّیت و عشق و جانانه برعهده بگیرد
- ◇ به عزّت و ذوالجلالی حق که مرا مبرکه من طاقتِ قُرب ندارم و تاب آن نیارم.
- ◇ بزرگی و شکوه خداوند قسمت می‌دهم که مرا به نزد خداوند نبر؛ زیرا من عظمت
نزدیکی به خداوند را تحمّل نمی‌کنم و طاقت آن را ندارم
- ◇ سرنشترِ عشق بررگ روح زدند
- ◇ سرسوزنِ عشق را بررگ جان زدند

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس بیست و یکم

- ۷. جناس ناقص: فشار، فشار
- ۸. دفتر دوم
- ۹. جناس (جناس ناقص)

سؤالات امتحان نهایی

الف) معنی و مفهوم شعر و نثر

۱) معنی و مفهوم اشعار زیر را به نثر ساده و روان امروزی بنویسید.

الف) ابلیس را چون در دل آدم بار ندادند و دست رد به رویش باز نهند، مردود همه جهان گشت.

ب) خداوند گفت: «خانه‌ی آب و گل آدم، من می‌سازم بی‌واسطه؛ که در او گنج معرفت تعبیه خواهیم کرد.»

پ) عزرائیل به قهر یک قبضه‌ی خاک از روی جمله‌ی زمین برگرفت.

(دی ۹۱، ۹۲ / شهریور ۹۱، ۹۲ / خرداد ۸۹، ۹۰، ۹۱)

ت) الطاف الوهیت به سر ملایکه فرومی‌گفت: «معذورید که شما را سر و کار با عشق نبوده است.»

ث) حق - تعالی - چون اصناف موجودات می‌آفرید و وسایط گوناگون در هر مقام بر کار کرد و در آدم گنج معرفت تعبیه کرد.

ج) خداوند فرمود: «صبر کنید تا من بر این یک مشت خاک دست‌کاری قدرت بنمایم، تا شما در این آینه نقش‌های بوقلمون بینید.»

(دی ۸۷)

ب) معنی واژه

۲) در اشعار زیر معنی واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

الف) تا بار امانت مردانه و عاشقانه در شفت جان کشد.

ب) گل آدم را در تخمیر انداخته.

پ) دل را بر مثال کوشکی یافت.

(خرداد ۹۳، ۸۷ / خرداد ۹۲، ۸۹ / دی ۹۰)

پ) خودآزمایی

۳) با توجه به عبارت، چرا «دل آدم» لایق خزانگی گوهر محبت بود؟

«گوهر محبت را بر مُلک و ملکوت عرضه داشته، هیچ‌کس استحقاق خزانگی و خزانه‌داری آن گوهر نیافته، خزانگی آن را دل آدم لایق بود که به آفتاب نظر پرورده بود و به خزانه‌داری آن، جان آدم شایسته بود که چندین هزار سال از پرتو نور احدیت پرورش یافته بود.»

۴) در رباعی زیر، «دل» محصول چیست؟

«از شبنم عشق خاک آدم گل شد / صد فتنه و شور در جهان حاصل شد

سرنشتر عشق بر برگ روح زدند / یک قطره فروچکید و نامش دل شد»

ت) درک مطلب

۵) با توجه به عبارت «تا ابلیس پرتلیس یک باری گرد او طواف می‌کرد و بدان

یک چشم، اعورانه بدو در می‌نگریست.» چرا نویسنده ابلیس را «اعور» می‌داند؟

(خرداد ۸۸، ۹۴ / شهریور ۹۴، ۸۹، ۹۰، ۹۱ / دی ۹۳)

۶) در عبارت «چون کار دل به این کمال رسید، گوهری بود در خزانگی غیب

که آن را از نظر خازنان پنهان داشته بود و خزانه‌داری آن به خداوندی خویش کرده،

آن را بر مُلک و ملکوت عرضه داشته، هیچ‌کس استحقاق خزانگی و خزانه‌داری

آن گوهر نیافته، خزانگی آن را دل آدم لایق بود.»

(دی ۹۴ / شهریور ۹۳ / دی ۹۲)

الف) مقصود از «گوهر» چیست؟

ب) «خازنان» چه کسانی هستند؟

ج) معنی مجازی «مُلک و ملکوت» را بنویسید.

۷) در عبارت زیر «سر» به چه معناست؟

«الطاف الوهیت به سر ملایکه فرومی‌گفت: ائی اعلم ما لاتعلمون»

۸) با توجه به عبارت زیر از درس «شبنم عشق» به سؤالات پاسخ دهید.

(شهریور ۹۵ / خرداد ۹۴، ۹۰، ۹۱ / دی ۹۱)

«روزی چند صبر کنید تا من بر این یک مشت خاک دست‌کاری قدرت بنمایم، تا شما در این آینه نقش‌های بوقلمون بینید. اول نقش آن باشد که همه را سجده‌ی او باید کرد.»

الف) «او» در عبارت بالا کیست؟

ب) منظور از «مشت خاک» چیست؟

پ) «نقش‌های بوقلمون» بیانگر چه مفهومی است؟

ت) منظور از «در این آینه نقش‌های بوقلمون بینید.» چیست؟

۹) مفهوم «بار امانت» با توجه به عبارت زیر در کدام گزینه وجود ندارد؟

(خرداد ۹۴، ۸۸، ۸۹ / دی ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹)

«مجموعه‌ای می‌بایست تا بار امانت مردانه و عاشقانه در شفت جان کشد.»

الف) مسئولیت

ب) طلب

ج) معرفت

د) عشق

۱۰) در عبارت زیر منظور از «من» و «او» به ترتیب چه کسانی هستند؟

«من در زمین، حضرت خداوندی را نابیی می‌آفرینم، اما هنوز تمام نکرده‌ام. این چه شما می‌بینید، خانه‌ی اوست.»

۱۱) معنی کدام گزینه در مقابل آن نادرست آمده است؟ معنی درست آن را بنویسید.

(خرداد ۹۵)

الف) این چه شما می‌بینید، خانه‌ی اوست: این که شما می‌بینید، فقط جسم مادی انسان است.

ب) به ید قدرت در گل از گل، دل کرد: با توان الهی خود گل آدم را به دل تبدیل کرد.

پ) ملائکه در آدم تفرس می‌کردند: فرشتگان با فراست خود در جسم انسان بررسی و دقت می‌کردند.

ت) به آفتاب نظر پرورده بود: با نظر و لطف الهی خود، آن را پرورش داده بود.

ث) تاریخ ادبیات و دانش‌های ادبی

۱۲) شرح زیر، معرّف کدام اثر ادبی است؟

«این کتاب از آثار بزرگ و جاویدان نثر عرفانی است، مؤلف آن از عرفای بزرگ قرن هفتم است که این کتاب را در بحبوحه‌ی حمله‌ی مغول در سال ۶۱۸ ه. ق. نگاشته و در آن به بررسی مهم‌ترین مسائل عرفانی پرداخته است. نثر کتاب روان و گیراست. موضوع فصل چهارم این کتاب، آغاز خلقت انسان است.»

۱۳) نویسنده‌ی «مرصادالعباد» کیست؟

(دی ۹۱، ۹۰ / شهریور ۹۰ / دی ۸۸)

۱۴) موضوع درس «شبنم عشق» چیست؟

(خرداد ۹۵)

پاسخ‌نامه‌ی سؤالات درس بیست و دوم

۱ الف) وقتی به ابلیس (شیطان) اجازه‌ی ورود به دل آدم را ندادند، و او را رد کردند (نپذیرفتند)، از طرف همه‌ی مردم رانده شد.

ب) خداوند گفت: جسم انسان را بدون واسطه خلق می‌کنم و در درون آن گنج شناخت قرار خواهم داد.

پ) عزرائیل با خشم (زور) یک مشت خاک از روی همه‌ی زمین برداشت.

ت) الطاف الهی به باطن و قلب فرشتگان چنین ندا می‌داد که: «عذر شما پذیرفته است؛ زیرا شما با عشق ارتباطی نداشته‌اید.» (شما عشق را درک نمی‌کنید.)

ث) وقتی خدای بلندمرتبه انواع (گروه‌های) موجودات را می‌آفرید، در ساختن هر چیز از واسطه و وسیله‌ای استفاده کرد و در انسان گنجینه‌ی شناخت (روح الهی) قرار داد.

ج) خداوند فرمود: مبر کنید تا من در این یک مشت خاک قدرت‌نمایی کنم تا جلوه‌های گوناگون و نقش‌های رنگارنگ در آینه‌ی آفرینش انسان ببینید.

۲ الف) دوش، کتف
ب) سرشتن، مایه زدن
پ) قصر، کاخ

۳ زیرا خداوند او را به آفتاب نظر پرورده بود یا: چندین هزار سال از پرتو نور احدیت پرورش یافته بود.

۴ ترکیب و تلفیق روح الهی با عشق

۵ زیرا ابلیس انسان را تنها از یک بُعد (بُعد جسمانی) می‌نگریست و نسبت به آفرینش انسان، تنگ‌نظرو غافل بود و عظمت روحی او را نادیده می‌گرفت.

۶ الف) عشق و محبت / ب) فرشتگان / ج) همه‌ی موجودات و آفریده‌ها
۷ باطن و قلب

۸ الف) انسان، حضرت آدم (ع) / ب) جسم انسان

پ) جلوه‌های گوناگون و نقش‌های رنگارنگ

پ) تا جلوه‌های گوناگون و نقش‌های رنگارنگ در آینه‌ی آفرینش انسان ببینید.

۹ «ب»: طلب

۱۰ من: خداوند / او: آدم

۱۱ گزینه‌ی «ب» با قدرت الهی خود، در وجود مادّی انسان، دل (احساس و عاطفه) را آفرید.

۱۲ مرصادالعباد

۱۳ نجم‌الدّین رازی (نجم دایه)

۱۴ آغاز خلقت انسان

گاج

از مجموعه کتاب‌های خط ویژه



دین و زندگی

۰۲۱ ۶۴۲۰

اطلاع‌رسانی
و فروش

gaj_ir

gaj.ir

www.gaj.ir